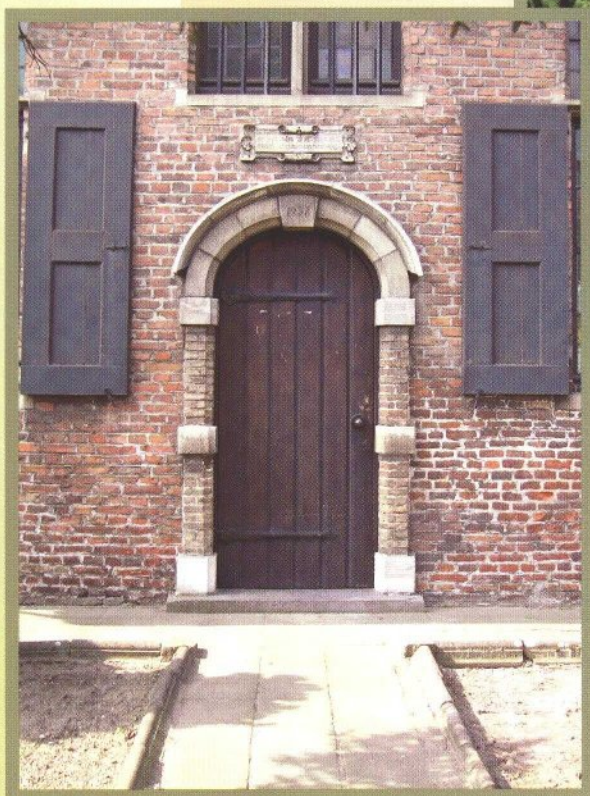

De Vierschaar

De Vierschaar in Wachtebeke 2006

Foto's: Eddy Van Acker

INHOUDSTAFEL

Woord van de voorzitter & De jeugd van vandaag over bijgeloof (vrijdag 13 februari 2004) <i>Guy Hoebeke</i>	p. 1
Nieuws van de redactie <i>Eddy Van Acker</i>	p. 5
Overlijdens <i>Eddy Van Acker</i>	p. 6
Dag van de trage weg <i>Eddy Van Acker</i>	p. 9
Geslaagde restauraties in Oost-Vlaanderen: de woning van Jo en Mireille De Buck, Meersstraat, 56 te Wachtebeke. <i>Cesar David</i>	p. 10
Wachtebeke is Boekegem 2008 <i>Eddy Van Acker</i>	p. 12
Jeugdherinneringen aan Wachtebeke (1958-1968) Deel 2 <i>Paul Van Kerckhove</i>	p. 14
Den oorlog van Miel <i>Cesar David</i>	p. 18
Opsporing verzocht <i>Eddy Van Acker</i>	p. 20

WOORD VAN DE VOORZITTER

& de jeugd van vandaag over bijgeloof (vrijdag 13 februari 2004)

Guy Hoebeke

Er gebeurt heel wat in Wachtebeke. De talrijke verenigingen, waarvan vele opgericht werden door mensen die hier komen wonen zijn, zorgen voor een caleidoscoop van activiteiten.

Het vorige nummer van ons tijdschrift (september 2008) was volledig gewijd aan de geschiedenis van de Plaatselijke Openbare Bibliotheek van Wachtebeke. Het verhaal van Wies Creve over de geschiedenis van de POB, kreeg nog een fantastisch vervolg. **Sabine Hoekman** en haar geestdriftige medewerkers hadden zich namelijk aangegeven voor de wedstrijd **Boekegem**. Wedstrijd, die ze met vlag en wimpel wonnen, evenals de bijkomende opdrachten zoals het versieren van elk huis in het Rechtstro. Elders in dit nummer brengt hoofdredacteur Eddy Van Acker, die sterk bij het gebeuren betrokken was, het volledige verhaal.

Er is sinds juni verleden jaar echter nog wel meer gebeurd. In het kader van het lustrum "**Tien jaar CCW**" en onder de drijvende kracht van cultuurfunctionaris R. de Pauw, waren er in 2008 elke maand één of meer activiteiten van Wachtebeekse verenigingen in het centrum. Ook onze kring liet zich niet onbetuigd. Op 8 november werd in de Keurezaal van het CCW de **film** vertoond "Wachtebeke in de jaren '70". Dankzij de goede zorgen van **Yvonne De Maesschalck** werden super8 films, indertijd opgenomen door Hubert De Maesschalck en Tuur Du Cheyne, op DVD gezet. De zaal zat vol, laatkomers hadden moeite om nog een vrije stoel te vinden. Vanwege het succes werd de film nog een tweede keer getoond, deze keer in de zaal van het OCMW. Ook daar was de film een voltreffer en hoorde men kreten zoals "Kijk daar, Walter Haentjens! En dat is Maurice Van Heirsele!"

Nog i.v.m. de viering van het CCW-lustrum was er een samenwerking met "**The heavy brigade**". De keurezaal was omgetoverd tot een verzameling miniatuurslagvelden en er liepen mensen rond in Romeinse en Keltische tenues. Buiten de onmisbare steun van **André en Rita De Vliether en Yvonne**, bestuursleden van onze

kring, waren we er ook aanwezig met enkele documenten uit de Napoleontische tijd. De vitrinekasten in de gangen toonden militaire voorwerpen. Er was ook een afvaardiging uit Arnhem, gespecialiseerd in tanks.

Voorganger **Cesar David** werd op 8 oktober 2008 benaderd door de erfgoedcel Waasland i.v.m. inlichtingen over onze **reuzin Steefe Speeke**. De bedoeling van de erfgoedcel was van 2009 een "reuzen"-jaar te maken. Ondanks Cesars reactie dat Wachtebeke tot het Meetjesland behoort en niet tot het Waasland, was het kwaad reeds geschied. Resultaat: Steefe Speeke werd opgenomen in de Wase reuzenkalender 2009. De volledige maand augustus is aan haar gewijd. Met zeven foto's en een duidelijke beschrijving is dit een voltreffer, evenals de kalender zelf trouwens. Al bij al mag Wachtebeke blij zijn om op die manier in de kijker gebracht te worden.

In augustus viel een exemplaar van de "Gazette van Detroit" van 26 juni 2008 in onze brievenbus. Dit gebeurde door toedoen van dhr. Paul Callens uit Pittem, die al jaren bedrijvig is in het opsporen van de geschiedenis van uitgeweken Belgen. De Gazette bestaat al sinds 1914 en werd opgericht ten behoeve van de Vlaamse inwijkelingen in de streek rond Detroit in de USA. Groot was onze verwondering toen we een volledige bladzijde vonden gewijd aan de TV-serie "Sara" van VT.M. Maar nog groter was de verbazing toen we op de bladzijde ernaast een artikel lazen in het Nederlands met Engelse vertaling over de familie **Cyriel Van Puyvelde**, geboren in 1883 te Wachtebeke. Opzoekingen in de bevolkingsregisters brachten meer gegevens aan het licht. Zoon Albert Van Puyvelde nam ze dankbaar aan en verschaftte op zijn beurt inlichtingen over de uitwijking naar Amerika. Cyriel overleed in 1937, tijdens een bezoek aan België, na een korte ziekte in Gent. Zijn graf bevindt zich nog op het kerkhof in de onmiddellijke buurt van het grote kruis. (Wordt vervolgd.)

Op 13 november kreeg het gemeentebestuur het bezoek van Mw. Van Coppenolle, diensthoofd

bij het Rijksarchief te Gent (RAG). Gevolg was dat het **archief van Wachtebeke**, tijdelijk opgeslagen in het oude Godshuis De Mey, verhuisde naar de archiefkelder in het gemeentehuis. Mits goedkeuring van het gemeentebestuur kunnen vorsers daar voort de archieven raadplegen. Twee oude parochieregisters van O.L.V.-Geboorte van Overslag werden door dhr. Cyriel De Bruyne overhandigd aan E.H. J. Laureyns. Pastoor Laureyns woonde ook voormelde bespreking bij. Resultaat: het parochie-archief verhuist naar de archieven van het bisdom.

Nog te vermelden valt de bekroning door het Verbond voor Heemkunde van Oost-Vlaanderen voor de **geslaagde restauratie** van het gebouw naast de olieslagerij aan de Overledebrug door dhr. **J. De Buck**.

Jozef en Marleen Kinget organiseerden een merkwaardige tentoonstelling van merklappen in het OCMW. Het oudste stuk dateerde uit 1826 en werd vervaardigd door de (bet)overgrootmoeder van ondergetekende.

Tot slot van deze opsomming is er nog de samenwerking met het Davidsfonds voor de lezing over de **Belgische Pantserbrigade** tijdens de Eerste Wereldoorlog. Dit is een onbekend stuk geschiedenis voor de meesten onder ons. Daarover meer in de tekst van Luc. De Maesschalck in dit nummer.

Buiten dit zijn er nog tal van vragen over:

- * opzoeken van **familiegegevens**, die opgelost worden door **Bea Haemers** en **Eddy Van Acker**. Deze laatste is ook de autoriteit in verband met de duiding van **oude foto's**.
- * Hongaarse oorlogskinderen, duivenklokken, ... vakkundig behandeld door **Wies Creve**
- * **foto's en adressen** o.a. over molens
- * namen voor nieuwe straten, ook dit door **Eddy Van Acker**

Voltreffer van formaat was ons **jaarboek 2008** met foto's van Wachtebeke en Winkel. Dit prachtige boek is het werk van **Guy Trangez** en **Eddy Van Acker**. We mochten reeds heel wat felicitaties ontvangen. Het ging zelfs zover dat een lid het boek meenam naar zijn kapper, die daarop prompt belde om lid te worden.

Dit "Woord" werd geschreven op vrijdag 13 februari. Het is dan ook passend te sluiten met een verhaal van op de kop vijf jaar geleden.

DE JEUGD VAN VANDAAG OVER BIJGELOOF

Op vrijdag 13 februari 2004 belegde de Dekenale Werkgroep van Lochristi in de Vierschaar van Wachtebeke een avond voor 16+ jongeren over bijgeloof. Moderator was mevrouw **Petra Mussche**. Daar ondergetekende meermaals over bijgeloof schreef en hij de kaap van 16 jaar reeds enkele maanden overschreden had, werd hij zonder probleem toegelaten. Het binnenkomen was spectaculair. Links hing een zwart doek, rechts stond de donkere wand en de verraste bezoeker moest zich, in de spookachtig met kaarsvlammetjes verlichte ruimte, een weg banen tussen een oordeelkundig opgestelde ladder en twee tafels met daarop koffiedik, afbeeldingen van heksen, gebroken spiegels, scherven, vork en mes kruislings over elkaar, afbeeldingen van zwarte katten, een kruis op zijn kop, een flesje met water uit Lourdes, Sint-Antonius met het kindje Jezus op zijn arm, palm-takken, een hoefijzer, een konijnenpoot, ... het was er allemaal. Eens dit alles achter de rug lag, kwam men in een schaars verlichte zaal met gemakkelijke zetels en weer dezelfde kaarsjes, die dansende schaduwen op de muren toverden. Behalve mevrouw Mussche en haar echtgenoot, dhr. Bruno De Smet, zorgden E.H. Pastoor Laureyns en schrijver dezes ervoor dat ook de iets oudere generatie aanwezig was. Dertien jongeren vormden een passend tegengewicht. In het midden van de kamer stonden tafeltjes in een cirkelvorm geplaatst, wat bewust deed denken aan een heksenkring.

Van de achttien personen die binnen kwamen (twee dames verdwenen na een kortstondig verblijf) liepen er twaalf onder de **ladder** door en zes er rond. Niemand geloofde dat het lopen onder de ladder ongeluk meebracht. Sommigen gingen er bewust onder om te tonen dat ze niets vreesden, alhoewel toegegeven werd dat ze normaal eerst keken of er zich niemand op de ladder bevond. Degenen die rond de ladder liepen deden dat onbewust, behalve een omdat ze het gemakkelijker vond. Mw. Mussche verklaarde het bijgeloof i.v.m. ladders als volgt. Een ladder tegen een muur geplaatst vormt een driehoek, die een heilige figuur is. Er onderdoor lopen verbreekt de driehoek en schendt dus de heilige figuur, wat onheil teweegbrengt.

Er kwam nog meer uitleg die ons meestal onbekend was. Het getal **13** brengt ongeluk, omdat Jezus met 12 apostelen aan tafel zat, waarvan één

hem verraadde. Als men met dertien aan tafel zit, zal er binnen het jaar één van de aanwezigen sterven. Het **kruis op zijn kop** brengt ongeluk. Petrus is blijkbaar gekruisigd met zijn hoofd naar beneden en Satan schijnt ook te houden van een omgekeerd kruis. Een **konijnenpoot** brengt geluk. **Mes en vork gekruist leggen** verstoort de orde en wijst op chaos, dus duidelijk te mijden. **Zout** mag niet rechtstreeks van hand tot hand gegeven worden. Het moet eerst neergezet worden door de ene persoon en dan opgepakt door de andere. Daardoor verkleint de kans op morsen van het zout (een gave Gods) wat ongeluk meebrengt. Een **hoefijzer** ophangen met de opening naar beneden is slecht, want dan loopt het geluk er uit. Hangt men het met de opening naar boven dan vangt het hoefijzer het geluk op. Met de opening naar rechts is het de letter "C" van Christus en met de opening naar links is het zoals een wassende maan: in beide gevallen gunstig. **Sint Antonius** wordt aangeroepen als men iets verloren heeft. (*Men zegt dan de volgende spreuk "Heilige Antonius, lelijke dief, gij hebt gestolen van mijn gerief!" en men vindt het verlorene terug.*) Als iemand niest zegt men dikwijls "**God zegene u**". Hoe komt dat? Vroeger dacht men dat bij het niezen, de ziel tijdelijk het lichaam verlaat, wat aan de duivel de mogelijkheid geeft om in het lichaam binnen te dringen. Door het uitspreken van voormelde spreuk werd hem dit belet. Een **zwarte kat** brengt ongeluk. In Egypte was de kat een heilig dier en het is bekend dat het een beproefde methode van de Kerk is, de symbolen van het heidendom te diaboliseren. Joden en christenen houden niet van katten. In een legende staat vermeld dat, op het ogenblik dat God Eva schiep uit een rib van Adam, een kat ermee wegliep. God pakt naar de kat, maar heeft enkel de staart vast. Vandaar dat vrouwen "geen katjes zijn om zonder handschoenen aan te pakken". Een **regenscherm openen in huis** brengt ongeluk. Dat komt omdat een regenscherm openen op een plaats waar de zon niet komt, zoals binnen in huis, een heiligschennis is tegenover de zonnegod. Die werd in onze streken vereerd vóór het christendom doordrong.

Toen was het tijd om eens te polsen wat er bij de jonge mensen leefde. Niemand was bijgelovig beweerden ze, alhoewel... Rituelen zoals schietgebedjes, kaarsen aansteken ... hadden geen waarde. In **talismannen** werd dan weer wel geloofd. Één aanwezige had toch het gevoel dat, als ze een bepaalde ring droeg, ze goede examens maakte. Dit

ontstaat dus uit een associatie. Nog een andere vond rust als ze haar haarband droeg en legde hem nooit af en een derde geloofde rotsvast in haar arm-band, in zoverre dat ze hem trachtte te herstellen als hij kapot was. **Dwanggedachten** waren ook bekend. Dit uit zich b.v. als volgt: als men iemands hand aanraakt, moet en zal men ook zijn andere hand aanraken. Of men vraagt iemand ergens naartoe te gaan, men zegt dan later de afspraak af en toch zal die iemand zich gedwongen voelen naar de afgesproken plaats te gaan. Een andere vertelde dat haar ouders gingen trouwen, maar dat haar vader ziek werd, zodat het huwelijk moest uitgesteld worden. Het paartje zocht een nieuwe datum, maar alles was volzet, zodat ze gedwongen waren te huwen op een **vrijdag, de dertiende**, omdat niemand anders op die dag wilde trouwen. In **ketting e-berichten** gelooft niemand. Vroeger werden er wel kettingbrieven geschreven. E.H. Pastoor vertelde dan dat er driemaal mensen bij hem kwamen met kettingbrieven, die ze weliswaar niet doorgestuurd hadden, maar die ze toch niet durfden vernietigen. Ze gaven ze aan de pastoor. Bij het **dopen van een nieuwe boot** moet het lint geknipt worden met een nieuwe schaar, die de peter of meter zelf gekocht heeft en meebrengt. De **schaar** moet dan nadien mee terug naar huis en mag niet meer gebruikt worden. Meer luguber is dat, bij het **aansteken van een sigaret aan een kaars**, er telkens een zeeman sterft. **Succes wensen is verboden**. Men moet het tegenovergestelde zeggen van wat men wenst. Daarom zeggen de Engelsen, als ze iemand succes toewensen, "break a leg" ("breek een been"). Men mag nooit een wens luidop zeggen, dan komt hij nooit uit. Een wel heel bijzonder geval werd gemeld door één van de ouderen. In een snookertornooi stond de uitdager bij de pauze met 8-2 achter op de kampioen. De pauze duurde drie uur en de uitdager bracht die door met zijn levensgezellin. Dat deed hem blijkbaar zoveel deugd, dat hij het tornooi nog won. Sindsdien lukte hem dit nog twee keer. Iemand anders geloofde in de invloed van de **sterrenstand**. **Voorgevoel** werkt nog krachtig. Een meisje droeg de kleren van haar zus, die op kamp was. Plotseling voelt het meisje iets en even nadien belt haar oom met de mededeling dat de zus een ongeluk gehad heeft. De **volle maan is negatief**. Bepaalde mensen worden dan maanziek en beleven een "mottige" dag. Een toehoorder wist dat dan de weerwolf kwam. Gevraagd of ze wist wat een weerwolf was, ant-

woordde ze dat ze erover gelezen had in Harry Potter. Het oude bijgeloof over weerwolven is dus blijkbaar niet overleefd. Het geloof in **heksen** leeft wel nog voort. In de nieuwe wijk zei een meisje dat haar moeder een heks was; ze smeed met messen naar kinderen en pleegde later zelfmoord. Tot slot wist iemand nog te vertellen dat er te Beervelde een huisje in het veld stond en dat het er **spookte**.

Mevrouw Mussche had een vragenlijst opgemaakt om dieper te peilen naar de overtuiging van de aanwezigen. Van negenentwintig onderwerpen zoals paternoster, hostie is lichaam van Christus, onder ladder lopen, zwarte kat brengt ongeluk, ... bruid over drempel dragen, ... koffiedik kijken, werd gevraagd die te catalogeren als geloof of bijgeloof. Daarop ontbrandde een levendige discussie. Tijdens de mis de hand op het kruis leggen was vroeger de hostieschaal aanraken, dan een kus op

een rond schijfje (onhygiënisch) en nu handoplegging¹. Bij het gebruik van de **palmtak** meldde E.H. Pastoor dat een vrouw tijdens een onweer rond haar huis ging met een palmtak en ze doodgeblijemd werd. Een bakker die broodjes bakte en ze liet wijden, had één broodje tekort. Hij dacht "ik geef een ongewijd broodje in de plaats". De vrouw die het kocht wist het hem nadien te vertellen. "Gewijde mastellen blijven meer dan een jaar zacht." Gaandeweg ging het gesprek over in een theologische discussie, maar dat zou ons te voeren.

1. Commentaar van Cesar, onze liturgiekenner bij uitstek: "Het is mijns inziens enkel tijdens de begrafenis dat de mensen naar voor komen en de hand op het kruis leggen tijdens de offergang. De 'kus op een rond schijfje' is de verering van een relikwie, waarbij het relikweschrijn (inderdaad een rond schijfje) gekust wordt. Vroeger gebeurde dit vaak na de mis. Thans nog altijd op het einde van de gildenmis van de confrerie van de Heilige Ambrosius. Zo erg onhygiënisch is dit trouwens niet, na iedere kus veegt de pastoor de relikwie proper met een doekje."

NIEUWS VAN DE REDACTIE

Nieuw rekeningnummer – Verschillende leden hebben ons gemeld dat ons rekeningnummer niet meer geldig zou zijn. En zij hebben gelijk! Sinds enkele maanden heeft de H.K. De Vierschaar een nieuw nummer: 448-2594321-57. Tot onze grote spijt werd zowel in ons vorige tijdschrift als in het jaarboek 2008, abusievelijk nog het oude nummer opgenomen. Hiervoor onze excuses. (EVA)

Openingspeech filmvoorstelling november 2008

Dames en Heren heemkundigen & film liefhebbers,

In de jaren 70 legde de heemkundige kring zich toe op het vastleggen van het sociale leven op film. Een filmploeg onder de stuwende leiding van Hubert De Maesschalck zaliger en Arthur Du Cheyne, was toen op zowat elk evenement aanwezig met de filmcamera. Onder grote belangstelling werd de film in meerder zalen in Wachtebeke vertoond op groot scherm. Omdat er thans bijna geen apparatuur meer te vinden is om deze films te vertonen hebben wij besloten deze om te zetten op DVD om ze voor het nageslacht te bewaren. Tot nog toe konden wij hiervoor rekenen op ons medelid Willy Van Kerckhove die dit met veel kunde voor elkaar bracht. Vorig jaar echter werd Willy getroffen door een hersenbloeding zodat hij dit titanenwerk niet meer kon voortzetten. Deze omzetting laten doen door het commercieel cir-

cuit is voor ons bijna onhaalbaar. Gelukkig konden wij dit jaar aansluiten bij de viering van 10 jaar CCW waardoor de kosten ten laste genomen worden door de cultuurdienst. Wij zijn dan ook verheugd en het gemeentebestuur dankbaar dat wij u andermaal een blik kunnen gunnen in de tijd van toen. Dat het gratis is, is daarbij leuk meegenomen.

De film bestaat uit twee delen. Om een en ander terug op punt te zetten tussen de 2 DVD's, is er een pauze van ongeveer 15 minuten. In de gangen staan tafels en stoelen zodat u rustig kan zitten om een glas te drinken. Gezien de stoelopstelling in de zaal is dit in dit lokaal immers niet zo gemakkelijk. Bestellen kan aan de toog of bij de kelners, drinken doe je liever in de gangen.

Er is ook een mogelijkheid om de DVD te bestellen. U kunt daarvoor terecht bij de bestuursleden van de heemkring De Vierschaar. Nog veel kijken en luistergenot. (CD)

Voor de wielersfanaten - "Van E.H. André Roets ontvingen wij een massa documentatie over K.S.A. Sint-Hubertus en tal van andere aan Wachtebeke gerelateerde documenten en foto's, waarvoor onze oprechte dank, Er zaten ook enkele boeken bij over de wielrennerij, Eddy Merckx enz... Vermits wielrennen niet tot de core business van de heemkring behoort willen wij deze graag gratis afstaan aan leden-wielersfanaten. U kunt uw keuze komen maken tijdens de openingsuren van "den Dhust", de eerste zondag van elke maand".

(CD)

Uitnodiging

Heemkundige Kring De Vierschaar vzw

en

Davidsfonds, afdeling Wachtebeke,

nodigen u samen uit voor een lezing over volgend onderwerp.

Negentig jaar na de bloedige gebeurtenissen van de Eerste Wereldoorlog blijft deze voortleven in het geheugen van veel van onze mensen. Iedereen heeft er wel iets horen over vertellen, door zijn vader, grootvader of een ander familielid.

Wat echter door weinigen geweten is, is dat België in 1915 als eerste ter wereld beschikte over een pantserkorps, de 'Autos-Canons-Mitrailleuses', kortweg ACM. Het bestond uit 400 Belgische vrijwilligers. Zoals de naam het zegt, was het een mobiele eenheid. Met deze mobiliteit kon men aan het IJzerfront weinig aanvangen, aangezien het hier een loopgravenoorlog betrof. Daarom schonk koning Albert I het korps aan de Russische tsaar, eveneens in oorlog met Duitsland. In 1916-1917 werd het ingezet aan het Russische front, in de Oekraïne. In 1917 brak echter de Russische revolutie uit, waardoor het korps onder bolsjewistisch regime kwam. Bovendien ondertekenden Rusland en Duitsland een wapenstilstand. Voor het Belgische pantserkorps zat er niets anders op dan naar huis terug te keren. Dit liep echter niet van een leien dakje. Via het westen bleek geen uitweg te zijn. De Belgen vonden er niets beters op dan naar het oosten te trekken, dwars door het chaotische Rusland en dwars door Siberië. Daar konden ze nog inschepen voor de Verenigde Staten, waar ze als helden werden ontvangen. In 1918, drie jaar na hun vertrek, kwamen ze terug aan in België.

August Thiry en Dirk Van Cleemput kennen dit ganse verhaal. Ze hebben er een boek over geschreven: *Reizigers door de Grote Oorlog*. Wat meer is, ze komen ons dit verhaal vertellen op **dinsdag 31 maart**, om **20 uur**, in het **Cultuurcentrum Wachtebeke**, Dr. Jules Persynplein nr. 6. Leden betalen 5 euro toegangsprijs, niet-leden 7 euro.

We hopen dat u erbij bent!

(LDM)

Overlijdens Wachtebeke (27/04/2008 – 30/12/2008)

Jacqueline Marie SCHEPENS Echtg. Marcel Damschotter	Verbeuldestraat 19	° Gent + Gent	03.09.1938 09.05.2008
Erik Maurice STEYAERT	Rechtstro 20	° Assenede + Wachtebeke	18.08.1946 12.05.2008
Maria Emelia STERCK Wed. Maurits De Vliegheer	Godshuisstraat 13	° Moerbeke-Waas + Wachtebeke	31.01.1923 23.05.2008
Willy CREVE Ongehuwd	Achterhoek 4	° Wachtebeke +	18.01.1939 26.05.2008
Izabella Krystyna WINIARSKA Echtg. Mohamed Achoura	Smishoek 11 E000	° Warschau (Polen) + Wachtebeke	29.03.1941 27.05.2008
Paula Marie VAN DE VIJVER Ongehuwd	Godshuisstraat 13	° Koewacht (NL) + Wachtebeke	09.10.1910 30.05.2008
Peter Yvonne DE COSTER Ongehuwd	Meersstraat 14	° Lokeren + Wachtebeke	15.12.1979 06.06.2008
Ferdinand Albert VAEREWYCK Echtg. Juliana Roeland	Nieuwstraat 11	° Lokeren + Gent	17.08.1921 09.06.2008
Emiel Maurice DE KEER Wedn. Emma Bonckaert	Rechtstro 31	° Merendree + Eeklo	01.09.1926 11.06.2008
Adrienne Bernarda VANDERSTRAETEN Wed. Franciscus De Vilder	Godshuisstraat 13	° St.-Kruis-Winkel + Gent	15.03.1920 14.06.2008
Henri Joseph WELLENS Echtg. Georgette Audenaert	Meersstraat 31	° Heppen + Wachtebeke	13.12.1925 16.06.2008
Julienne WAUTERS Wed. Richard Verbeelt	Molenhoek 59	° Wachtebeke + Gent	12.06.1927 16.06.2008
Clara Prudentia DE PUYDT Wed. André Vercauter	Godshuisstraat 13	° Kluizen + Wachtebeke	04.05.1916 23.06.2008
Clarisse Josephina VAN WAES Ongehuwd	Meersstraat 31	° St.-Kruis-Winkel + Wachtebeke	30.01.1921 26.06.2008
Etienne Henri HELDERWEIRT Echtg. Mariette Teirlynck	Burg. Van Pottelberghestr. 2	° Zelzate + Gent	16.05.1939 30.06.2008
Joseph Camille TEMMERMAN Wedn. Marguerite De Pauw	Meersstraat 31	° Dampremy + Wachtebeke	01.08.1928 05.07.2008
Rosa Elodia NEYT Echtg. Marcel Vaerewyck	Warande 32	° Desteldonk + Gent	09.12.1933 09.07.2008
Suzanna Maria STEVENS Wed. Joseph Van Geertruyden	Meersstraat 31	° Zaffelare + Wachtebeke	06.08.1924 10.07.2008
Gustaaf Henri DE WAELE Wedn. Jeanine Van Goethem	Lindestraat 13	° Zelzate + Gent	16.07.1940 19.07.2008
Ronny Freddy VAN BELLEGHEM Ongehuwd	Zwaluwlaan 28	° Gent + Wachtebeke	11.02.1968 23.07.2008
Raymond Bernard VAN DE VEIRE Echtg. Vera Pieters	Godshuisstraat 13	° Oosteeklo + Wachtebeke	02.08.1925 26.07.2008
Irena Mathilde DE LETTER Ongehuwd	Godshuisstraat 13	° Wachtebeke + Gent	07.01.1915 26.07.2008

Albert Henri CREVE Echtg. Margareta Slock	Meersstraat 31	° Moerbeke-Waas + Wachtebeke	08.07.1920 27.07.2008
Jeroom Edmond STEEL Ongehuwd	Godshuisstraat 13	° Wachtebeke + Wachtebeke	01.11.1932 30.07.2008
Gerard DE BAERDEMAEKER Echtg. Diana Van Assel	Langelede 39	° Wachtebeke + Wachtebeke	03.12.1924 31.07.2008
Anna Maria VAN KWIKKELBERGHE Wed. Lucien Apere	Muishoeken 13	° Wachtebeke + Wachtebeke	03.01.1944 31.07.2008
Simona Clementia VAN DE VOORDE Wed. Joannes De Maesschalck	Meersstraat 31	° Wachtebeke + Wachtebeke	19.02.1932 06.08.2008
Irène Triphonie VAN HYFTE Wed. Felix Carlier	Meersstraat 31	° Zaffelare + Wachtebeke	20.12.1917 13.08.2008
Emma Elza BRAEM Wed. Victor Thys	Godshuisstraat 13	° Antwerpen + Wachtebeke	31.08.1920 19.08.2008
Georges Theofiel VAN DE WIELE Echtg. Cecile Maes	Smishoek 11 B000	° Assenede + Wachtebeke	23.09.1925 20.08.2008
Ria Suzanne BOEL Echtg. Willy Leroux	Vieruitersten 3	° Zelzate + Wachtebeke	11.08.1947 21.08.2008
Monica Sylvia DIEUSAERT Ongehuwd	Meersstraat 31	° Gent + Zelzate	12.12.1911 22.08.2008
Jeanine Gabriella d'HONDT Wed. Amedé Ferket	Overslagdijk 23	° Wachtebeke + Gent	13.01.1937 27.08.2008
Bianca Elsa FLOREAL	Sijslaan 8	° Borgerhout + Gent	14.05.1977 04.09.2008
Diane Martha DE TAEYE Echtg. Henri Verhelst	Molenstraat 56	° Gent + Eeklo	01.06.1948 04.09.2008
Elvire Leontine VERPLANCKE Wed. Gustaaf Marquenie	Godshuisstraat 13	° Wachtebeke + Gent	26.12.1923 13.09.2008
Margareta SLOCK Wed. Albert Creve	Meersstraat 31	° Wachtebeke + Gent	19.12.1921 17.09.2008
Margaretha DEMEYER Wed. Achilles Dieperinck	Meersstraat 31	° Gent + Gent	23.05.1919 28.09.2008
Roger Romain WILLEMS Ongehuwd	Godshuisstraat 13	° Zelzate + Wachtebeke	28.02.1930 29.09.2008
Aline Victorine JANSSENS Echtg. Richard Dewaele	Godshuisstraat 7	° St.-Kruis-Winkel + Gent	08.01.1928 29.09.2008
Roger Maurice VEREecken Echtg. Francine Creve	Kalve 13 C000	° Evergem + Wachtebeke	29.07.1935 01.10.2008
François Alice Taelman	Akkerstraat 20	° Lokeren + Gent	22.11.1940 08.10.2008
Nadine LANDUYT Echtg. Richard De Baets	Warande 2	° Zelzate + Wachtebeke	04.03.1952 20.10.2008
Helga OCHELL Wed. Pieter Raes	Godshuisstraat 13	° Radevormwald (D) + Wachtebeke	25.11.1923 22.10.2008
Germana Augusta DE LETTER Wed. Prudent De Bruyne	Meersstraat 31	° Wachtebeke + Wachtebeke	20.10.1913 24.10.2008
Franciscus VAN DE VELDE Ongehuwd	Godshuisstraat 13	° Stoppeldijk (NL) + Wachtebeke	30.12.1918 29.10.2008
Ahcène BOUCHEKHELAL Echtg. Zelikha Benokba	Spreeuwstraat 20	° Sidi Abdelaziz (Al) + Gent	27.11.1940 30.10.2008

Robert Arthur DE WULF	Schoolstraat 17	° Houthulst	13.12.1928
		+ Gent	06.11.2008
Bernice Amelia CELIE	Meersstraat 29	° Zaffelare	12.05.1926
Wed. Astère De Vlieghe		+ Gent	09.11.2008
Roger Isidoor DE WAEGEMAEKER	Spechtstraat 2	° Gent	19.10.1924
Echtg. Marcella DE HON		+ Gent	11.11.2008
Angela Melania DE COCK	Godshuisstraat 13	° Wachtebeke	02.07.1921
Ongehuwd		+ Wachtebeke	13.11.2008
André VAN BUYTEN	Vinkenstraat 22	° Ransart	15.10.1933
Echtg. Antoinette Van der Haeghen		+ Gent	15.11.2008
Tomasz Lukasz WASIUKIEWICZ	Rechtstro 20 E000	° Trzcianka (Polen)	04.03.1984
		+ Wachtebeke	23.11.2008
Marie José SIMON	Meersstraat 31	° Gent	21.08.1922
Echtg. Robertus De Smet		+ Wachtebeke	29.11.2008
Mauritius VAN NIEUWENHUYSE	Meersstraat 31	° Wachtebeke	21.04.1912
Wedn. Bertha Van Renterghem		+ Gent	01.12.2008
Robrecht Theofiel VAN RENTERGEM	Meersstraat 31	° Wachtebeke	04.04.1924
Echtg. Annie Claessens		+ Wachtebeke	08.12.2008
Juliaan Johan DE RYCKE	Nieuwstraat 2	° Bellem	11.11.1929
Wedn. Simona De Clercq		+ Wachtebeke	09.12.2008
Christiane Sylvie VAN GREMBERGEN	Meersstraat 31	° Balegem	23.01.1936
Wed. Aimé Van Hyfte		+ Gent	11.12.2008
Raoul VAN DER LINDEN	Vieruitersten 15	° Gent	26.03.1941
Echtg. Hermina Raes		+ Wachtebeke	14.12.2008
Louis Maurice DIELEMAN	Bloemenweg 3	° Moerbeke-Waas	24.12.1926
Echtg. Lea Janssens		+ Wachtebeke	18.12.2008
Victor Romaan VAN RENTERGEM	Stationsstraat 19	° Wachtebeke	22.05.1920
Echtg. Rosalie Celie		+ Wachtebeke	21.12.2008
Edgard Bernard TEIRLYNCK	Godshuisstraat 13	° St.-Kruis-Winkel	07.10.1917
Wedn. Rosalia De Meester		+ Wachtebeke	25.12.2008
Arie VAN BAARLE	Godshuisstraat 13	° Rotterdam (NL)	20.03.1924
Echtg. Neeltje Breedijk		+ Wachtebeke	29.12.2008

Overlijdens Sint-Kruis-Winkel¹ (23/04/2008 - 30/12/2008)

Gerard DE MEYER	Gustaaf Van Heckelaan 4	° Kluizen	24.10.1925
Echtg. Simone Ongenae		+ St.-Kruis-Winkel	17.07.2008
Hubert VAN DER SYPT	Gustaaf Van Heckelaan 5	° Wachtebeke	10.10.1939
Echtg. Ingrid Migom		+ St.-Kruis-Winkel	16.10.2008
Jan WAELPUT	Mendonkdorp 77	° St.Kruis-Winkel	25.08.1935
Echtg. Raymonde Van de Slycke		+ Mendonk	29.10.2008

1. Aangezien deze lijst werd overgenomen uit het parochieblad van Sint-Kruis-Winkel is het best mogelijk dat niet alle overlijdens worden vermeld. Anderzijds zijn de personen, oorspronkelijk van Sint-Kruis-Winkel, maar die op het tijdstip van hun overlijden te Wachtebeke woonden (vb. Moervaartheem of rusthuis De Mey), in de lijst van Wachtebeke terug te vinden.

In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw werd het bezit van een eigen auto voor bijna ieder gezin bereikbaar. Slechts weinigen dachten er nog aan om een afstand van enkele kilometer met de fiets, laat staan te voet, te overbruggen. Het gevolg was dat de eeuwenoude kerk- en veldwegels stelselmatig werden verwaarloosd en dikwijls onrechtmatig door de aanpalende eigenaars werden ingepalmd. Hierdoor verdween een netwerk van kleine weggetjes

en doorsteekjes dat nu een veilig alternatief zou kunnen zijn voor de zwakke weggebruiker. Maar deze wegen leidden soms ook naar charmante kapelletjes en doorkruisten weiden, akkers en bossen en brachten je naar plekjes die nu zo goed als onbereikbaar zijn.

Om dit eeuwenoud patrimonium opnieuw onder de aandacht te brengen werd hier te Wachtebeke enkele jaren terug de “Werkgroep Trage Wegen Wachtebeke” opgericht. Deze werkgroep wordt gedragen door voorzitter Ghislain Dierick en zijn medewerkers Hans Van de Putte, Edmond Seyssens, Marc Van Mossevelde, Hugo Delaruelle en Luc Poppe. Het uiteindelijke doel van deze organisatie is, op basis van deze oude veldweggetjes, een heus Wachtebeeks wandelnetwerk te creëren, waar de natuurliefhebber, wandelaar, fietser of ruiter alle ruimte vindt om zijn of haar geliefkoosde hobby uit te oefenen.

In het kader van “De Dag Van De Trage Weg” organiseerde de “Werkgroep Trage Wegen Wachtebeke” op zondag 21 september 2008 een wandeling met als startplaats het Dr. Jules Persynplein en als eindbestemming het Omer Van Puyveldeplein te Overslag. De route die hiervoor werd uitgestippeld liep vooral over onverharde wegen. Via het dorpscentrum bereikten we het klooster waar we langs de trekweg van de middel-

eeuwse Langelede, ten oosten van de woning van tandarts Patrick Van Der Aa, de huidige benedenloop van de Langelede bereikten. Hier werd de wandeling door schepen Piet Penneman officieel geopend.

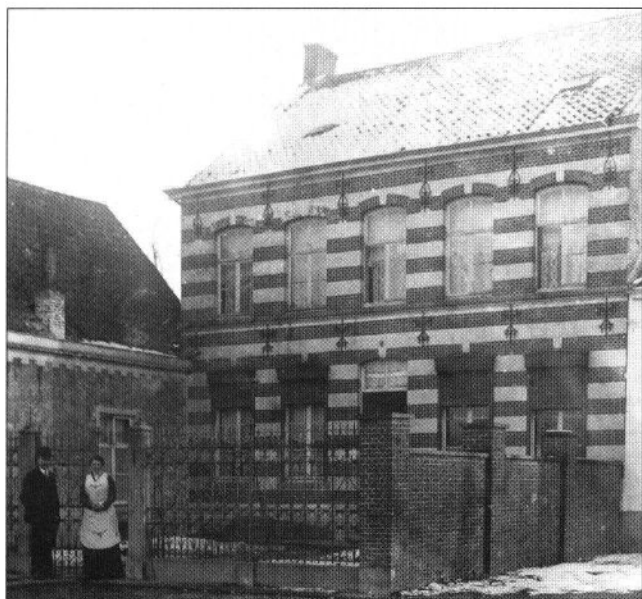
De tocht ging verder langs de oevers van de Langelede naar Walderdonkbrug, Petunialaan en Lelielaan, tot aan de spoorweg. Via het aanpalende smalle weggetje wandelden we naar het Kloosterbos, waar we na een korte stop bij de Witte Heuvel onze weg verderzetten via de Langelede naar de Bosstraat. Hier doorkruisten we via een oude veldwegel de weilanden tussen de Bosstraat en de Marquette. Enkele honderden meters verder, in de Muishoeken, bereikten we opnieuw een veldweg. Deze leidde ons rechtstreeks naar het schooltje op de grens van Overslag met Ramonshoek. Van hieruit was het nog enkele honderden meters naar het Omer Van Puyveldeplein. De meest sportieve deelnemers wandelden na een tweede drankje terug naar Wachtebeke, maar het merendeel stapte wijselijk op de klaarstaande bus; 8,5 km was ook voor mij meer dan voldoende.

Voor meer informatie over de “Werkgroep Trage Wegen Wachtebeke”: zie website <http://www.tragewegenwachtebeke.be/>

GESLAAGDE RESTAURATIES IN OOST-VLAANDEREN

De woning van Jo en Mireille De Buck, Meersstraat 56 te Wachtebeke

Cesar David

Links: Het herenhuis aan de oevers van de Moervaart in 1917. De eigenaar was toen August Willems. Rechts: Het verkommerde huis bij aankoop in 1997.

Om de twee jaar worden door de vzw Heemkunde Oost-Vlaanderen bouwsels bekroond die door de heemkundige kringen uit onze provincie worden voorgedragen omwille van een geslaagde restauratie.

Dit jaar werd door onze heemkring met recht en reden het huis Meersstraat 56 voorgesteld en met algemene stemmen van de jury ook bekroond.

Op 10 oktober 2008, tijdens een academische zitting in het cultureel centrum De Steenoven te Herzele, werden de oorkonden uitgereikt. Naast de oorkonde ontvingen de genomineerden ook een prachtige foto, op groot formaat, van hun eigendom. Niet minder dan 50 panden passeerden de revue, van statige herenhuisen en schattige hoeven over kerken, kapelletjes en openbare gebouwen tot molens. Stuk voor stuk mooie verwezenlijkingen, waar gedreven mensen zich voor hebben ingezet om ze in hun oude luister te herstellen. Spijtig genoeg werd die dag ook ons tijdschrift over de bibliotheek boven de doopvont gehouden in ons cultuurcentrum zodat wij maar met een beperkte delegatie aanwezig waren om Jo en Mireille, tijdens de receptie achteraf, welge-

meend te feliciteren met hun oorkonde. Het is dan ook een huzarenstuk dat Jo en Mireille De Buck hier hebben gepresteerd.

Toen zij het gebouw in 1997 aankochten was het huis totaal verwoond, maar met de moed der wanhoop begon Jo aan de renovatie. Het herenhuis had immers stijl en torste een geschiedenis van twee eeuwen.

Het huis werd vermoedelijk gebouwd door de familie Van Pottelberghe, eigenaars van de ernaast gelegen olieslagerij. In elk geval was het in 1914 bewoond door Mej. Delphine Van Pottelberghe, erfgename van de naastgelegen olieslagerij. Nadien werd het verkocht aan August Willems, handelaar in hooi en ketser (*voorttrekken van schepen door paarden*). Toen landbouwer Edmond Alexander zijn boerderij in 1959 overliet aan zijn zoon Hilaire kochten Edmond en Clara Alexander-De Coninck het huis aan en woonden er tot aan hun dood. Het huis werd toebedeeld aan dochter Angèle die het, deels op sociale gronden, verhuurde aan een gezin met 6 kinderen die het huis lieten verkommeren.

Toen het huis zowat tot ruïne verworpen was en de huurder uitgedreven, werd het huis verkocht aan bakker Jo De Buck die het pand volledig renoveerde en er een pareltje heeft van gemaakt, zowel binnen als buiten. Nu is het een mooie blikvanger als men over Overledebrug rijdt.

Links: De achterzijde van de woning en de tuin anno 1997.

Rechts: De nieuw aangelegde tuin

De felbegeerde trofee

Op maandag 13 oktober 2008 veroverde de Wachtebeekse bibliotheek de fel begeerde titel van Boekegem 2008. Deze titel, een initiatief van Radio 2 en de Provincie Oost-Vlaanderen, werd al voor de 19e maal uitgereikt aan een Oost-Vlaamse bibliotheek die het afgelopen jaar net dat ietsje meer presteerde. Nu het in 2008 precies tien jaar geleden was dat de bib naar het CCW verhuisde, leek dit een uitstekend moment om zich hiervoor kandidaat te stellen. En dat de Wachtebeekse bib

een goede kandidaat zou zijn daar twijfelde niemand aan. In ons vorig tijdschrift kon je lezen hoe deze voormalige "Volksboekerij" omgevormd werd tot een "Hippe Bib", en hoe die door een enthousiast team wordt uitgebaat'.

Een heel sterk dossier en een speelse DVD zorgden ervoor dat Wachtebeke, samen met Buggenhout en Lokeren, tot één van de drie finalisten werd geselecteerd. Maar uiteindelijk zou de stem, of beter de e-mail van het volk beslissen wie de winnaar zou worden. Op het eerste gezicht waren Buggenhout, met bijna 14.000 inwoners, en vooral Lokeren met meer dan 38.000 inwoners, grotere kanshebbers dan Wachtebeke en haar amper 7.000 inwoners. Maar het aantal stemmen zou naar het inwonersaantal verrekend worden. En zo bleek dat Wachtebeke het dubbele aantal stemmen kreeg dan Lokeren en bijna het driedubbele dan Buggenhout, of hoe een kleine landelijke gemeente blijkbaar een hechtere en trouwere bevolking heeft, die zich nu inwoners van Boekegem 2008 mag noemen.

Aan de titel van Boekegem was ook een extra geldprijs van €5.000 gekoppeld, maar daarvoor werden nog drie extra inspanningen gevraagd:

- 1) Schrijf een Boekegemlied en laat het opvoeren door een koor van minimum 200 leden.
- 2) Maak een kettinggedicht over Boekegem, geschreven door 100 "dichters".
- 3) Vorm het Rechtstro om tot Boekegemstraat en versier alle huizen.

Deze drie opdrachten moesten klaar zijn voor vrijdag 17 oktober, de dag waarop Wachtebeke de trofee officieel in handen zou krijgen.

Voor de eerste opdracht werd een parodie gemaakt op het bekende Smurfenlied. Dit lied werd op 17 oktober, op het Dr. Jules Persynplein, door meer dan 400 personen uit volle borst meegezongen. Het lied werkte heel aanstekelijk en weken later klonk op elke Wachtebeekse speelplaats nog steeds het *gebib-bib-bib* en *geboe-boe-boekegem* uit de jeugdige Wachtebeekse kelen.

1. WIES CREVE, Van Volksboekerij tot hippe bib, in: De Vierschaar, tijdschrift van de H.K. De Vierschaar vzw, jg. 35, nr. 3, 2008, p. 3-40.

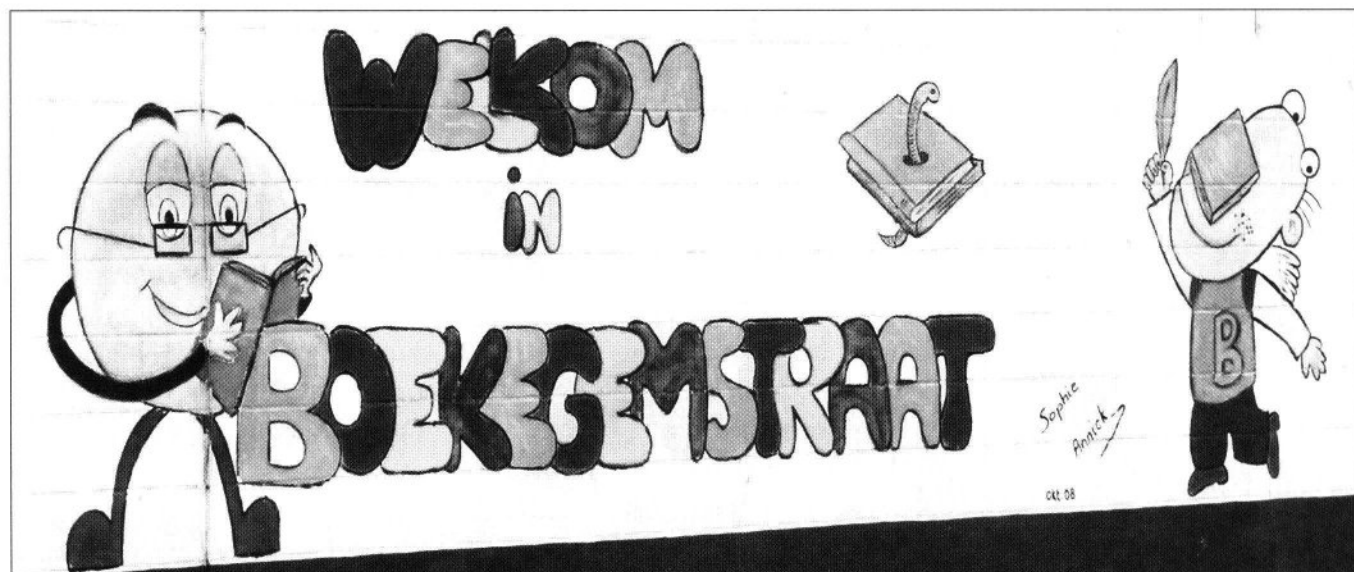

Ook voor de tweede opdracht bleek al gauw dat Wachtebeke over meer dan het nodige talent beschikte. Uiteindelijk gaven bijna 170 Wachtebeekse eigengereide gelegenhedsdichters hun zielenroerselen bloot, en vormden zij de achterzijde van een oude rol behangpapier om tot een ellenlang Wachtebeeks stukje poëzie.

De derde opdracht, de omvorming van het Rechtstro tot Boekegemstraat, bleek uiteindelijk de moeilijkste. Aanvankelijk waren er enkele bewoners die al dit gerommel met ballonnen en slingers toch maar niets vonden. Maar toen zij merkten dat het ijverige bibteam zelfs de onbewoonde panden met posters en plakaten versierde, konden ook zij niet achterblijven. Enkele bewoners waren er zelfs in geslaagd hun ramen tot

een prachtige etalage om te vormen, terwijl de betonnen afsluiting aan de Smishoek tot graffiti-muur werd verheven.

Uiteindelijk werden alle drie de opdrachten door de organisatoren, bijgestaan door een gerechtsdeurwaarder, met een pluim bedacht, wat onze bib maar liefst € 5.000 rijker maakte. Naast deze leuke geldsom kregen de bib en Wachtebeke op Radio 2 en in vele dagbladen, een week lang gratis publiciteit, iets waar de grote groep Wachtebekenaren die aan dit initiatief meewerkte terecht fier mocht op zijn.

JEUGDHERINNERINGEN AAN WACHTEBEKE

(1958-1968) Deel 2¹

Paul Van Kerckhove

Biljarten, fietsen, kletsen...

Buiten de kermis en de jaarmarkt viel er voor jonge gasten niet speciaals iets te beleven te Wachtebeke. We ontdekten natuurlijk dat we op café konden gaan. Meestal was dat om ergens te gaan biljarten (carambole of tap). We hadden geluk dat we enkele leeftijdsgenoten hadden die in een café, waar een carambolebiljart stond, opgroeiden: Freddy Van Petegem en Walter De la Ruelle. Zo leerden we stilaan de knepen van het biljartvak tijdens de stille woensdag- en zaterdagnamiddaguren. Spoedig konden we ons met de doorsnee biljarter meten bij Fons en Yvonne Van Petegem, Philemon De la Ruelle of in De Kring, bij René en Margriet. Soms durfden we het aan om met leden van de caramboleclub van Van Petegem aan toernooien deel te nemen op Overslag, Assenede, Lochristi,... In het bovenzaaltje van De Kring, in de Kerkstraat, speelden we regelmatig tegen notaris Gilbert Teirlinck, OCMW-secretaris Albert Vervaeet en onze oud-leraar, "meester" Oscar Galens. Onze vriend Jacques Tacq werd op de duur zo goed, dat velen met hem niet meer wilden spelen of dat men de hoeken moest aftekenen om te beletten dat hij telkens reeksen van 100 en meer maakte. Bij Yvonne Van Petegem waren we in de club en speelden er competitie.

Met de fiets deden we onze verplaatsingen naar vrienden, de bibliotheek, het dorpsplein (waar Marc Celie er meestal een balletje stond te gooien naar de basketpalen). Dit was ook de plek om urenlang te staan kletsen over muziek, meisjes, brommers en moto's. Stefaan Van den Hende had een BMW-motor die als hij hem startte zo zacht draaide, dat je het nauwelijks hoorde. Wij stonden erbij en keken bewonderend toe.

Zelfs langere uitstappen met de fiets schuwden we niet. Op pinksterzondag was er traditioneel motorcross in de oude gelaagputten in Stekene. Via Moerbeke, Klein-Sinaai, de Vlasfabriek traptten we naar Stekene. We stalden onze fiets in een geïmproviseerde "velorust" (fietsstalling) bij iemand op een hof, betaalden 5 fr. voor de "bewaking" en trokken naar de omloop met haar knetterende motoren en keken met veel bewondering naar de exploten van de piloten, o.a. René Baetens.

Op een andere keer laadden we onze fietsen met visgerief en fietsten het hele eind via Zaffelare, Beervelde, en Kalken naar het meer van Overmere. Er zat wel vis maar of Jacques Tacq en ik ooit veel gevangen hebben, betwijfel ik toch. Toen Freddy Van Petegem om gezondheidsrede-

De biljartclub bij Fons en Yvonne Van Petegem: vlnr. Theophile De Craene, gemeentesecretaris Achilles Buysse, Maurice Van Bambost, Jacques Tacq, Michel De Craene, Albert Bonne, Yvonne Van Petegem, Paul Van Kerckhove, x, Victor De Craene, Achiel Lammens, Freddy Van Petegem, Julien Genbrugge.

1. Voor het eerste deel, zie ons tijdschrift De Vierschaar jg. 35, 2008 nr.1

nen een tijd in het sanatorium van Sijsele moest verblijven hebben we ook die verre verplaatsing met de fiets gemaakt.

We hadden ook wel een bromfiets, maar een tuig zoals waarmee Frank Hollebosch in Zelzate race- te, waarbij hij zo dicht mogelijk bij de auto's reed dat hij het slot uit de klinken reed, dat hadden wij niet. Dat was voor "nozems" met een wapperende vossenstaart aan hun machine.

Onze eerste brommer op ons hof kwam er toen een nonkel overleed en we, mits wat zagen, de "Mobylette", compleet met lederen vest, in handen kregen. Later werd er op ons hof nog meer getoerd met afgedankte brommers en verschenen de "Zundapp's" en andere brommers bij mijn broers. De jongste, Guido, reed zelfs een tijdje op een moto.

Halverwege de jaren '60 doken steeds meer auto's op en zo kon je al eens meerijden in de overvolle auto van Jean De Coninck of Michel De Craene. Tot we in 1966 een FIAT 600 mochten kopen, een occasie weliswaar, voor 22 000 fr. bij garage Duchemin in de Groenstraat in Zelzate.

Aan het werk

Toen ik in juni 1964 mijn humaniora had beëindigd aan het Sint-Amandusinstituut te Gent zou ik, in tegenstelling met de meeste klas- en dorps- genoten, werk zoeken. Mijn diploma werd gevierd met veel pinten en frieten en met gevolg dat ik mijn eerste kater had. Maar na enkele dagen trok ik naar Antwerpen. Daar werkte een neef van mij bij de RVA. Hij gaf me enkele adressen. Op de Meir bij de firma Robdan & Co, vroeg men een magazijnbediende. Het was een zaak(je) van zijden en brokanten stoffen, mooi materiaal. Ik mocht de baas helpen in het magazijn om stukken stof op de gepaste maat te snijden, of rollen stoffen via de Meir en De Keyserlei naar de verzendingsdienst van de NMBS brengen. Ik verdiende er 4 000 fr. bruto in de maand. Ook de zaterdagvoormiddag moest ik optrekken. Aan bus en trein was ik 650 fr. kwijt. Door de lange verplaatsingen bleef er niet veel tijd over. De trein stopte nog op Linkeroever, de Schelde moest men "over" of beter "onder" via de voetgangerstunnel.

Einde augustus, toen ik in de bibliotheek van Wachtebeke - toen in de Vierschaar -, enkele boeken uitkoos, kwam één van mijn broers mij halen, want "de directeur van mijn vroegere school wachtte thuis op mij". Vol ongeloof trok ik naar

huis. Maar inderdaad daar stond een auto met een viertal broeders. De directeur legde kort uit dat zij op zoek waren naar een hulpsecretaris in de functie van een studiemeester. En of ik soms geïnteresseerd was? Hij haalde er de weddeschalen bij en nadat ik een week opzeg had gegeven bij mijn eerste werkgever in Antwerpen, belandde ik terug op mijn oude school, nu om er aan een lange loopbaan bij het opvoedend personeel en als directie- secretaris te beginnen. Het feit dat ik dactylografie kon, had blijkbaar de doorslag gegeven. Wie kan zeggen dat hij door een directeur thuis een job heeft aangeboden gekregen? Ik had intussen ook meegedaan aan een examen bij de spoorwegen en was er geslaagd als klerk-typist. In Zelzate was men intussen volop de staalfabriek Sidmar aan het uitbouwen en ook daar had ik gesolliciteerd. Het waren de gouden jaren '60. Er was werk genoeg en men kon alle richtingen uit in die tijd. Maar ik bleef in het onderwijs, verdiende onmiddellijk de helft meer. Het werd dus een dagelijkse busrit via Zelzate. Op die bus ontmoette ik de hoogstudenten Jozef Celie, Dirk Coppens, Jo Chalmet en Luc Van Grembergen (Zelzate) die spoedig een vertrouwd gezelschap vormden. Later nam ik de buslijn Overslag-Gent, waar mijn reisgezellen Etienne Meneve, André De Langhe, Adrien D'hondt en Stefaan Van den Hende werden. Met deze laatste drie werd dat later carpoolen, nog voor het woord was uitgevonden. Beurtelings reden we met de wagen en de anderen betaalden een kleine vergoeding voor de rit.

Mijn kennis van dactylografie leverde mij op een dag een interessante opdracht op. Pater Loyens die op school de mis kwam lezen vroeg mij of ik het handschrift voor een nieuw boek kon overtypen op 7 exemplaren. Het was voor het nieuwe boek van zijn confrater Jacques Bergeyck: nl. De Pofadders. Met carbon en gom ging ik aan de slag op mijn draagbaar toestel. Zeven bladzijden en zes carbonbladen in de machine draaien, gommen (7x). Kopieermachines bestonden nog niet en computers met tekstverwerkers al evenmin. Kortom een boeiende taak.

Leve de muziek

Op zekere dag vroeg burgemeester Octaaf Scheire mij of ik geen goesting had om bij de Harmonie De Eendracht te komen. Na daarover met enkele kameraden overlegd te hebben, bood ik mij aan, samen met Michel Van Hoecke en Etienne De

Brabander om het trommelkorps te versterken. We kregen bij Camiel Saman, in zijn huisje op de hoek van de Meersstraat, een spoedcursus. Hij leerde ons enkele marsen en had daarvoor een simpele maar efficiënte methode. Hij vertaalde een mars in een rijmpje. Dat ging o.a. als volgt: *“En 't es goe weer! En 't es goe weer! En 't es goe beste weer!”*. Roffelen werd vertaald met *“Pannenkoeken, pannenkoeken, pannenkoeken...”* Steeds vlugger en vlugger tot de roffel er in zat. Vrij vlug mochten we mee op uitstap en mochten we de andere trommelaars Maurice Van de Voorde en Jefken De Winter vervoegen. We leerden dat men bij het “muziek” veel pinten kon drinken. Zo zagen we Maurice “Voorde” naar gelang de uitstap vorderde steeds meer en meer “schuinsmarcheren”. Je moest natuurlijk aandachtig zijn bij het marcheren. De trommelaars en de “groskès” (Robert Hesters) liepen voorop. Gelukkig was er nog de vaandeldrager, Achilles Van Bambost. Alhoewel je daar ook niet altijd kon op vertrouwen. Zo sloeg hij van het Rechtstro eens af in de Statiestraat terwijl de rest van de harmonie de Smishoek in trok.

Het was een leuk amusement die vier jaar (1965-1968): de wekelijkse repetities in Onze Kring, de talrijke uitstappen op de kermissen in Wachtebeke, Overslag, Sint-Kruis-Winkel, het Sint-Ceciliafeest. Op zo'n feest zaten de genodigden eens te wachten op de soep en het rosbief met worteltjes en erwten. Blijkbaar duurde het toch wat lang en Maurice Van Bambost begon met zijn bestek te trommelen op z'n bord. Blijkbaar toch wat te hard, want zijn bord brak in twee. Michel De Craene (klarinetist) noemde hem daarom jarenlang “Jan Talloore”.

Legendarisch waren ook de cafébezoeken want Maurice “Voorde” had overal vriendinnen zitten. Dat zei hij toch en als hij wat gedronken had zong hij van *“Ramona, dat es een hoere gelijk een peird, Ramona 'k zie liever eur kodde dan nen veirkenssteirt...”*

De jaren '50-'60 waren de jaren van de doorbraak van de populaire muziek, niet alleen via de radio, de 45-toeren-platen, de jukeboxen, maar ook de live-optredens op festivals, nog niet op weiden, maar in het Casino van Gent en in grote zalen, zoals de Recta in Ertvelde. Programma's als “Tienerklanken” op de TV vulden het geheel aan. Wij groeiden op met de piratenzenders Radio

Paul Van Kerckhove, tamboer bij de harmonie De Eendracht, wachtend aan Overledebrug, voor de intrede van de nieuwe pastoor-deken E.H. Remi Van Baeveghem.

Veronica (192 en 538 m: op de middengolf), die we konden beluisteren op draagbare radio's. Bij vrienden die een stereo-installatie hadden werden LP's beluisterd.

Maar natuurlijk was naar live-optredens gaan het summum. We zagen o.a. Boudewijn de Groot, Dave Berry, André Brasseur, The Small Faces, Spencer Davis, The Kinks, Joe Harris, Mel Turner en The Jokers, Claudia Silva, Jess & James, Will Tura...

The (new) Blue Devils

Maar wij hadden natuurlijk ons plaatselijk orkest. The Blue Devils uit Wachtebeke (Overslag) dat op 15 juni 1963 was opgericht door Ghislain Coone, Roger Migom, Etienne Van Nieuwenhuyze, Romain en Urbain Van Bambost. Van een vriendenclubje van de Overslag groeide dit orkest, dat aanvankelijk alleen trouwfeesten en ontspanningsavonden opluisterde, spoedig uit tot een gekend balorkest. Muzikanten vielen weg, waren in het leger, werden vervangen en we kenden samenstellingen met Karel Bogaert (drums), Luc Buysse (sax), Julien Hebberechts (sologitaar), Paul Schelkens (ritme-gitaar en zang),

Robert Schelkens (bas), die Urbain opvolgde die voortaan orgel en trompet speelde. Zij konden vele muziekstijlen aan en werden als cover-orkest zeer gewaardeerd: zij speelden nummers van Petite Fleur (Sidney Bechet) tot Gloria en Wild Thing (Troggs). Van een potpourri tot La Bamba (de gekende kusjesdans). Dat Luc Buysse er soms gewaagde versies durfde geven wisten een aantal trouwe fans: bvb. *“Anneliese, mee ou falize, wa zit er doar allemoal in? Lange rokken, soutiens mee knoppen en broekskens mee hollekens in...”* of *“En op den trein van Amsterdam, doar zat er nen vent op zijn madam, z’au grote loe... om aan te tsoe...!”*

Met de bezetting van 6 man (Luc, Robert, Paul, Urbain, Etienne en Julien) werden de plaatjes opgenomen: *“All of the time - Why do I Cry”* en *“That infinite be - Jenny”*.

In 1966 waren de voornaamste optredens naast Wachtebeke: Steenokkerzeel, Breskens, Antwerpen, Langerbrugge, Hoeilaart, Scheldewindeke, Veldegem, Evergem, Mariakerke, Ertvelde, St-Denijs-Helkijn, Bottelare, Londerzeel, Oost-Rozebeke, Deurle, Beveren, Sint-Lievens-Esse, Ruddervoorde, De Klinge, Kloosterzande, Kalken,

Op 25 januari 1967 werd de fanclub opgericht met als voorzitter Dirk Coppens, penningmeester en zakelijk leider Romain Van Bambost en ondergetekende als secretaris. Er werd een fanclubblad uitgegeven, lidkaarten (met foto) werden gemaakt en bals werden ingericht in de Bruine Poort bij

Louis Van Laere, in de Summertime (in de Wachtebeekse bossen), Hotel Serwir (Sint-Niklaas)....

In 1968 werd het vijfjarig bestaan van de groep gevierd in het domein “De Wal” in Kemzeke, compleet met diner, huldigheden, presentatie van Zaki (dj van BRT Oost-Vlaanderen) en optredens van oude en nieuwe Blue Devils.

Intussen traden de “duivels” ook in de kerk op. Meer bepaald in Sas-van-Gent in de jongeren-vieringen van kapelaan Leo Testers. Deze maandelijkse misvieringen hadden een enorm succes en er werden door de platenmaatschappij Decca twee L.P’s uitgegeven: *“In school, gezin en op het werk, zien we elkaar weer”* en de *“J.F. Kennedyviering”*

Na het 6-koppige “smoking-orkest” kwam het vernieuwde orkest met Luc en Urbain en Marc Van Herzeele (Gent), Jean-Pierre Claeys (Merelbeke) en Dick Hovestadt (Breskens) in een keurige en moderne outfit van een Antwerpse Boutique “Lazarus for men”. In deze bezetting werd ook de nieuwe plaat opgenomen *“Show me, baby” – “Until that time”*. Ook deze groep paste zich moeiteloos aan de nieuwe Beegees-tijd aan. Later kwamen er nog wijzigingen aan de bezetting en toen er behalve Luc Buysse, geen Wachtebekenaren meer in het orkest speelden ging de belangstelling voor de groep snel weg. Maar onze gemeente had toch maar jaren een steengoed en geapprecieerd orkest gehad.

The Blue Devils, in hun glorie tijd met de zes-koppige bezetting: boven vlnr.: Robert Schelkens, Urbain Van Bambost, Julien Hebberechts; onder vlnr.: Etienne Van Nieuwenhuyze, Paul Schelkens en Luc Buysse.

The new Blue Devils (met de nieuwe kostuums en witte rolkraag): vlnr. Urbain Van Bambost, Dick Hovestadt, Jean-Pierre Claeys, Marc Van Heirzele en Luc Buysse.

Als heemkundige kring zijn wij erg terughoudend om uitgebreid de plaatselijke geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog te schrijven. Het komt immers niet aan ons toe om oude vetes terug tot leven te wekken of mensen tegen de schenen te schoppen. Nog steeds rust er immers een taboe op heel wat gebeurtenissen uit die jaren.

Nu, ruim 60 jaar na datum, kunnen bij sommige ouderen de gemoederen nog hoog oplaaien en is het nog steeds niet te verkopen dat niet alle “witten” gewassen waren met Dash en dat vele “zwarten” in feite niet zwart waren maar zwart gemaakt. Als men, na zoveel jaren, de zaken wat op afstand bekijkt moet men immers vaststellen dat de meeste feiten toe te schrijven zijn aan toeval, overlevingsdrang en vaak ook een klein beetje opportunisme. Een schoolvoorbeeld hiervan vormen misschien wel de oorlogsbelevissen van Miel.

Na het overlijden van zijn vrouw kwam hij elke vrijdagmiddag bij ons eten. Het begon stevast met een Ricard als aperitief en de dis duurde langer dan normaal, want Miel had veel meegemaakt en kon boeiend vertellen. Uit de vele gesprekken heb ik dit verhaal gedistilleerd.

Miel werd geboren in 1926 en toen de oorlog begon was hij intern in het college. Dra liet de rantsoenering zich gevoelen en werd er noodgedwongen ook op school flink gesnoeid in de maaltijden. Veel last hoefde Miel er niet van te hebben want, boeren en veehandelaars van huis uit, kreeg hij elke week een flinke voorraad mee. Lang kon hij er evenwel niet van genieten. Zogezegd om de andere medeleerlingen niet voor het hoofd te stoten mocht hij zijn etensvoorraad niet zelf bewaren maar de subregent zou er voor zorgen en hem tijdig bevoorraden. Hoe langer de oorlog vorderde en de schaarste groter werd, hoe minder Miel terugzag van zijn voorraad. Toen hij hierover eens ongezouten zijn beklag deed bij zijn oversten had hij natuurlijk in de appel gebeten. Thuis kreeg hij ook niet veel gehoor want ingaan tegen het college, daar was geen sprake van. Hij heeft er een blijvende afkeer van het gezag aan overgehouden. Hij was dan ook uiterst gelukkig toen hij zijn einddiploma op zak had en de vrije wereld hem wenkte. Veel vrijheid werd hem evenwel niet gegund. Hij was 17 en werd opgeëist om naar Duitsland te gaan werken. Hij belandde er in een “Lager” en werd tewerkgesteld in een nabijgelegen fabriek. Was het de eerste tijd nog wel te harden wat logies en eten betreft, naarmate de maanden verstreken werd ook hier het eten schaarser en het werken zwaarder. Weldra speelde Miel met de gedachte om er van onder te muizen en naar huis terug te keren. Hij zag zijn kans schoon toen er een oproep werd gedaan om als vrijwilliger te gaan werken bij de “Organisation-Todt”. Het betaalde beter en vooral het bedrijf bouwde de Atlantikwall, België en Noord-Frankrijk dus. Miel was er als de kippen bij. Niet ver van huis zou hij wel een middel vinden om terug in Merendree te geraken.

Helaas, Miel kwam in Noorwegen terecht, want ook daar werden bunkers voor de kustverdediging gebouwd. Lang is hij daar niet gebleven. Hij trok er tussenuit en belandde na veel wederwaardigheden terug thuis en sloot zich aan bij de weerstand. Lang hoefde hij zich niet verborgen te houden want de oorlog liep op zijn einde en toen de geallieerden arriveerden nam hij dienst bij de Brigade Piron.

Veel heeft hij over de beginperiode niet verteld, alsof hij nog steeds gruwde van de vreselijke dingen die hij toen beleefd had. Zo werd zijn vriend naast hem neergeschoten door een sluipschutter. Toen een nieuwe rekrut, een jongen uit Sleidinge die hij kende, zich aanmeldde voor een gevaarlijke verkenningsopdracht ried Miel hem dit ten zeerste af. De jongen had immers geen ondervinding maar hij wou het vaderland redden en de vijand een lesje leren. Nog geen uur nadien brachten zij zijn lijk terug. Miel was eerder voorzichtig, liever bange pier dan dooie pier. Toen de kapitein hem de opmerking maakte dat hij zich nooit eens opgaf als vrijwilliger voor een gevaarlijke opdracht, antwoordde Miel laconiek dat hij steeds bereid was te volgen waar de kapitein voorging.

Uiteindelijk geraakte Miel bij de transportdienst. Hele dagen met een zware camion op de baan, dag noch uur tellende, maar het was zijn lang leven. In het overwonnen Duitsland waren zij natuurlijk de koning te rijk. Van de vervoerde goederen bleef wel eens wat aan de vingers plakken en voor koffie en sigaretten was alles te krijgen.

P.S.: Er zijn ongetwijfeld nog vele sappige verhalen die waard zijn geschreven te worden. Niet dat zij daarom hier en nu moeten gepubliceerd worden, wellicht is de tijd daarvoor nog niet rijp. Een warme oproep nochtans aan onze leden om achter de schrijfmachine of de computer te kruipen en hun verhaal te vertellen. Zij die niet zo schrijflustig zijn maar wel veel te vertellen hebben kunnen altijd beroep doen op ons reportersteam. Wij komen dan wel eens langs met de bandopnemer om hun oorlogsbelevissen vast te leggen. Later, als de tijd ervoor gekomen is, kan dit wellicht een gedroomde kans zijn voor een boeiend jaarboek dat zonder rancune met de glimlach zal gelezen worden als een epos uit lang vervolgen tijden. Heemkunde leeft immers van de kennis en verhalen van de mensen en het putten uit het archief.

Eens was hij, samen met een kameraad, gestrand in een klein dorpje waar het kermis was. De kinderen liepen wat rond de molentjes te dreutelen want veel centen hadden zij niet, armoede was er toen nog troef. Miel trok met een voorraad sigaretten naar de verschillende attracties en huurde de ganse kermis af en de kinderen konden een hele namiddag gratis hun hartje ophalen. Voor sigaretten en koffie waren er natuurlijk ook genoeg vrouwen en soldatenlieven in de aanbieding maar daarover deed Miel er wijselijkheids halve het zwijgen toe.

Als een donderslag bij heldere hemel kwam plots een einde aan dit militaire avontuur. Het Rode Kruis, dat in de bezette gebieden alle documenten naploos, had ontdekt dat Miel gewerkt had voor de "Organisation-Todt", 'n collaborateur dus. In de naoorlogse hetze van frustratie en wraak speelden het hoe en waarom niet mee. Miel, die ondertussen sergeant was, werd met veel misbaar voor het front van de troepen zijn strepen afgetrokken en als landverrader naar huis gestuurd. Het hoeft geen betoog dat het Rode Kruis sindsdien bij hem niet op veel sympathie meer kon rekenen.

De vraag bij dit alles:

Was Miel "wit" als lid van de weerstand en vrijwilliger bij de brigade Piron? Was Miel "zwart" als vrijwilliger bij de Organisation-Todt? Of was Miel gewoon een "overlever" die werd meegesleept door de omstandigheden van het ogenblik zoals velen in die tijd?

OPSPORING VERZOCHT

Eddy Van Acker

In ons 41e jaarboek, 2008, staat op blz. 123 een foto afgebeeld van de “*Verenigde Bolders*” van de Ramonshoek anno 1918. Tot nu toe herkennen we enkel de twee personen rechts achteraan als Kamiel en Frans Hamerlinck, toen woonachtig in de Achterhoek, het huidige nr. 10. Maar waar dit café annex bolbaan gelegen was is nog steeds onduidelijk. Wij kregen hierover een hint van ons medelid **Gustaaf Bracke**, die enkele inlichtingen verkregen had van **Germaine Roets**, (° 17/01/1926) de weduwe van Achiël Bracke. Germaine woonde als kind met haar ouders op het einde van de Stationsstraat. In het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw werd zij dienstmeid bij Theophiel Bracke (°26/02/1874), wiens echtgenote, **Florentia Corthals** (°03/06/1878) overleden was. Naast de woning van **Theophiel Bracke**, die afgebeeld wordt in datzelfde jaarboek op blz. 122, nu Ramonshoek nr. 18, woonden **Gustaaf De Letter** (° 27/11/1895) en **Irma Audenaerdt** (° 25/02/1900). Dit was voor de Tweede Wereldoorlog een café, eigendom van toenmalig burgemeester en brouwer **Prosper Van Pottelberghe**. Later kocht **Gustaaf De Letter** de woning aan en hield hij het uitbaten van het café meteen voor bekeken. Volgens **Germaine Roets** was er voordien, dus voor WO II, een bolbaan aan dit café verbonden, hoewel zij die zelf nooit gezien heeft.

Een tweede mogelijkheid zou kunnen zijn dat de bolbaan van de “*Verenigde Bolders*” gelegen was bij het café van **Leopold David** (° 28/10/1899) en **Martha Van Kerkvoorde** (° 15/03/1896). Dit was gelegen net ten noorden van de E 34, aan de huizen Ramonshoek 58 en 60, nu bewoond door **Gilbert en Gerard David**, zonen van **Leopold David**.

Indien dit bij het café van Gustaaf De Letter is, zien we dan uiterst links de toen 18-jarige Irma Audenaerdt? (lijkt onwaarschijnlijk). Indien dit het café van Leopold David is, zien we dan uiterst links de toen 22-jarige Martha Van Kerkvoorde?

HET BESTUUR VAN ONZE HEEMKUNDIGE KRING DE VIERSCHAAR vzw

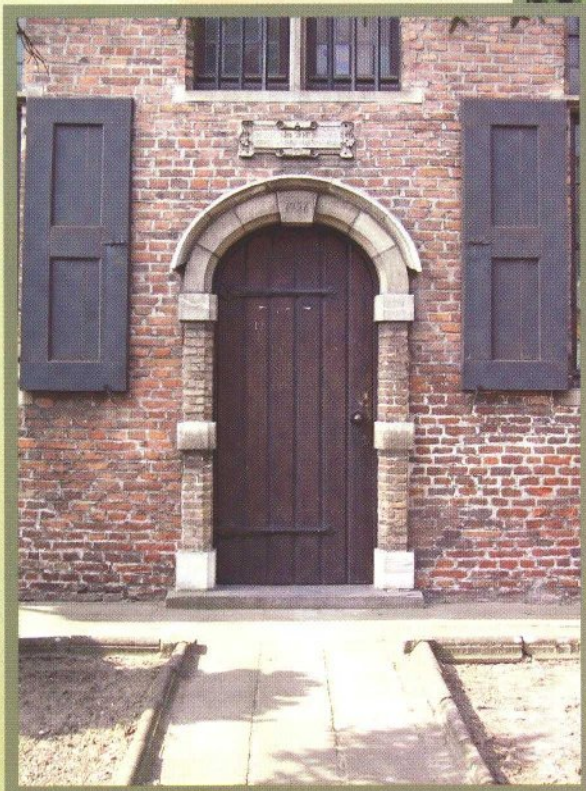
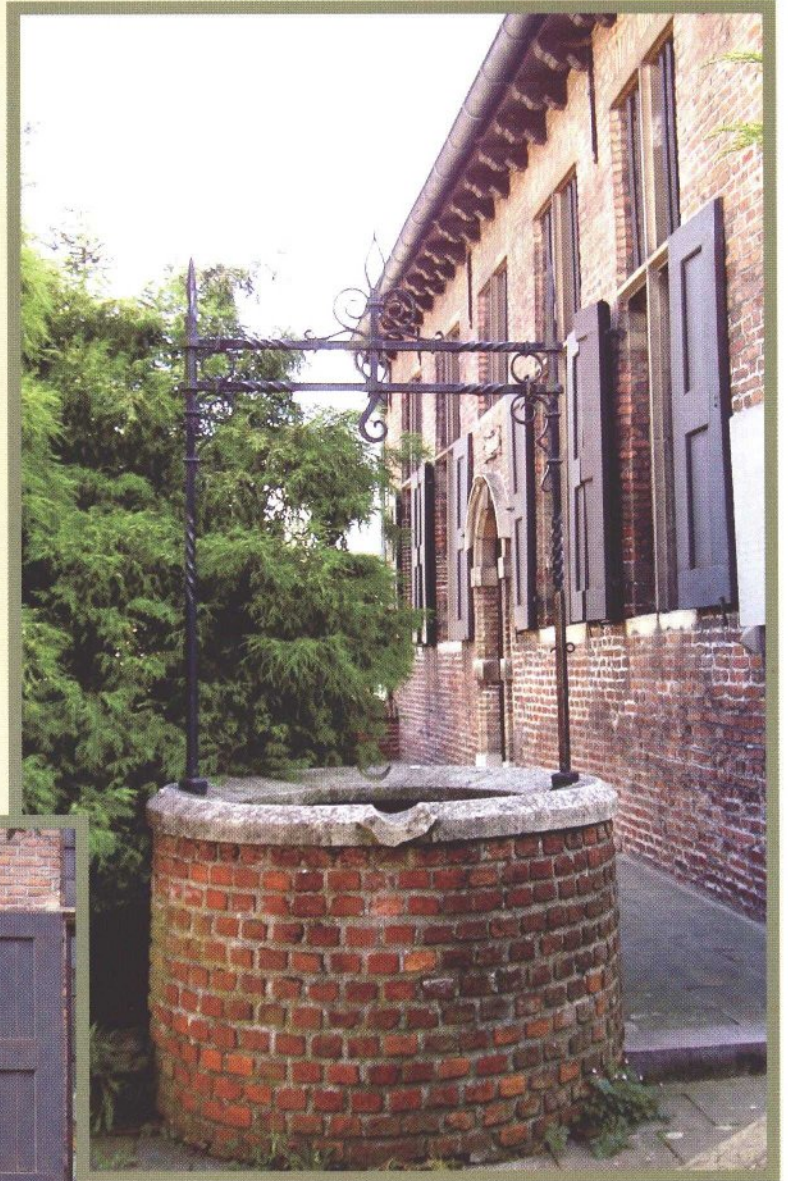
Guy Hoebeke <i>Voorzitter</i>	Walderdonk 62 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 05 38 guy.hoebeke@telenet.be
Eddy Van Acker <i>Vice-voorzitter - Redactie</i>	Geraniumlaan 4 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 64 04 eddy.van.acker@pandora.be
Luc. De Maesschalck <i>Secretaris</i>	Marcel Herpelinckstraat 28 9042 Sint-Kruis-Winkel	Tel. 09 345 07 23 brigitte.dm@skynet.be
Jacques De Smet <i>Penningmeester</i>	Molenhoek 4 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 08 55 jacques.desmet97@gmail.com
Wies Creve	Winkelwarande 76 9042 Sint-Kruis-Winkel	Tel. 09 345 72 27
Cesar David	Azalealaan 4 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 01 62 cesardavid@skynet.be
Yvonne De Maesschalck-De Coene	Rechtstro 10 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 03 62
Jozef Kinget	Dorp 52 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 96 52 jozef.kinget@telenet.be
Guy Trangez	Melkerijstraat 42 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 94 51
Hilair Van Rompu	Grote Markt 8/B5 9060 Zelzate	Tel. 09 345 00 38
Rita Veldeman	Azalealaan 3 9185 Wachtebeke	Tel. 0485 16 75 91

Lid worden kan door betaling van 10 EUR per jaar aan één van onze bestuursleden
of op rekening 448-2594321-57 van de Heemkundige Kring De Vierschaar vzw te Wachtebeke.

Voor deze bijdrage krijgt elk lid het jaarboek en 3 nummers van ons tijdschrift.

Elke 1e zondag van de maand van 10.00 tot 13.00 uur is iedereen welkom in onze praatherberg « Den Dhust »
en in ons documentatiecentrum en onze tentoonstellingsruimten, in het oude rusthuis « De Mey ».

De Vierschaar

De Vierschaar in Wachtebeke 2006

Foto's: Eddy Van Acker

INHOUDSTAFEL

Woord van de voorzitter <i>G. Hoebeke</i>	p. 1
Nieuws van de redactie <i>C. David</i>	p. 3
Overlijdensberichten <i>E. Van Acker</i>	p. 4
Merklappen <i>J. Kinget</i>	p. 6
Amaai, mijn oor! Rechtspraak in 1539 <i>L. De Maesschalck</i>	p. 10
Zes recruten uit Wachtebeke <i>A. Creve</i>	p. 12
De Wabeekse toale... <i>A. Creve</i>	p. 13
Oscar Galens <i>A. Creve</i>	p. 16
De gruwelijke sluipmoord te Wynckel St. Kruis <i>L. Bauwens</i>	p. 18
“Ik hou van bloemen...” <i>G. Bundervoet</i>	p. 19
De bolleket <i>A. Creve</i>	p. 20

Het belangrijkste punt van dit Woord betreft onze ijverige vice-voorzitter en hoofdredacteur, **Eddy Van Acker**. Hij ziet zich genoodzaakt – tijdelijk – al zijn functies bij onze kring op non-actief te zetten. Het enige lichtpunt in de ganse zaak is het woord “tijdelijk”. We hopen vurig dat zijn onbeschikbaarheid van korte duur zal zijn en dat we hem spoedig weer in het bestuur kunnen begroeten. Het redacteurschap wordt intussentijd overgenomen door onze bedrijvige secretaris, Lucien De Maesschalck, die zal bijgestaan worden door Wies Creve, Jozef Kinget en ondergetekende. De nummers 2009-2 en -3 van De Vierschaar liggen al grotendeels vast evenals het Jaarboek 2009. Met dank aan Eddy. Het vice-voorzitterschap wordt door Cesar David aanvaard.

Ook in de voorbije drie maanden zat onze kring niet stil. Op donderdag 26 februari kregen we een telefoon uit het buitenland, nl. uit “Kop van Holland”. De man was geïnteresseerd in doodsbeeldekjes. Hij zou Stekene, Moerbeke en Wachtebeke bezoeken en vroeg zich af wat de mogelijkheden waren van onze kring. Hij nam contact met ons werkend lid, **Bea Haemers**. We hebben een verzameling doodsprentjes, dankzij o.a. **Guy Trangez**, verzameling die kan bijdragen tot opzoekingen i.v.m. stambomen. Elke eerste zondag van de maand (10-13 u) is ze ter inzage met hulp van Bea en **Guido Van Kerckhove**.

Van Mw. C. Van Ooteghem bereikte ons volgende vraag:

“We zijn volop bezig in het DOBEG (DOcumentatiecentrum van de BEGijnenbeweging) met een lijst te maken van alle begijnen. Emerentia Leonie Bonte is geboren in Wachtebeke op 23/03/1888 (maar) op haar doodsprentje staat 1883. Haar ouders zijn Leopoldus en Philomena Swartel . Wil je eens nagaan wat de juiste datum is en meteen ook of haar ouders van Wachtebeke waren. We gaan iets verder in op haar omdat ze grootjuffer was van 1940-62.”

Deze klus werd tot volle tevredenheid geklaard door **Bea**.

Dinsdag 3 maart werd **Cesar**, wel bekend in Zeeuws-Vlaamse middens, uitgenodigd door de “Vereniging tot behoud van de geschiedenis van Philippine” voor een lezing in De Kaai door prof. Dr. Alex Vanneste, Universiteit Antwerpen, over de elektrische draad tussen Nederland en België tijdens W.O. I. De Vierschaar was goed vertegenwoordigd met Cesar, Eddy en mezelf. Professor Vanneste was voor ons geen onbekende, want het jaarboek 35 – 2002 was bijna volledig van zijn hand. Onder de talrijke Zeeuws-Vlaamse toehoorders waren er nog enkele die herinneringen hadden aan W.O. I (!), overgeleverd door hun grootvader. Dit bewijst nog eens het nut van grootouders die aan hun kleinkinderen vertellen over vroeger.

We kregen een vraag naar inlichtingen i.v.m. de Winkelse verzetsstrijder, Georges De Baets, van zijn naamgenoot Robert De Baets. Vooral de bibliografie van **Luc** met 1200 vermeldingen met zoekfunctie op onze webstek, bleek hier een grote hulp.

De “Elektrische afsluiting van W.O. I” blijft in de belangstelling, o.a. van dhr K. Mertens. Het bovenvermelde jaarboek uit 2002 verschaft de nodige inlichtingen.

Curieus nam op 26 januari van dit jaar een uitstekend initiatief. Iedereen die super-8 mm filmpjes had, kon die binnenbrengen in het Rozenhof. Die zouden digitaal omgezet worden op DVD's en die konden dan in mei afgehaald worden. Aan de gunstprijs van 1,00 euro/ min. film, waren er heel wat belangstellenden. Op 8 mei was het zover. In het Rozenhof werd eerst een compilatiefilm vertoond van de beste stukken uit de binnengebrachte filmpjes. Wachtebeke - dankzij **Yvonne** - was daar in zeer sterk vertegenwoordigd, zowel wat kwaliteit van beeld en commentaar (**Rita De Maes-**

schalck), als de duur betreft. Uit persoonlijke ervaring kunnen we melden dat de DVD's een zeer mooi en helder beeld geven. Proficiat.

Van het gemeentebestuur kwam een aanvraag voor twee nieuwe straatnamen in het project De Bergen. **Eddy** keek na in zijn rijke verzameling en stelde drie namen voor: Sint-Pietersveld, Hoge Akkerstraat en (Catharina) Kapellestraat. Die laatste naam verwijst naar de Catharinakapel waar in de 13e eeuw bedevaarten plaats vonden.

INVENTARISERING VAN HET GEMEENTEARCHIEF

Aan dit omvangrijke werk wordt gestaag voort gewerkt. Geregeld komen daarbij interessante gegevens aan het licht. Behalve enkele brieven i.v.m. markten te Wachtebeke,¹ vonden we voor de afdeling X. OPENBARE GEZONDHEID – C. GEMEENTELIJKE TAAK-ONDERDELEN – 5. GEZONDHEIDSPOLITIE VAN HUISDIEREN EN SLACHTVLEES,² documenten over koepokenining (het oudste document dateert van 1826) en vooral brieven en aanvragen voor controle van het vee en het slachtvlees door de Rijksveearts. In 1839 worden voor Wachtebeke twee experts voor veeziekten aangesteld: J. Van Pottelsberghe en P. Fermont. Van 1864 tot 1869 komt Rijksveearts Van Haeken uit Zeveneken. Nadien (1875-1877) wordt zijn taak overgenomen door veearts De Nil.

Een eerste taak bestond er in, het vee te controleren op besmettelijke ziekten, zoals mond- en klauwzeer. Dit deed zich voor bij de kinderen L. Marquenie; J. van Bastelaere, D. Roets, J. Verswalm, L. Vervaet en L. Nestjens van Kalve; Pierre Vervaet van Kalvebrug; Steels, D. Verpaele, J. Van de Winckel en Pierre Creve van Ramonshoek en B. van Poucke van Overlede. In 1869 stelde veearts Van Haeken mond- en klauwzeer vast bij 10 runderen van ir. Wolkers uit Gent.

Een tweede taak voor die veeartsen was na te gaan of het vlees van noodslachtingen geschikt was voor menselijk gebruik. In dit laatste geval verkeerden F. Bruggeman, P. Van Loo, L. De

Clerck en Pierre Roets van Kalve; de wezen J. Bouwens en herbergier J. Van Renterghem van Langelede; P. Buysse van de Leeninge en B. De Buck en J. Lecluse van Ramonshoek.

Er werd ook veel aandacht besteed aan het grensoverschrijdend verkeer van vee. Om te beletten dat een besmettelijke veeziekte uit Nederland zou overwaaien, moest het Belgische vee, weidend in Nederland, tweemaandelijks gekeurd worden. In 1876 komt er een rondschriften van de gouverneur van Oost-Vlaanderen dat meldt dat dit slechts éénmaal per jaar meer moet gebeuren.

Beesten die door besmettelijke ziekten moesten afgemaakt worden en dus niet geschikt waren voor menselijk gebruik, betekenden een verlies voor de boeren. Om te voorkomen dat landbouwers hierdoor over de kop gingen, werd er voorzien in een schadeloosstelling door het Landbouwfonds. Tussen januari 1864 en maart 1865 waren hier de landbouwers J. Van Bastelaere, J. Van Dossche en B. David (deze laatste werd vijf keer vermeld!) bij betrokken.

Aanvankelijk werden inbeslaggenomen gesmokkelde dieren geslacht op bevel van de Rijksveearts. Dit gebeurde in het kader van een rondschriften over runderpest van het Provinciaal Gouvernement. Maar in een brief van 21 oktober 1867 laat het Provinciaal Gouvernement weten dat inbeslaggenomen koeien niet meer geslacht moesten worden.

(Wordt vervolgd.)
Guy Hoebeke

1 Zie ons tijdschrift jaargang 31 – 2004 – 1 “Den wekelijkschen markt te Wachtebeke”.

2 Gadeyne Guy – “Archiefschema voor de ordening van een ongestructureerd statisch gemeentearchief”, *Miscellanea Archivistica Manuale* 13, Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën, Brussel, 1993, 99 blzn.

NIEUWS VAN DE REDACTIE

Onze tentoonstellingsruimte werd verrijkt met 2 mooie toonkasten, een geschenk van het Museum voor Volkskunde van de stad Antwerpen. In september ontving ik een mail van Heemkunde Vlaanderen dat dit museum enkele toonkasten gratis ter beschikking stelde van wie ze kon gebruiken. Ik mailde onmiddellijk terug dat wij wel enkele kasten konden gebruiken gezien wij juist gestart waren met de herinrichting van ons heemmuseum. Het werd tenslotte half januari dat ik uitgenodigd werd om de kasten te komen bekijken in het museum, tegenover de achterkant van het Antwerpse stadhuis. De grote toonkasten waar ik voor geïnformeerd had waren intussen opgedoekt. Het bleek niet mogelijk ze, zonder onnoemelijk veel kosten, ongeschonden naar beneden te halen en ze waren dus afgebroken. Er waren nog wel een paar mooie kasten van 1,80 m. beschikbaar die evenwel ook te zwaar waren om ze zonder speciaal gereedschap langs de trap naar beneden te halen. Gelukkig had de gemeente Vorselaar reeds een kast afgehaald, middels een ingenieuze draagberrie waarin de kast juist paste. Een mail naar burgemeester Jansens van Vorselaar volstond

om dit toestel in leen te krijgen. Op 6 maart zijn wij dan met 10 vrijwilligers en 3 auto's met aanhanger naar Antwerpen getogen en hebben de beide kasten en nog heel wat kleinere wandkasten voorzichtig naar beneden gezeuld. Heel omzichtig zijn wij met onze buit naar Wachtebeke gereden. Helaas, op het hobbelige deel van de snelweg in Melsele is één van de glasdeuren los gedaverd en naar beneden gedonderd. Een kleine pech maar voor de rest is alles goed verlopen en prijken nu de kasten in al hun glorie in de gang en de tentoonstellingsruimte zelf is verrijkt met 6 hangkastjes.

Nadat wij eind vorig jaar alle voorwerpen gecatalogeerd hebben en deze met naam en foto opgeslagen zijn op computer, zijn wij nu aan de definitieve inrichting begonnen. Een eerste resultaat hoe het worden zal is alvast te bewonderen in de gang waar de toonkasten volgens de regels van de kunst zijn opgesteld en gevuld. Zodra de andere kasten en schabben waar nodig van een nieuw kleurtje zijn voorzien, wordt onze tentoonstellingsruimte voort ingericht, zodat ze een sieraad wordt dat het bezoeken waard is. (CEDA)

Bovenstaande foto is vermoedelijk genomen ter gelegenheid van een dubbelhuwelijk te Sint-Kruis-Winkel. Welke personen hij precies voorstelt, is ons onbekend. Waarschijnlijk heeft hij te maken met de familie Ryckaert of De Meulenaere.

Meer details konden niet achterhaald worden. Weet iemand meer?

Overlijdens Wachtebeke (30/12/2008 – 21/4/2009)

Françoise Emma VAN AERDE Echtg. Julien Van Acker	Melkerijstraat 45	° Gent † Wachtebeke	17.09.1931 30.12.2008
Magdalena Maria DE VliegHER Wed. Paul Valcke	IJsvogelstraat 5	° Kaprijke † Gent	20.10.1926 05.01.2009
Louis Auguste DE COCK Wedn. Lidy Terryn	Dennenlaan 9	° Geraardsbergen † Gent	29.03.1922 08.01.2009
Honoré Hippolite VAN ACKER Wedn. Elise De Smet	Meersstraat 31	° St.-Kruis-Winkel † Wachtebeke	30.10.1915 10.01.2009
Lea Clementina JANSSENS Wed. Louis Dieleman	Bloemenweg 3	° Stekene † Gent	23.10.1928 11.01.2009
Maria Mathilde D'HONDT Wed. Albert De Brabander	Godshuisstraat 13	° Nieuwkerke-Waas † Wachtebeke	02.06.1925 11.01.2009
Omèr DE LA RUEELLE Echtg. Marie Louise De Schepper	Stationsstraat 17	° Overslag (NL) † Gent	17.03.1930 17.01.2009
Lucien August VONCKE Wedn. Maria Van Schoote	Molenstraat 50	° Wachtebeke † Gent	02.07.1927 29.01.2009
Jozef VAN DEN EEDE	Zwaluwlaan 62 A000	° Malderen † Wachtebeke	24.01.1937 03.02.2009
Daniel Jozef BRAET	Meersstraat 31	° Gent † Wachtebeke	19.03.1935 06.02.2009
Cyrille VAN ASSEL Wedn. Anna Verhegge	Godshuisstraat 13	° Wachtebeke † Wachtebeke	06.11.1912 09.02.2009
Lucien LOYEZ Echtg. Monique Godu	Godshuisstraat 13	° Lokeren † Wachtebeke	17.11.1931 20.02.2009
Roger DE MEESTER Echtg. Celina De Wolf	Dorp 62	° St.-Kruis-Winkel † Gent	05.10.1922 21.02.2009
Gustavus VAN CALENBERGE Wedn. Maria Buyle	Meersstraat 31	° Mendonk † Wachtebeke	26.10.1919 24.02.2009
Rafaël Marcel DE NEVE	Zwaluwlaan 62 A000	° St.-Laureins † Wachtebeke	25.03.1945 26.02.2009
Clemens MINGERS Echtg. Andrea De Rycke	St.-Franciesdijk 12	° Wachtebeke † Gent	27.12.1935 27.02.2009
Eric Leopold BAECKE	Zwaluwlaan 62 A000	° Gent † Gent	11.10.1936 05.03.2009
Jacqueline Jeanne TENSY Wed. Lucien De Smet	Waterbosstraat 31	° Gent † Brugge	03.11.1938 08.03.2009
Elisabeth Albert STROBBE Wed. Fredericus Verheyen	Meersstraat 31	° Sinaai † Wachtebeke	21.11.1915 09.03.2009
Aureel Emiel VAN DER SYPT Echtg. Francina De Coninck	Walderdonk 31	° Sinaai † Knokke-Heist	07.09.1927 10.03.2009

Georgette DE SCHAEPMEESTER Wed. Romain Thibo	Meersstraat 31	° Assenede † Wachtebeke	27.10.1925 17.03.2009
Victor ONGENA Echtg. Odette Van de Walle	Meersstraat 31	° St.-Kruis-Winkel † Gent	30.07.1921 25.03.2009
Louis Philemon GEORGE Wedn. Maria De Fauw	Godshuisstraat 13	° Gent † Wachtebeke	21.02.1927 27.03.2009
Margaretha DE BRUYNE Wed. André Blancke	Palingstraat 16	° Wachtebeke † Wachtebeke	11.11.1920 31.03.2009
Andrea Suzanna DEBLOCK Echtg. Denis Vandendaele	Stationsstraat 34	° Moerbeke-Waas † Gent	20.09.1936 01.04.2009
René Edmond KIEKENS Wedn. Maria De Koning	Meersstraat 31	° Steenhuffel † Wachtebeke	06.08.1933 02.04.2009
Eduard Frederic VAN MULLEM Echtg. Anna Van Gucht	Ramonshoek 54	° Doel † Gent	10.08.1922 03.04.2009
Gerard VAN ASSEL	Palingstraat 12	° Wachtebeke † Wachtebeke	14.06.1925 05.04.2009
Adriaan Jozef LENSSENS	Godshuisstraat 13	° Aalst † Wachtebeke	23.03.1935 17.04.2009
Yvonne Marguereta SELEN	Dorp 25	° Doel † Wachtebeke	04.10.1918 18.04.2009
Josinne Maria D'HOOGHE Wed. Frans Van Loo	Lepelstraat 1	° Evergem † Wachtebeke	12.03.1935 21.04.2009

Overlijdens Sint-Kruis-Winkel¹ (23/04/2008 - 29/04/2008)

Margareta VAN BOXLAER Wed. Antoine D'Hondt	Gustaaf Van Heckelaan 34	° Kalken † Gentbrugge	12.02.1926 20.03.2009
Palmyre KIPS Wed. Albert Geirnaert	Home Bloemenbos Zelzate	° St.-Kruis-Winkel † Zelzate	20.02.1920 31.03.2009
De Witte Frans Echtg. Maria Iterbeke	St.-Kruiswinkeldorp	° Tielt † Gent	19.04.1948 06.04.2009

1. Aangezien deze lijst werd overgenomen uit het parochieblad van Sint-Kruis-Winkel is het best mogelijk dat niet alle overlijdens worden vermeld. Anderzijds zijn de personen, oorspronkelijk van Sint-Kruis-Winkel, maar die op het tijdstip van hun overlijden te Wachtebeke woonden (vb. Moervaartheem of rusthuis De Mey), in de lijst van Wachtebeke terug te vinden.

31 oktober 1953. Begin van een nieuwe tijd. Televisie verschijnt in het leven van de mensen. Waar vroeger men de avonden vulde met ontspanningsactiviteiten ging men nu in de zetel zitten. Uren lang werd naar het kleine scherm gekeken en men vergat dat veel tijd verloren ging met veelal nutteloze zaken te bekijken. Het gevolg was dat veel huishoudelijke bezigheden wegvielen. Mannen verloren heel wat sociaal contact doordat ze minder op café gingen of een kaartje gingen leggen. Vrouwen en kinderen lieten breinaalden en haken in de breitas zitten. Gedaan met stoppen van kousen waar gaten in waren gelopen, gedaan met haken aan een smyrnatapijt of breien van een pull of wat kousen voor de kinderen. De plaatselijke huisnijverheid kreeg een flinke deuk.

Ook in het onderwijs werden de gevolgen goed merkbaar. Handactiviteiten werden uit het programma geschrapt ten voordele van meer lessen wiskunde en taal. Daarmee wil ik niet zeggen dat wiskunde en taal te veel werd gepromoot maar het evenwicht tussen geest en lichaam kwam toch danig onder druk. Kunstvakken als tekenen, muziek, lichaamsbeweging en kunsthandenarbeid kwijnden weg en de gezichten van kinderen en volwassenen keken voortaan allemaal in de richting van het kleine scherm. 50 jaar lang heeft dit geduurd tot de programmatie van televisie zo duur werd dat men stilaan overschakelde naar het eendeloos herhalen van reeds tientallen keren bekeken soaps en ontspanningsprogramma's. Zo kwam er sleet op de TV en heel wat mensen herbegonnen met het beoefenen van de kleine huishoudelijke kunstactiviteiten. Bloemschikken, decoratie, kantklossen, kunstbreien, muziek en dergelijke werden terug uit de vergetelheid gehaald en alleen of in groep werden de avonduren terug gevuld met actieve bezigheden.

Waar kunstuitingen plaatsvinden komt er automatisch ook de zin om het gepresteerde werk te tonen aan de burens en vrienden. Zo ontstaan er tentoonstellingen en markten waar deze kunstwerkjes aan de liefhebbers werden aangeboden. Het sociaal leven in Culturele Centra en in tehuizen waar ouderen hun laatste levensjaren samen willen

doorbrengen werd dan ook vaak opgefleurd met de resultaten van dergelijke kunstuitingen.

Zo is er ook een traditie gegroeid om met de Nieuwjaarsperiode de gangen van het Rusthuis "De Mey" te versieren met wat feestelijker materiaal. Dit jaar heeft Marleen Kinget-Seghers een mooie tentoonstelling georganiseerd met merkklappen, in de overtuiging dat het terugzien van huiswerkjes uit vroegere tijden voor veel van onze oudste inwoners van Wachtebeke een aangename herinnering zou waarborgen.

Merklap van Augusta Stroobant, schoonmoeder van dokter Jozef Andries (1897)

Maar wat zijn Merklappen en hoe zijn ze ontstaan?

Merkklappen zijn volgens textieldeskundige An Moonen oefenlappen die vroeger door jonge meisjes van 6 tot 12 jaar werden gemaakt, om te leren hoe ze later hun linnenuitzet konden merken. Dit gebeurde in ons land vanaf de 16de eeuw en heeft geduurd tot de vijftiger jaren van de 20ste eeuw.

Het maken van deze lappen leverde tenminste twee leerfuncties op: de vaardigheid van het borduren en de kennis van het alfabet, waardoor een kind tijdens het uitoefenen van deze handenarbeid ook leerde lezen.

Een merklap was dus een stuk linnen waarop jonge meisjes het alfabet, de cijfers, randen en motieven leerden borduren. De letters en cijfers dienden om later het linnengoed van hun uitzet te kunnen merken en nummeren. Zij gebruikten de beginletters van hun naam samen met een cijfer om aan te geven wie de eigenaar was en hoeveel stuks ze van elke soort linnengoed bezaten.

Merk- en pronklap van Marie Van den Weghe, moeder van J. Kinget.

Waarom werd het linnen zo nauwgezet gemerktekend?

Op de gemeenschappelijke "Bleek" werd de was van verschillende families gebleekt. Het merken was dus onontbeerlijk opdat er niets van de kostelijke uitzet zou verloren gaan. Omdat er nog geen naamlintjes of viltstiften bestonden, werd het linnen met de hand gemerktekend met de initialen van de familie. Zo kon de bleker elk stuk linnen na de bleek per familie verzamelen en terug bezorgen.

Daar het over echt linnengoed ging waarvan de draden makkelijk aftelbaar waren, werd meestal de kruisjessteek gebruikt. Ook omdat dit een eenvoudige techniek was die aan jonge kinderen kon worden aangeleerd. Mooie letters borduren, die allemaal even groot en gelijkvormig zijn, is moeilijker dan men denkt. Er moet op een lap geoefend worden; vandaar de naam **Merklap** of **Letterlap** of **Tekenlap**.

Vaak vinden we op de lap ook de naam van de maakster, de plaats waar ze woonde, hoe oud het meisje was en het jaartal waarin de merklap werd beëindigd. Hadden de meisjes het alfabet en de cijfers goed in de vingers dan konden zij ingewikkelder randjes gaan borduren. Allerlei motieven werden daarin verwerkt: het Meandermotief, het Klaverblad, het Vogelspoor en zo vele andere motieven. Deze werden later gebruikt om het linnengoed, tafellakens en servetten te versieren.

Vaak werden ook grotere motieven een belangrijk deel van de merklap. Vaak vinden we ook dezelfde motieven terug. We kunnen dus veronderstellen dat de patronen werden doorgegeven. Er waren ook bepaalde afspraken bij het borduren. Zo begon men in de Zuidelijke Nederlanden een merklap meestal met een kruis of een godsdienstig opschrift. Bij doeken uit het Noorden vind je dit niet terug. Wel vinden we bij beide symbolische afbeeldingen wel of niet christelijk geïnspireerd. Het Tabernakel, de Levensboom, motieven uit het dagelijks leven, zoals huizen, molens, menselijke figuren, bootjes als symbool van het huwelijksbootje enz. Generaties lang werden de patronen doorgegeven van moeder op dochter. Het is dan ook niet te verwonderen dat deze merklapmotieven een eeuwenoude symboliek met zich meedragen.

Gegevens over de oudste merklap zijn terug te vinden in een huishoudboek van het Engelse Koningshuis en dateren van 1502, waarin we lezen

dat één el linnen werd besteld voor het vervaardigen van een merklap voor koningin Elisabeth uit het huis York.

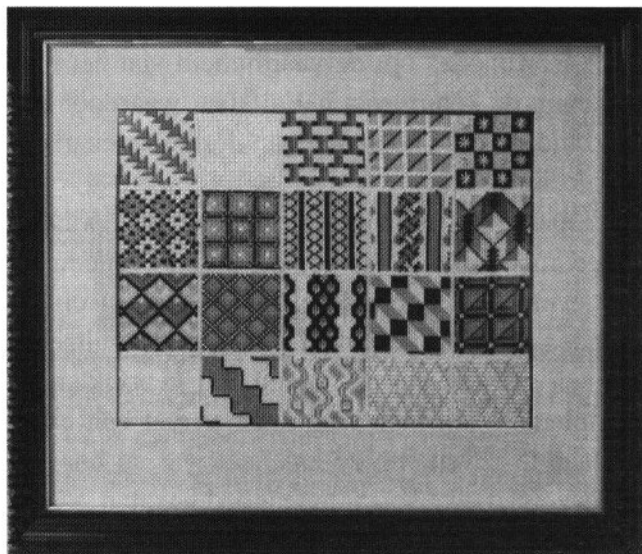
Hoe komt het dat er nog betrekkelijk veel oude merklappen bewaard zijn gebleven, terwijl wij bij voorbeeld weinig of geen voorbeelden hebben van breioefeningen? Meisjes oefenden hun borduurkunst en hingen hun geslaagde proefwerkjes goed zichtbaar in huis op. Op die manier hoopten zij eventuele huwelijkskandidaten te overtuigen van hun handvaardigheden, geduld en vlijt.

Een volgende stap in het aanleren van de naaikunst bestond in het maken van **stoplappen**. Wat stuk ging moest hersteld worden. Zo maakten de meisjes na de merklap een **stoplap**. Op deze stoplappen leerden zij hoe ze versleten delen van linnen, van stoffen of breigoed moesten herstellen in de oorspronkelijke kleuren en motieven van het weefsel. Ook van deze stoplappen konden we op deze tentoonstelling werkjes bewonderen. Na **Merklap** en **Stoplap** volgde de **Naailap**. Want behalve merken en herstellen moesten de meisjes op ietwat oudere leeftijd ook leren naaien. Vandaar oefeningen op zoomwerk, strop- en smokwerk, knoopsgaten maken, rechte en schuine hoeken, manchetten en cols. Al het naaiwerk werd aangeleerd en telkens op een doek uitgetoet en geoefend. Deze verschillende doeken werden per studiejaar met kunstbreiwerk of kant aan elkaar verbonden en afgeboord met een zijlint. Soms werden verschillende jaren na elkaar dergelijke stukken aan elkaar verbonden zodat er op den duur **Pronkrollen** ontstonden van soms meters lang.

Ook van deze pronklappen hebben we enkele exemplaren op onze tentoonstelling.

Merklap eigendom van de familie G. Hoebeke (1826)

Stoplap van Emilie Rombout (1896)

Na deze uiteenzetting over de merklappen in het algemeen komen we op onze tentoonstelling terecht waar we verschillende zeer mooie werkjes kunnen bewonderen.

Van de familie G. Hoebeke hebben we een merklap in bruikleen gekregen van een overgrootouder gedateerd van 1826. Alle elementen van de klassieke merklap kunnen we hier terugvinden: het alfabet, de cijferreeks, de randversiering, de naam van de maakster M.V. SMET. Het jaartal van het maken, 1826; waarschijnlijk de persoon onder wiens leiding het werkje is gemaakt: C. F. DHOO-GHE, de plaats waar het tot stand kwam: St PAUWELS en daarbij een aantal symbolische motieven als Tabernakel, Levensboom, de ouderling gezeten op een stoel, enz.

Van de familie Seghers – Andries hebben we verschillende zeer mooie handwerkjes bewaard. Een echte merklap is er niet bij, wel verschillende stoplappen en een zeer mooie pronklap. Het eerste stuk, zoals u hierboven kunt zien, bevat een aantal elementen van de merklap, gecombineerd met enkele prachtige voorbeelden van Stopwerk. Het werkje werd gemaakt door Emilie Rombout, de moeder van Cecile Andries van het Dorp, gehuwd met Achiel Seghers van de Overslag. Het was dus de Bomma van Marleen Seghers, die de werkjes bewaard heeft en deze tentoonstelling heeft samengesteld. Een tweede werkje van deze Emilie Rombout is een verzameling van een 20- tal siersteken verenigd in één stoplap. Deze werkstukjes dateren beide van 1896.

Uit dezelfde periode is er een typische merklap van de moeder van Marleens meter Augusta

Stroobant uit Sas van Gent van 1897. Hier zien we verschillende uitwerkingen van het Alfabet versierd met verschillende randmotieven, de naam van het meisje dat de merklap gemaakt heeft en de datum en plaats van oorsprong.

Met de kennis en de handvaardigheid konden de jonge vrouwen later ook Sierkaders maken ter versiering van het interieur. Wie herinnert zich de kaders niet met spreuken als: "God ziet U" of "Oost West, Thuis best". Ook dergelijke kaders waren op de tentoonstelling te zien.

In de inleiding heb ik even gesproken over het feit dat deze kunstuitingen uit het programma van het onderwijs werden verwijderd. Alleen in de huishoudscholen werden deze handvaardigheden nog aangeleerd. Op het einde van deze studies moest er een proef van kunde getoond worden als examen-test. We hebben het geluk dat een dergelijke map nog bewaard is gebleven en dat Amandine Verstraete, echtgenote Stefaan Van den Hende, deze welwillend uitgeleend heeft om ze tentoon te stellen. Ingelijst vormde deze reeks werkelijk een hoogtepunt in deze tentoonstelling. Deze werkjes uit de jaren 1950-53 zijn waarschijnlijk dan ook de laatste die als schoolvoorbeelden kunnen getoond worden.

Sierkadertjes in kruissteek.

*Sierlap van Marie Andries,
oudtante van Marleen Seghers (ca. 1895)*

Tegenwoordig zijn er over gans Vlaanderen en nog meer in Nederland groeperingen die zich bezighouden met het beoefenen van deze huisnijverheid. Op dit ogenblik is er voor de echte liefhebbers een tentoonstelling te bewonderen in het Museum "Het Maagdenhuis" te Antwerpen, Lange Gasthuisstraat 33.

In het jaarbegin was er "Opgemerkt en Opgelapt in Goes" van 19 dec 2008 tot 15 maart 2009. Nu is er "Merklappen, Stoplappen en Pronkrollen" van 4 april 2009 tot 5 juli 2009, een tentoonstelling door de Heemkundige Kring van Kontich. En straks is er "De Merklap in zijn historische context" van 19 september tot 29 november 2009. Zoals u ziet zijn Merklappen in en ze worden zowat overal in de "picture" gezet.

Wie dergelijke werkstukjes nog in zijn bezit heeft en niet weet wat er mee aanvangen, kan altijd terecht bij Marleen Kinget-Seghers. Zij zal ze met zorg bewaren en misschien kunnen die op een latere tentoonstelling nog van pas komen.

Amaai, mijn oor! Rechtspraak in 1539 (en nog een ander verhaal)

Luc. De Maesschalck

In alle families is wel een zwart schaap te vinden, zegt de volkswijsheid. Net zo goed is in alle gemeenten wel iemand te vinden die ooit in aanraking kwam met het gerecht. Nu zal er wellicht niemand aan twifelen dat er in Wachtebeke enkel brave burgers wonen, maar, zoals een goede regel past, kwamen er in de loop van de geschiedenis ook hier enkele uitzonderingen voor.

Wie vandaag een veroordeling oploopt, krijgt een boete of belandt in de gevangenis. Dat is ooit wel anders geweest. Zitten we nu met overvolle gevangnissen, dan was dit enkele honderden jaren geleden zeker niet het geval: er werd de voorkeur gegeven aan lijfstraffen. Waarmee niet gezegd wil zijn dat er geen gevangnissen waren. Maar vanuit het toenmalige standpunt hadden lijfstraffen zo hun voordelen. Om te beginnen beperkte het de kosten. Gratis kost en inwoning verstrekken aan misdadigers, dat kon men de gemeenschap niet aandoen! Dat was eventueel goed voor enkele dagen of een paar weken, de tijd tussen gevangenneming en proces. Misdadigers moesten zo vlug mogelijk worden veroordeeld, en bovendien in het publiek hun straf ondergaan. De bedoeling hiervan was voorbeelden te stellen, zodat iedereen kon zien wat hem of haar te wachten stond moest hij of zij van het rechte pad afwijken. Een lijfstraf bracht dikwijls een levenslang merkteken mee. Een typisch voorbeeld is het brandmerk, dat op de schouder of eventueel in het gelaat werd aangebracht. En er waren nog andere mogelijkheden, zoals verder zal blijken.

Een voorbeeld van dit alles wordt ons gegeven door de straf die een minder brave Wachtebekaar moest ondergaan in 1539¹. Of de persoon in kwestie, Philip Andries genaamd, effectief een inwoner van onze gemeente was is ons niet met zekerheid bekend. Wel vinden we de naam Andries nog terug in het landboek van 1662, maar of dit verre nazaten waren kan niet meer worden uitgemaakt². Genaamde Andries oefende in Wachtebeke in elk geval zijn beroep uit. En dat was dit van belastingontvanger. Schriftelijke documenten, langs de kant van de verschuldigde, kwamen daar niet bij te pas. Er werden toen geen belastingbrieven rond gestuurd! En daardoor liep het soms wel fout. Geef toe, het was ook zeer verleidelijk: waarom zou de ontvanger niet een paar stuivers meer vragen dan vereist was? Hoe zouden die *diversche schaemele landslieden*, nog dikwijls ongeletterd, dat merken? Het verschil ging natuurlijk in eigen zak, in ons geval in de zak van Philip Andries. Helaas ging ook voor hem de

kruik zolang te water tot ze brak. Misschien waren niet al die landslieden zo *schaemel* als gedacht, want hij werd tenslotte toch opgepakt en voor het gerecht gebracht. Het gerecht, dat was toen de Oudburg te Gent, die zijn zetel had in het Gravensteen. Immers, het Ambacht Assenede waartoe Wachtebeke behoorde, hoorde toen nog niet toe aan de familie Della Faille. Deze bekwam dit pas in 1649, met de justitiële rechten erbij.

Bijgevolg werd onze Philip in Gent voor het gerecht gebracht, en veroordeeld. Mogelijk had hij pech dat dit uitgerekend in 1539 gebeurde, want belastingen waren toen een heikel punt in Gent. Het was immers het jaar dat de stad in opstand kwam tegen keizer Karel V, onder andere om reden van de hoge belastingen die geheven werden³. In elk geval, de strafmaat voor onze man was niet mals. Vooreerst werd vereist dat hij alles terugbetaalde wat hij teveel had opgeëist. Maar daar bleef het niet bij. Hij werd op een kar geplaatst waarop een paal was gemonteerd, waaraan hij werd vastgebonden, geblinddoekt en met een strop om zijn hals. Op deze manier werd hij door de stad gevoerd, ter lering en vermaak van al wie het zag. Op diverse plaatsen werd halt gehouden, waar hij de nodige zweepslagen ontving. De tocht vertrok aan de Hoogpoort, bij de huidige Groentenmarkt, en ging tot net buiten de stadsmuren, richting Mariakerke. Daar stond immers de galg van de Oudburg. Galgen werden gewoonlijk aan de stadspoorten opgericht. Meestal bleven de lijken er aan hangen, tot ze er afvielen. Andere geëxecuteerden werden eventueel op een rad tentoongesteld. Alles ten prooi aan kraaien en ander ongedierte. De bedoeling was duidelijk: de magistraten en schepenen wilden aan iedereen die de poort binnenkwam tonen dat er recht heerste in de stad. En dat kon, meende men toen, het beste gebeuren door dergelijke aanschouwelijke voorstellingen.

Het moet gezegd worden dat het voor Philip Andries niet zover kwam: hij werd niet ter dood gebracht. Blijkbaar diende een galg niet enkel om iemand op te hangen: men kon er nog andere leuke dingen mee aanvangen. Zo werd Philip met zijn rechter oor aan de galg vastgenageld. En dat was niet met nageltjes zoals die vandaag kennen. Wie de met ijzer beslagen deuren uit deze periode reeds heeft gezien, en de smeedijzeren nagels die hierbij werden gebruikt, weet waarover we het hebben. En daar diende onze (ex-) belastingontvanger alleen achter te worden gelaten, *tot gij u sel-*

ven *ghelost hebt*, zoals het in het nagelaten procesdocument vermeld staat. Of hij toen nog vastgebonden was en/of geblinddoekt, is ons niet bekend. We mogen er echter zeker van zijn dat hij weinig hulp zal gekregen hebben, voor zover dat al niet verboden was. Zodat er voor hem niet veel anders op zat dan zijn oor los te scheuren, met als gevolg een duidelijk zichtbaar litteken. Zijn ganse verdere leven zou iedereen kunnen zien dat hij ooit een veroordeling had opgelopen.

Het waren in 1539 blijkbaar gans andere tijden dan nu: de invloed van de middeleeuwen woog nog zwaar door. En het zou de komende decennia nog niet zo snel veranderen: denk maar aan de behandelingen die al of niet echte kettters uit die zestiende eeuw dienden te ondergaan. Misschien moeten we weerspannige gevangenen van vandaag daar eens aan herinneren?

Philip Andries was niet de enige Wachtebekenaar die in de geschiedenis een negatief spoor heeft nagelaten. Zo kennen we nog een exemplaar uit de negentiende eeuw. Het was in dit geval een politieke misdrijf, en een rechtszaak is het nooit geworden⁴. Het verhaal is te kaderen in de verkiezingsstrijd van 1874. Zoals velen onder ons wel weten ging de strijd toen hoofdzakelijk tussen de liberalen en de *clericalen*, zeg maar: de katholieken. En het ging er soms hard aan toe. En daar speelde senator Solvijns, van klerikale strekking, een rol in. Misschien was hij niet van Wachtebeke afkomstig – de gegevens waarover we beschikken zijn zeer summier – maar blijkbaar had hij hier wel een woning, waar hij vermoedelijk ook gestorven is. Solvijns had een ganse carrière achter de rug. Hij was gewezen lid van de bestendige deputatie van Oost-Vlaanderen, waarbij hij als rechter te beslissen had over kiesbetwistingen. Daarna was hij opgeklommen tot senator van de klerikale partij. Solvijns was zelfs meer dan zo maar katholiek: hij was ultramontaan, zoals de strekking toen genoemd werd. Dit waren personen die de autoriteit van de paus boven alles stelden, zelfs boven het eigen nationale gezag. Men mag niet vergeten dat de paus toen, in 1874, zijn pauselijke staten net verloren had: ze waren opgegaan in de eenmaking van Italië. Bevrijd van wereldse zorgen, begon de paus zijn taak van opperste zielenherder met volle ambitie terug op te nemen. Het feit dat hij onfeilbaar verklaard was – toch wat geloofszaken aanging – was een eerste stap. Als vertegenwoordiger van Christus op aarde, vond hij dat hij boven alle wereldse vorsten stond, en de volkeren in eerste instantie zijn richtlijnen dienden op te volgen, boven deze van hun eigen gezagsdragers. Nieuw was dit niet: de halve middeleeuwen hebben de pausen dit principe verdedigd, met wisselend succes overigens. Het kende in de negentiende eeuw terug veel aanhangers, die ultramontanen genoemd werden.

Hun gezag kwam immers van over de bergen, meer bepaald de Alpen (*ultra montano* in het Italiaans). Zoals gezegd was Solvijns eveneens een klerikaal met dergelijke overtuiging. En hij zou er ook naar handelen. Dit kon hij het best toen hij moest oordelen over de kiesbetwistingen. Het was voor hem immers duidelijk dat de ultramontaanse partij hierbij in het voordeel moest gesteld worden, aangezien men het gezag van de paus ter plaatse enkel kon laten gelden indien de juiste politieke partij – de klerikalen dus – aan het bewind was. Desnoods mits het nodige gesjoemel. En daaraan maakte hij zich dan ook schuldig, telkens de mogelijkheid zich aanbood. Blijkbaar kwam dit pas na zijn dood aan het licht, toen in een sterfhuis te Wachtebeke (zijn sterfhuis?) de daarbij betrokken papieren gevonden werden, die aantoonde dat hij *aan de hem opgelegde onpartijdigheid te kort was gebleven*, zoals onze tekst het zegt. Dit was natuurlijk koren op de molen van de liberalen, die tijdens de discussies in de Kamer dit feit, bij monde van hun woordvoerder Bara, de tegenpartij voor de voeten wierpen. Hij oogste hiermee groot succes, behalve bij de katholieken natuurlijk, die met deze zaak zeer verveeld zaten.

Een rechtszaak is dit niet geworden. Blijkbaar werden de verkiezingen in 1874 gewonnen door de klerikalen, maar het was op het nippertje. Zoals onze bron zegt: *nog eenige van dergelijke zegepralen en zij zijn voorgoed verslagen*. De geschiedenis zou aantonen dat dit vier jaar later inderdaad het geval was, met de beruchte schoolstrijd als gevolg.

1. BRAEKMAN W.L.: "Verkenning van pater d'Obercourts Gentse compilatie van criminele sententies (18e eeuw)", in: Ockeley J., Janssens J. e.a. (red.), *Recht in geschiedenis*, Davidsfonds/Leuven, Leuven, 2005, p. 79.
2. DE CONINCK W., MARTENS G.: *Langs Wachtebeekse wegen*. Jaarboek Heemkundige Kring "Oud Wachtebeke", Wachtebeke, 1989, p. 181. Een David Andries was toen eigenaar van een hofstede van 84 roeden; de erfgenamen van Joos Andries bezaten een hofstede van 95 roeden. Deze waren naast elkaar gelegen op de hoek van het huidige Rechtstro en de Stationsstraat, waar vroeger de KBC gevestigd was.
3. De bekende straf volgde pas het jaar nadien, in 1540.
4. HEREMANS J.F.J. (red.): "Staatkundig overzicht", in: *Nederlandsch Museum, Tijdschrift voor Letteren, Wetenschappen en Kunst, 1874, deel 1*. Uitgeverij Hoste, Gent, 1874, p. 401 - 402.

ZES REKRUTEN UIT WACHTEBEKE

Wies Creve

Voor de "klasse 48" werden in dat jaar zes Wachtebekenaren opgeroepen naar de kazerne "Luchtbal" te Antwerpen. Ze kenden elkaar heel goed, ze waren allemaal oud-leerlingen van de "Walderdonschool" aan het Rechtstro; oud-leerlingen van meester Casneuf en van meester Dewaele. En allen geboren in 1928.

Staande, van links naar rechts: André Van de Gracht (†) een schipperszoon, ons medelid André De Vetter (beiden woonden op Overlede) en André Fierens (†).

Gehurkt: Henri De Moor (†) uit de Molenhoek, Roger Van Kerckhove uit de Groenstraat, die nu te Zelzate woont, en Roger Van den Broecke (†), die eveneens in de Molenhoek woonde. Hij was ingetrokken bij zijn "meetje" (grootmoeder?) die daar een klein winkeltje uitbaatte, een paar huisjes voorbij de toegang naar het kerkhof.

Deze Roger was voor ons een bijzonder persona-ge. Hij is geboren in Frankrijk, en hoe hij hier is verzeild blijft voor zijn klasgenoten nog altijd een open vraag. Hij werd dikwijls als een "Leliaert" afgeschilderd (Fransman!!), terwijl wij de dapperen "Klauwaerts" waren. Blijkbaar moest hij een taal- en leerachterstand inhalen, want hij zat in

onze klas, de klas der mannen van het jaar '30, hoewel hij dus twee jaar ouder was. Hij was niet alleen lichamelijk een zeer sterke jongen, hij was ook ongemeen taalvaardig. Hoewel hij moeilijk zonder spelfouten kon schrijven, werd hij door de "meesters" dikwijls uitverkoren om een van zijn pennenvruchten, toen "opstel" genoemd, in hun eliteboek neer te schrijven. Roger had een buitengewone fantasie. Op de vraag van meester Casneuf wat een bol wel eigenlijk was, antwoordde hij: 'een bol is een kubus zonder hoeken'. Volgens hem trokken de middeleeuwse ridders ten strijde met de kreet: 'Liever dood dan sterven!'. En bij een uitgebreide weergave van de Allerheiligsfeer besloot hij zijn beschrijving met zoiets als de volgende woorden: 'Een kwartier voor zijn dood was de arme man nog in leven. Sterven is zeer gevaarlijk!'.
Roger schijnt ook nog in de boksring bedrijvig geweest te zijn. Hij is later uit ons gezichtsveld verdwenen, naar men zegt zou hij in de Limburgse mijnen gewerkt hebben. Op een dag, lang geleden – de datum ontsnapt ons volkomen – zou hij ginder ver bij een verkeersongeluk om het leven gekomen zijn. (AC)

Reeds vanaf 1992 publiceert ik hier een aantal woorden en uitdrukkingen die (ook) in het "Wabeeks" gebruikt worden. Men zou denken dat zo stilaan die rare gespreksgewoonten, die voor heel wat inwijkelingen zo onverstaanbaar als Chinees zijn, allemaal in dit tijdschrift verschenen zijn. Dat daaraan moeilijk nog wat toe te voegen valt.

Welnu, dit blijkt een misvatting te zijn, ook voor mij. Nadat onze onvolprezen computerspecialist Jacques De Smet (hij is nu ook al penningmeester daarbij!) mij een volledige lijst van alle reeds opgenomen items had bezorgd, kon ik even nagaan of er geen "dubbel gebruik" zou ontstaan. Daardoor nu nog een aanvulling op wat reeds is geweest. Iedereen beseft dat de lijst nooit volledig kan zijn. Juist daarom houd ik me nog altijd ter beschikking voor elke tip...

Enthousiaste medeleden suggereren ook wel om eens een "grammatica" van het Wabeeks op te stellen. Dat lijkt mij onbegonnen werk, omdat er wellicht meer uitzonderingen dan regels zijn. Toch ware het wel leuk dialectische eigenaardigheden op te sommen. Sommige daarvan gebruiken wij elke dag, en wij realiseren ons niet hoe ver ons taalgebruik vaak afwijkt van wat in het Algemeen Nederlands eigenlijk zou "moeten". Wellicht, indien alle omstandigheden gunstig blijven, begin ik er toch nog wel eens aan. Niemand zal dan ook verwachten dat deze zomaar toevallige losse notities zouden kunnen vergeleken worden met de 'Nederlandse Spraakkunst', de 'Grammaire française' of de klassieke Latijnse 'Grammatica' die velen onder ons in hun jeugd moesten doorworstelen. Wat zei die Oranje man, die in Delft begraven ligt, ook weer? Zoals elke echte 'Hollander' deed hij het, althans volgens de overlevering, in het Frans: "Point n'est besoin d'espérer pour entreprendre, ni de réussir pour persévérer"... Je kan dus beginnen zonder te weten of het zal gaan, maar voortdoen kan je altijd, zelfs als het zo goed niet lukt...

Vooraf willen wij er voor de beginnelingen weerom eens op wijzen dat, als wij "dubbele ee" schrijven, dit moet uitgesproken worden als in het

Wabeekse "beenen". Als in een gesloten lettergreep de "ee" ook zo wordt uitgesproken, zoals bijvoorbeeld in "scheef", dan wordt dit expliciet vermeld. Een analoge afspraak geldt voor de "dubbele oo": die wordt dan als in "koolen" van b.v. "blomkoolen" naar buiten gebracht.

Massannen (ook wel: mesannen) = deren, vervellen. Meestal alleen gebruikt in de uitdrukking: "da massan nie": dat is niet erg, daar heb ik geen last mee. In een heel oud 'Callewaert's Nederlandsch-Fransch Woordenboek' vindt men nog het werkwoord "mishanden", dat men daar vertaalt als 'incommoder' of 'ne pas venir à propos'. Het woord komt in de latere woordenlijsten niet meer voor. Maar de vroegere West-Vlaamse gouverneur Van Outryve-d'Ydewalle had in zijn boek 'Mijn Oorlogsjaren' (1997) die uitleg al gevonden. Daarin staat de oude schrijfwijze nog vermeld: "'t mishandent nie".

Marsandieze = verbastering van het Franse 'marchandise'. In het "Wabeeks" heeft dit woord twee betekenissen. 1) Af te leveren of afgeleverde goederen of waren, nogal vanzelfsprekend. Maar ook, en hierin komt weerom de verbeeldingskracht van de gewone man tot uiting: 2) goederentrein... dit was toch echt wel het treinstel dat de 'marchandise' naar huis bracht?

Taloore = een nog verdere verbastering van het 'Vlaamse' woord 'teljoor'. Het gaat hier gewoon om het eetbord in het bestek op tafel.

Kneut = knook. Wij hadden dit woord al vroeger vermeld. Men bedoelt daarmee bijvoorbeeld de knokkels aan de vingers, maar ook - prachtig gevonden! - het hielte van een varkensham. Hier zou ik het willen hebben over de uitdrukking: "past da mee stijve kneuten"... Als je knokkels stijf staan van de kou, kan je ook moeilijk een precies werkje uitvoeren. Dat is nu echt de bedoeling van deze dilectuitdrukking: 'Als je niet de gepaste middelen ("stijve kneuten") hebt, kom je er niet uit'.

Peuteringe = lichamelijke (lijf)afstraffing.

Spinse = bos samengebonden rijshout, 'bussel' hout. Bijna in iedere gemeente bestaat daarvoor een ander woord: in Zaffelare b.v. spreekt men over een "baonink".

Vereuverd = eigenlijk: verhoogd. Als een luitenant bij de landmacht b.v. kapitein wordt, dan is hij "vereuverd". Hetzelfde kan gezegd worden van een pastoor, een onderwijzer, een ambtenaar...

Onder de voeten zijn = een beetje ziekjes, soms al een lange termijn.

Vierde **tinke** = een riek, mestriek. Die heeft vier tanden, vandaar...

Lijntjes leggen = (of "lintjes"?). Iemand zo vriendelijk mogelijk benaderen, in de hoop daardoor gunstige resultaten te halen. Ook dikwijls gebruikt wanneer men de toenadering van jongeman tot jongedame (of vice versa!) wil omschrijven.

Reuten = zeuren (wat wij "zagen" noemen), onnozele praat verkopen.

Zijn been uitsteken = echt te ver gaan, en dan in de overdrachtelijke zin. Wanneer iemand te veel eet, drinkt, waagt, gokt, speelt... en ga maar door, dan "steekt dat zijn been uit".

Zijn bon krijgen = de laan uitgestuurd worden. Gebruikt in alle mogelijke betekenissen. Niet alleen bij het ontslag van een bediende, een poetsvrouw of knecht, maar ook wanneer een meisje genoeg heeft van die jongen die aldoor bezig was met "lijntjes leggen".

In mijn leens = in mijn ledematen, of: ik voel het wel ergens. Wordt vaak gebruikt als men bedoelt dat men iets heeft voelen eraankomen.

Nassche = geneigd tot. Als men b.v. vooraf weet dat iemand graag een of ander zou doen of hebben, dan zegt men dat hij/zij daarvoor nogal "nassche" is. Vanwaar het woord komt, weet ik helemaal niet.

Bescheed = uitsluitel, eigenlijk het verbasterd dialectwoord van 'bescheid'. B.v. wordt, na veel over-en-weer-gepraat, eindelijk "bescheed" daarover gegeven. De "ee" wordt hier uitgesproken als in "scheef".

Panne van binnen = eigenlijk: dat eet hij reuze-graag. Iemand die verzet is om een of ander te doen, lijkt op iemand die een of ander gerecht bij voorkeur naar binnen werkt. Iemand die dus zich zonder omkijken met gelijk wat bezig houdt, heeft er nogal "een panne van binnen".

Smooen = misten. In het "Wabeeks" wordt het woord in de twee betekenissen gebruikt. Als er mist is, "smoort" het ("oo" uitspreken zoals in "koolen"). En wanneer iemand toch nog pijp, sigaar of sigaret rookt, dan is die aan het "smooen".

Pense = iemand die – meestal door te veel te eten,

en die wordt dan ook vaak "**ne smirrelirre**" (een smeerder) genoemd, of "**ne frettere**" – een meer dan normale buikomvang krijgt.

Strontkuipe = wel héél plat! Maar ook hier lanceert de volksmond een vermoeden dat hier wel geen uitleg behoeft! Men verwijst bij een ongewone dikkerd naar de verwachte gevolgen bij overdagig eten.

Sleppe = hemdslip. Een man die zijn broek nog toevallig niet heeft aangetrokken, loopt "in zijn sleppe".

Vliegende voane = letterlijk: vliegend vaandel. Ook hier wordt een man bedoeld die alleen in hemd gekleed te voorschijn komt: "in zijn vliegende voane".

Schammeteren = wel heel ver gezochte verbastering van het Franse 'escamoter': wegmoffelen. Het woord heeft nog andere betekenissen, maar in het 'Wabeeks' gaat het over 'goochelen'. Een goochelaar is hier een "schamoteur".

Klakkpotter = huisschilder, die er al verfstrijkend niet te veel van terechtbrengt.

Konsjiense = verbastering van het Franse 'conscience', het geweten. Veelal gebruikt in de uitdrukking "'k Zal ui konsjiense ne keer onderzoeken"... ik zal eens nagaan of wat je zegt wel klopt!

Konfiense = zelfde uitleg als voor 'conscience'. Hier wordt het Franse 'confiance', vertrouwen, overgenomen. Meestal bij afspraken tussen twee partijen.

Kalpein (of kalpeintjen) = notaboekje, meestal in zakformaat. Spreek de "ei" uit zoals in het 'Wabeekse' "eiers". Klakkeloos uit het Frans meegepikt: 'calepin'.

Zijzelon = hier is heel wat verbeelding nodig! Door onze grootouders (en ouders?) werd het chique Franse woord 'chaise longue', dat 'lange rust- of ligzetel' betekent, wel zeer slecht uitgesproken!

Stramijne = een vergiet, geperforeerd keukengerel.

Zantsjen = (rouw- of ook nog communie)-prentje dat bij die gelegenheden wordt aangeboden. Meestal stonden daar vroeger afbeeldingen van heiligen (santen) op.

Boate = brievenbus. Gewoon een overblijfsel van het vroeger gebruikelijke 'boîte à lettres'.

Blink (ook blinkdooze) = hiermee wordt schoensmeer bedoeld. En een persoon (meestal een dame) die echt te veel opgepoetst, geschminkt en 'versierd' is, wordt ook vaak een "**blinkdooze**" genoemd.

Stoan blinken = vergeefs ergens op staan wachten.

Suikereie = cichorei.

Vier zessen mee drei teirlingen = ongelooflijk veel geluk hebben. Met drie dobbelstenen kan men uiteraard nooit vier 'zessen' te voorschijn halen!

Pannelatte = behalve een pannelat, zoals iedereen die kent, wordt het woord ook overdrachtelijk gebruikt voor een uitzonderlijk mager iemand. De uitdrukking: "Twee keeren kijken om em eenen keer te zien" illustreert de bedoeling probleemloos.

Stoofout = stoofhout, wordt ook overdrachtelijk voor magermansen gebruikt.

Outen spelle = houten wasspeld; hiermee wordt ook een iel persoon aangeduid.

Goeste = schijnt als 'goesting' sedert korte tijd het sympathiekste Vlaamse woord te zijn, maar wordt in Wachtebeke als "goeste" uitgesproken. "Tegen zijn goeste", "goeste es koop", "goeste krijgen"...

Kaberdoes = verbastering van het Franse 'cabaret doux'. Min of meer verdacht etablissement als het om de 'goede zeden' gaat.

Kriebelmuite = ook zoiets als "kaberdoes", en daarom niet steeds een echt bordeel.

Biek = eten, in sommige samenstellingen. "**Goe van den biek**" betekent lekker eten.

Pladoaster of **plamoaster** = grote lap, overdreven oppervlakte van iets, van een poster of spandoek bijvoorbeeld. Wordt ook overdrachtelijk voor een serieuze oorveeg gebruikt.

Zeesletsen = men ziet ze niet dikwijls meer. Eigenlijk een schoeisel uit rubber gemaakt, 'versierd' met een heleboel gaten van allerhande vorm en formaat. Het ding kleeft hinderlijk aan de blote voeten bij warm weer. Bij het uittrekken van de pantoffels voor het strand (!) geven die uitsparingen wonderlijke tekeningen, aangebracht door al het zand en stof dat daarin blijft kleven.

Totten = kussen. Het woord vermeldden we al vroeger. En dat een "totte" of een "tootsjen" een kus of kusje is, weten we al lang. Maar in het Wabeeks kan dat ook een "**piep**" zijn, een "**toes**" (van 'touché') of zelfs een "**bees**" (van 'baiser'). Maar ook figuurlijk worden deze woorden nogal eens gebruikt: als een wagen een deuk oploopt, kan dat "**een ferme totte**" zijn...

Slaboaruus = eigenlijk het geheel van mond, tong en lippen, bij ongewenste tussenkomsten in de loop van een gesprek. "Ja, en ij sloegt' er toch wel zijnen slaboaruus in, zekers?"

Kommissen = boodschappen, van het Franse

'commission'. Wordt in allerlei verband gebruikt, zoals trouwens ook in het Algemeen Nederlands. "Een groote kommissie" of "een kleine...", kennen we allen. Een prachtig uitvloeiSEL daarvan vind ik het woord "**kommissendoender**": men verwijst daarmee nogal spottend naar de 'huisman' die bevelen uitvoert, maar het eigenlijk nooit goed doet. Ik kan het weten...

Alteroasje = alteratie. Perplexiteit, 'van de hand Gods geslagen': "ij kost nie klappen van alteroasje".

Zijne was verliezen = "was" staat hier als vroeger Nederlands van 'groeien'. Het werkwoord 'wassen' voor 'groeien', 'groter worden', bestond toen nog. 'Wassend water' kennen we ook nu nog, en dit water heeft over het algemeen geen enkel reinigend effect. Dit laatste heette vóór 1947 'wasschen', met 'sch'. De uitdrukking hier betekent dat iemand zodanig verbaasd en geschrokken is, dat hij 'wel zou ophouden met groeien'. Dan moet het wel erg zijn!

Al kaks = steeds, zonder het te laten merken. Of dit "kaks" iets te maken heeft met het feit dat men de "groote kommissie" ook zoveel mogelijk in het verborgene doet, kan ik niet verzekeren.

Te veursten elpen = naar voor helpen. Iemand zoveel als mogelijk steunen.

Getten = slobkousen, of lederen beenstukken die over en boven de schoenen worden gedragen. Wat wij vroeger zagen dus bij de rijkswachters en douaniers, ook wel bij bepaalde militairen. Nu praktisch niet meer te zien. Maar men heeft er hier nog wel het werkwoord "getten" aan over gehouden. Dat betekent: heel vlug rennen, zo snel als de benen (de "getten"?) het toelaten. Om zo snel mogelijk iets te bereiken, of vroeger: "te attrapieren"?

Voorts van de reste = ...en verder, en dan nog... ("voorts" moet hier met de "oo" van "koolen" uitgesproken worden). Eigenlijk mooi, want het wil zeggen: alles is eigenlijk al gezegd, maar 'dit' komt er nog bij.

Pieruus = domme uitspraak van het Franse 'per-ruche'. Wat wij eigenlijk een 'parkiet' zouden moeten noemen.

Groaten = hoe stom ook: 'raden'! "Groat ne keer!" wil zeggen: raad eens!

Wrikkelgat = iemand die zich niet stil kan houden op zijn zitplaats. Nogal dikwijls jonge kinderen.

Veur de keutels = voor niks, gratis, voor de liefde Gods... Van een nuttig beest zijn de 'keutels' wel

het laatste wat overblijft. Iemand die alles zomaar doet, is dat dikwijls de enige beloning: hij krijgt helemaal niets, dat is de betekenis.

Derande = van verschillende soorten. Iemand die stomweg twee sokken van niet dezelfde kleur aantrekt, heeft twee “derande” kousen aan zijn voeten.

Overschoefelen = overtroeven, iemand ‘in de wind zetten’, hem/haar verbaasd doen staan met wat spreker wel allemaal heeft of zegt.

Kluit in tweeë bijten = fameus vrekking zijn. Een “kluit” was tot na de Tweede Wereldoorlog een geldstukje van 10 centiemen. Iemand die ook daarop nog “gespoarig” (gierig) was, beet dat geldstukje nog liever middendoor dan het geheel uit te geven. Prachtige vondst van de ‘volksmond’.

Zoovele van zitten of van stoan = neem plaats, in de beschikbare stoel, zetel of bank. Beleefde uitnodiging tot de genodigde om toch maar neer te zitten.

Pap mee koelen = met zoiets moeten voortdoen. Blijkbaar had men meer nodig dan wat aangeboden werd om achteraf nog verder te kunnen. Want de ‘pap moest toch eerst afgekoeld worden’ voor men hem kon eten?

Kolleblommen = papavers; De rode bloemen op de ranke stengels die we nu weerom overal zien opduiken langs de akkerkanten.

Bom = heeft hier niets met een explosief iets te

maken, is gewoon een verbastering van ‘bodem’. Als iemand, soms na lange jaren, weerom naar Wachtebeke komt wonen, dan is hij terug “**op zinnen bom**”.

Overanderdendag = om de twee dagen.

Kuimen = kuchen.

Slieren = glijden. Maar: iemand “**op de slier zeten**” betekent: er is hem/haar wel iets beloofd, ik zou er zijn, maar ik was er niet. Hij/zij kan het dus vergeten.

Ploatseren = plaatsen. Héél veel gebruikt nog, terwijl het alleen een vertaling van ‘placer’ is.

Amezeren = verbastering van ‘zich amuseren’. De plechtige uitdrukking ‘De kinderen vermaken zich’ schijnt niet meer van deze tijd te zijn.

Tsjuken = zuigen.

Geute = gietijzer. Zegt men nog voor ‘gegoten casserollen’, of voor ‘chauffageradiatoren in geute’.

Te koajste kommen = wanneer het erop aankomt. Wanneer het ergste zou gebeuren. Wordt daarbij gedacht: dan kunnen we nog een of andere oplossing vinden wanneer “het kwaadste” zou gebeuren...

Meulenirre = molenaar. In Wachtebeke de benaming voor één soort meikever: die met zogenaamd wit stuifmeel op zijn bovenschilden. De ‘bruine’ worden “paters” genoemd.

OSCAR GALENS

Wies Creve

De keren dat we het in onze publicaties over plaatselijke ‘figuren’ hadden, zijn al heel wat mensen uit het verleden de revue gepasseerd.

Zowel Wachtebekenaren als Winkelaars zijn daarbij aan bod gekomen. Wat zij ons hebben nagelaten of wat zij hebben verwezenlijkt en wat zij daardoor hebben betekend, stond hier dikwijls te lezen. Wij hadden het over Jules Persyn, over bisschop Van Peteghem, kanunnik Roets en pastoor Camerman, over Omer Van Puyvelde en Camiel Saman, en net zo goed ook over Jos De Caluwé.

Zelfs wie wij pittige figuren zouden kunnen noemen, zijn hier geregeld gememoreerd. Achiel Bracke zo goed als Fons Creve de schaper, en net zo de schippers Van Eenaeme en de gebroeders Schoen – die in de Vierschaar woonden! En de andere schippers: de Van de Grachts, de Buysse,

de Mussches en de Soetens en de Van Ackers, de Van de Wieles, zonder Manse Potters te vergeten (het brave mens heette dan eigenlijk nog Prudence). Tuur Van Mossevelde kwam net zo goed aan de beurt als Etienne Van Megroot en Petrus Staelens. Zowel inspecteur De Cock als meester Casneuf en dokter Hosten werden in herinnering gebracht. Ik denk er niet aan hier een volledige opsomming te geven: daarvoor zou ik alle jaargangen van ons tijdschrift (en dat zijn er tot vandaag 37!) van a tot z moeten doorbladeren.

Nogal wat van die bladzijden werden opgevuld door “meester” Galens. Oscar Galens is in de Wachtebeekse geschiedenis van de twintigste eeuw een zeer sterke figuur geweest. Reeds toonaangevend in zijn studententijd, werd hij de banjospelen-

de leerkracht die àl zijn oudleerlingen zich nog zeer goed herinneren. Hij werd bekend als toneelspeler en cabaretier, maar evenzeer als “peurder” en als biljarter. Hij was een begaafd tekenaar en niet alleen een schrijver met een makkelijke pen, maar daarbij een scherpzinnige poëet, nu romantisch, dan weer gemoedelijk parodiërend.

Hij werd geboren op 21 oktober 1905 en overleed op 7 december 1993. Toen de Heemkundige Kring in december 1967 werd gedoopt, moesten we hem niet pramen om zijn bijdragen te leveren aan onze uitgaven. Drie decennia lang zijn zijn anekdotische stukjes bij ons verschenen. Plus een aantal van zijn gedichtjes, die wij zeker niet mogen vergeten. Nu en dan zullen wij er weerom eentje bovenhalen. Bij ons weten zijn er een achttal nog nooit gepubliceerd. Daarmee dan maar begonnen!

DE EENZAME LEEUWERIK

Een boerke, dat de lucht bekeek,
zag daar een leeuw'rik, maar het bleek
dat 't vogelke daar, gans alleen,
zich repte door de wolken heen
en, eenzaam, zijn gebeêkes bad:
“och, Jeeske-Jeeske-geef-me wat”.

“Leeuwerke”, zei de man, “je zweeft
alsof jij daar alleen maar leeft
en hoog en blij in blauwe lucht,
al kringskes makend in je vlucht.
Waar zijn je broers uit vroeger tijd
Die tierelierden wijd en zijd?”

De vogel dook de wolken uit
en nam het woord vanop een kluit.
“Och, vraag 't eens aan de nachtegaal,
aan koekoek, of aan wiewaal,
aan zwaluw die, in stal en schuur,
misschien nog huist aan balk of muur.

Of vraag het eens in bos en land,
bij beekjesboord en waterkant,
aan de een'ge puit die daar nog wipt
en... kwakend op je schoenen stript:
zij zullen 't je wel doen verstaan
waarom wij al ten onder gaan.

Maar, eer ik weer naar boven ga
laat ik je, mens, een boodschap na:
Kijk eens in 't rond en oordeel zelf:
het is geen vijf – maar twee voor elf!
Dra ben jij maar op je gemak
gegespt in astronautenpak.

Wij, vogeltjes, zijn aan 't vergaan.
STOP, MENSDOM,
JIJ BOLT ACHTERAAN:
Jij, met je gif en al de rest,
die water, lucht en land verpest:
ja, wereld, jij, die 't zelf niet ziet
en, blind,... je eigen doodsklok giet.”

(“Jaar van het Milieu” – maart 1987)
O. Galens.

DE GRUWELIJKE SLUIPMOORD TE WYNCKEL ST. KRUIS

Lied vermoedelijk van Lionel Bauwens, alias Tamboer

1

Hoe wreed klinkt het woord niet op aarde
Eene misdaad met lafheid begaan
Een man is vermoord vol bezwaren
Die niemand geen kwaad heeft gedaan
Terwijl hij zijn werk was aan 't maken
Die werd hij beloerd van nabij
De sluipmoordenaar die hem waakte
Zag eensklaps den oogenblik vrij

Refrein

Wreed! Wreed! was zijne dood
Niemand die heeft het gehoord
Toen hij riep goede God
Help mij ik wordt vermoord
Maar geen genade de moordenaarsheld
Heeft hem met 't mes neergeveld
Zonder berouw want hij kende geen smart
Dan nog doorschoten zijn hart

2

Om verder 't gerecht te doen dwalen
Die sleepte hij 't lijk op den kant
Hij liet dan zijn slachtoffer vallen
En trachtte te stichten een brand
Des morgens die heeft men gevonden
Het bloedende lijk van de man
Zijn lichaam doorstoken met wonden
Wie heeft hij toch ooit iets misdaan

3

Maar wie heeft die misdaad bedreven
't Is hij die aan drank is verslaafd
Misschien heeft het kansspel zijn leven
Nog verder tot moorden gejaagd
Daarom zal 't gerecht niet gedogen
Maar streng voor de moordenaar zijn
Het volk is tot woede bewogen
En roepen 't schavot is te klein

Einde

Gilbert schreef deze korte krabbel in de lente van 1944. Hij was toen net 14 jaar oud geworden (geboren 11 april 1930 – verdronken in de Langeledevaart op 3 juni 1945). Zijn stijl herinnert ons aan de romantisch beschrijvende zinnen die we bij de gevierde auteurs van toen terugvinden. Toch noemt de jonge knaap dit zelf al: een tafereel. Hij had oog voor de sociale toestanden en dus ook voor de botsingen in de samenleving.

Eén omschrijving in de tekst begrijp ik niet helemaal: een "memorievol gelaat"? ... Wordt hier een gezicht bedoeld waarachter men de opgeslagen gedachten kon aflezen? (AC)

Een huiselijk tafereel, in hetwelk de vrouw schijnt te houden van bloemen. Per se wil zij een herbarium aanleggen... want zij houdt dolveel van die planten.

De glazen veranda koepelde in grote bogen boven de beide mensen, die diep in de lederen "clubs" waren weggezonden. De kittelende zon spetterde op het glas in duizend scherven kapot... Eén groot-vlammende ster was het, met veel puntige slierten, die groter en flauwer werden naarmate het oog werd dichtgeknepen... en de vele gouden zonedruppels broeiden samen tot een hele vuurklonter, die in de veranda een luchtige warmte schiep. Het was er om te dommelen, te knikkebollen...

Op het gladde, ronde tafeltje troonde een kleine, sierlijk gelijnde vaas met – juist geteld – vier okergele violiers, en één tros sering, witte...

Door de ruiten heen kon men buurmans hoving zien. 't Was daar mooi... De witte sering stonden naast de doornige rododendron, die zijn takken wijd en met veel majesteit opensperde. Het lelietje van dalen leefde, met haar zoete geur en maagdelijke schuchterheid, tussen de lieflijk druipende hartjes, die weigerend wiegden wanneer een zucht des hemels over hen voer. En op de randen bloeiden de kerselaars... allemachtig mooi! 't Was één streep van licht wit met hier en daar een flauwe roze bloem van de perzik, die als een onbeschaamde jonkman tussen de helle blankheid opshoot.

De beide mensen spraken geen woord. 't Waren een man en een vrouw. Zij snoof de drijvende geur der tafelbloemen met veel animo op. Soms voer een huivering door haar heen. Dan lachte zij...

Hij lag, ver achter zijn dagblad, in zijn zetel verloren te gaven. Soms met één oog toe, las hij de schemerende letters. Dan, met beide ogen gesloten, knikte hij half nuchter, en het dagbladnieuws danste voor zijn brein. Nee, zijn vrouw kon hem niet kwetsen of beschamen nu, vast niet...

Stil was de vrouw begonnen te spreken, eerst als voor háár zelf: "Wat erg jammer, dat voor gans dit vertrek geen mogelijkheid bestaat met bloemen bezet te worden. O, wat zoete reuk, hoe heerlijk!". Een stille lach toog over haar gelaat. Zij sloot even de ogen. "En hoe schoon is 't niet? Wit op blauwe muren in mijn keuken, geel hier en elders... och wat weet ik?"

Toen ze zag dat haar man niet luisterde, betrok even het memorievolle gelaat.

"Man", sprak zij gebiedend, "luister even".

"Ja", klonk het brommend van achter het dagblad, "ja". Zijn toon verried niet bijster veel aandacht. Ook zij hoorde het. "Maar man", keurde zij koud af, "zeur toch zo niet".

Hij lei het dagblad weg... Blij over zijn bereidwilligheid was zij een en al geestdrift over haar tijdens die tijd bedacht idee.

"Vent", sprak zij flemend, "ik moest wat hebben..."

"Wat hebben", viel de 'vent' haar in de rede, "een nieuwe hoed zeker, 't is al lente", spotte hij grievend.

"Toe gierige vrek, wie spreekt er nu van hoeden. Ik zou een herbarium willen...". Haar gelaatstrekken kregen een kinderlijke uitdrukking en lag tegelijk vol verwachting.

"Een herbarium", riep haar man, ten hoogste verwonderd uit. "Maar vrouw, wat voor een beest nu weer in huis! 't Eerste was een kat, het tweede een hond en nu een wat..." en hij fronste zijn wenk-

brauwen en keek zijn wederhelft vorsend aan. Of zij misschien van lotje was getikt?

“Ja, een herbarium”, deed zijn vrouw gewoon, “zo een plaats om bloemen, die we hier stellen, in te kweken”.

“Wat bazelt ge nu vrouwlief? Bloemen die we stellen en kweken? Ik begrijp geen snars, vrouwke!”. En de man viel van de ene verbazing in de andere.

En zijn vrouw lei hem uit: “een herbarium is een soort verzameling van bloemen, en ik wou die hebben om ze altoos bij mij te hebben en om van te houden, want, o man, ik hou van bloemen”...

Ver ruisten enige reine akkoorden van een fonograafplaat: “Ik hou van de natuur, van de zon, van

het strand en de hei... Ik hou van de natuur, van een grazende koe in de wei... Ik hou van de bloemen, van de bijen die zoemen...”.

“Ik hou van de bloemen”, lispelde ook zij. En plots vurig: “Krijg ik er een?”.

“Ja”, gromde de man, “ja”, en plots “houdt ge nog van mij?”. Zij schrikte op. “Ja”, stamelde ze, “als ik er een krijg, dan hou ik van u”.

“O gij groot kind”, spote de man, en een pijnlijke lach toog over zijn lippen. Waarom?

Hij zonk neer in de diepe zetel, keek strak voor zich en piekerde reeds hoe het herbarium op te bouwen. “Om geen ruzie te krijgen”, suste zich de man, “moet ik toestemmen, maar anders...” en hij slikte even zijn kwaadheid weg.

DE BOLLEKET

Wies Creve

Alleen echte Wachtebekenaren weten wat een “bolleket” is. Een ronde bol is het, meestal groter dan een gewone glazen knikker, soms heel wat groter! Het kon een ding van steen zijn, maar dikwijls was het zelfs van staal, gewoon uit een afgedankt kogellager gehaald. Bij bepaalde knikkerspelen werd het nu en dan, maar zelden, gebruikt. Het was dus eigenlijk een vervaarlijk wapen als ermee gegooid werd!

Walderdonschool. Een zonnige juninamiddag in het oorlogsjaar 1942. Meester Casneuf deed zoals gewoonlijk zijn uiterste best om ons iets aan het verstand te brengen, toen – op de eerste bank van de vier rijen schoolbanken, vlak aan de deur – Julien Swartelé plots recht sprong, naar zijn hoofd greep en daarbij luid ‘Au!’ riep. De meester: ‘Wat is hier aan de hand?’. Julien grabbelde onder zijn bank en kwam tevoorschijn met een “bolleket” in de hand. ‘Dat heb ik op mijn kop gekregen!’.

Algemene consternatie. ‘Dat zijn hier geen lollekes meer! Wie heeft dat gedaan?’ bulderde de meester streng. Niemand roerde. ‘Als de dader zich niet meldt’, sprak de meester, ‘schrijft ge tegen morgen allemaal twintig bladzijden straf!’.

De bel kondigde de speeltijd aan. Bedrukt en druk overleg op de koer om de onvindbare dader te vinden, kwestie van die twintig bladzijden! Gilbert Bundervoet zaliger zou zich melden om de hele straf op zich te nemen: hij zou, totaal onschuldig, het loodzware werk opknappen. Dwaze knapen als

wij waren, sommigen onder ons beloofden nog hem te zullen helpen om dat pak bladzijden samen te krijgen – alsof de meester onze handschriften niet uit elkaar kon houden...

Terug in de klas. ‘Welnu, wie?’, vroeg de meester. Gilbert, die naast mij zat, vlak voor de lessenaar van de meester, op de eerste bank van de tweede rij banken, stak aarzelend zijn vinger in de hoogte. ‘Heel schoon van u’, zei de meester, ‘maar het is totaal onmogelijk dat gij van hier uit in een horizontale lijn iets op het achterhoofd van Julientje gegooid hebt! Dus... allemaal twintig bladzijden!’. ‘Ik ook, meester?’... Julien stak nu zijn vinger omhoog. ‘Ja, gij ook’, riep de meester in een opwelling en Julien kwam met zijn onvoorziene biecht: ‘k Heb het zelf gedaan, meester!’. Hij had de “bolleket” gewoon op de grond gelegd en was dan schreeuwend rechtgesprongen. Meester Casneuf wou hem uit zijn bank gaan plukken, maar Julien rende vliegensvlug zigzag door de rijen schoolbanken en verdween door een van de openstaande ramen op de speelplaats.

Pas de volgende morgen zagen we hem terug. Zijn vader had hem stevig bij het rechteroor toen hij opnieuw voor meester Casneuf verscheen. Hoe die nog heeft gereageerd hebben wij nooit geweten.

Julien, jammer genoeg ook al een hele tijd bij Gilbert ginder boven, zal me zeker niet kwaad bekijken omdat ik hier zijn toch wel merkwaardig esbattement voor het nageslacht teboekgesteld heb.

HET BESTUUR VAN ONZE HEEMKUNDIGE KRING DE VIERSCHAAR vzw

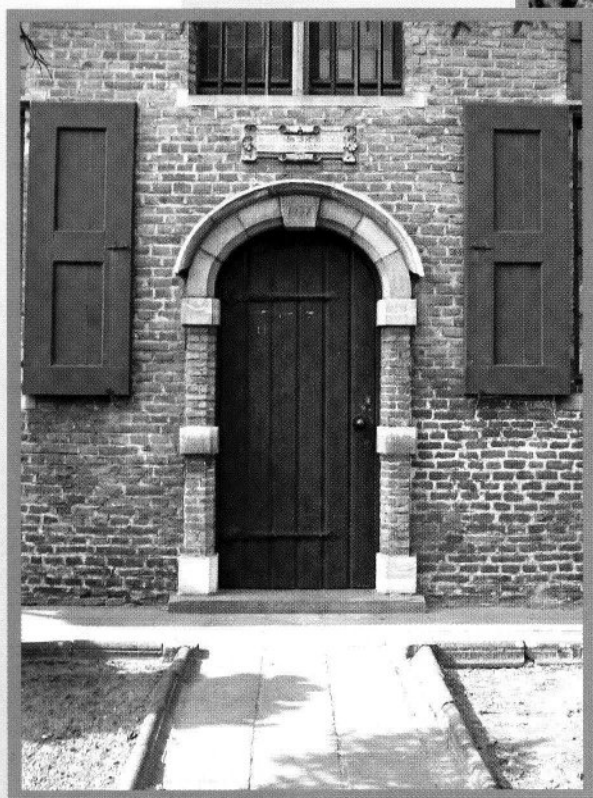
Guy Hoebeke <i>Voorzitter</i>	Walderdonk 62 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 05 38 guy.hoebeke@telenet.be
Eddy Van Acker <i>Vice-voorzitter - Redactie</i>	Geraniumlaan 4 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 64 04 eddy.van.acker@pandora.be
Luc. De Maesschalck <i>Secretaris</i>	Marcel Herpelinckstraat 28 9042 Sint-Kruis-Winkel	Tel. 09 345 07 23 brigitte.dm@skynet.be
Jacques De Smet <i>Penningmeester</i>	Molenhoek 4 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 08 55 jacques.desmet97@gmail.com
Wies Creve	Winkelwarande 76 9042 Sint-Kruis-Winkel	Tel. 09 345 72 27
Cesar David	Azalealaan 4 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 01 62 cesardavid@skynet.be
Yvonne De Maesschalck-De Coene	Rechtstro 10 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 03 62
Jozef Kinget	Dorp 52 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 96 52 jozef.kinget@telenet.be
Guy Trangez	Melkerijstraat 42 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 94 51
Hilair Van Rompu	Grote Markt 8/B5 9060 Zelzate	Tel. 09 345 00 38
Rita Veldeman	Azalealaan 3 9185 Wachtebeke	Tel. 0485 16 75 91

Lid worden kan door betaling van 10 EUR per jaar aan één van onze bestuursleden
of op rekening 448-2594321-57 van de Heemkundige Kring De Vierschaar vzw te Wachtebeke.

Voor deze bijdrage krijgt elk lid het jaarboek en 3 nummers van ons tijdschrift.

Elke 1e zondag van de maand van 10.00 tot 13.00 uur is iedereen welkom in onze praatherberg « Den Dhust »
en in ons documentatiecentrum en onze tentoonstellingsruimten, in het oude rusthuis « De Mey ».

De Vierschaar

De Vierschaar in Wachtebeke 2006
Foto's: Eddy Van Acker

Toen de Kerkfabriek bij monde van ir. Chris Scheire met ons contact nam i.v.m. de restauratie van de Vierschaar, werd besloten van dit nummer van ons tijdschrift een thema-nummer te maken. Zoals we voordien een nummer gewijd hadden aan de Plaatselijke Openbare Bibliotheek (POB), zou nu hetzelfde gebeuren voor de Vierschaar. Oorspronkelijk gepland voor de Saffarkesmarkt,¹ zorgden problemen met de ramen van het gebouw dat de heropening verschoven werd naar november.

Het is geen toeval dat ook dit thema behandeld wordt door ons bestuurslid, Wies Creve. Als telg van een aloude Wachtebeekse familie en gezien zijn fenomenale kennis o.a. van de lokale en andere geschiedenis en zijn grondige aanpak, was hij de aangewezen persoon om ook deze taak op zich te nemen. Er werd o.a. geopperd om te trachten – ter illustratie – enkele processen op te sporen, die indertijd door de Wachtebeekse vierschaar behandeld werden. Nazicht bij het RAG (Geraard Duivelsteen) bracht ons bij het archief van het Ambacht Assenede, waartoe Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel behoorden. We kwamen wat bedrogen uit. Daar onze vierschaar in 1579 van start ging, verwachtten we een afzonderlijk archief vanaf dat jaar. Dat was echter niet te vinden. De verklaring daarvoor blijkt uit volgend citaat:²

“... Op 14 juli 1579 werd op aanvraag van de parochies Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel de schepenbank (van Assenede) in twee gesplitst: de vierschaar Assenede, bevoegd voor Assenede, Zelzate, Ertvelde en Kluisen had vier schepenen, en de vierschaar Wachtebeke, bevoegd voor Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel, had er drie. Van dan af kozen de vierscharen elk hun eigen eerste schepenen, al bleef Assenede het hoofd van het ambacht; aan de eenheid mocht geen afbreuk gedaan worden. Aanleiding hiertoe was de nieuwgegraven Sassevaart, die het ambacht in twee deelde. Zo staat ook op sommige registers, “de parochies van de Westsyde van de Saschevaart”. Uit voornoemde ordonnantie van

1579 blijkt dat men de keure van 1242 nog steeds als basis beschouwde, “laquelle avoit toujours inviolablement jusques à present esté observée”.

De zaken van de vierschaar van Wachtebeke bleven dus opgetekend in de boeken van de schepenbank van Assenede, als hoofd van het Ambacht. Een duidelijk voorbeeld hiervan is het **SENTENTIEBOEK VAN CRIMINELE EN CIVIELE PROCESSEN VAN HET AMBACHT ASSENEDE TOT 10 JANUARI 1724, NADIEN VAN DE VIERSCHAAR WACHTEBEKE, 9 FEBRUARI 1719 - 3 DECEMBER 1795**. Dit boek bevatte enkel de veroordelingen die weinig of niets vertelden over wat er werkelijk gebeurd was. Het brengt ons ook bij de jaren waarvan processen bewaard gebleven zijn. Niet 1579 dus.

Het vroegste proces dat we konden vinden in Wachtebeke speelt zich af in 1682-1687 (schepen P. Heyndriex tegen oud-ontvanger J. de Vos). De andere processen liggen tussen 1771 en 1790, kort voor de Franse Revolutie. Er komen wel enkele bekende Wachtebeekse en Winkelse familienamen voor: Bauwens, Clauwaert, de Caluwe, de Coninck, de Mey, de Rycke, de Smet, Fermont, Ryckaert, Spiessens, Steel en van Pottelberghe. Een interessant geval bleek te zijn *“Louis vanden Berghe, baljuw van het ambacht Assenede, c. Pieter de Coninck (Wachtebeke): moord op Pieter de Rebel (Sleidinge), knecht van de weduwe van Judocus de Caluwe (Wachtebeke), 1779”*. De bundel van dit proces bevat echter zoveel stof dat er een afzonderlijk artikel zou moeten over geschreven worden. Om toch een beetje aan de nieuwsgierigheid te voldoen:

1. Het woord **“saffarken”** is afgeleid van de naam van de Oostendenaar O. Chaffart die, hier in België, het kogelflesje invoerde. In het Gents werd de “ch” uitgesproken als “s”, vandaar “saffar”. Wel met twee “f” overeenstemmend met de oorspronkelijke eigenaam. Zie ook ons Jaarboek 13 – 1979/80 – M. Van Wesemael “Uit de geschiedenis van het saffarke of kogelflesje”.

2. **INVENTARIS VAN HET ARCHIEF VAN HET AMBACHT ASSENEDE – DEEL 7** (door I. SCHOUPS) – Algemeen Rijksarchief, Ruisbroekstraat, 2-6, 1000 Brussel – 1980. Blz 11

Op Overslag kermis in 1779 zegt boer Pieter de Coninck meermaals tegen Pieter de Rebel dat mannen, die van hun vrouw weg zijn, "deugnieten" zijn. Dit begint Pieter de Rebel (die blijkbaar niet meer bij zijn vrouw was) te vervelen en hij zegt aan boer de Coninck dat hij er moet mee ophouden. Later op de avond keren de twee Pieters samen terug naar de Vier Uitersten, waar ze wonen. De Coninck begint weer te zeuren over "deugnieten" totdat de Rebel hem (de Coninck) dreigt te zullen pakken als hij er niet mee ophoudt. Boer de Coninck laat zich niet afschrikken en doet

voort. De Rebel grijpt hem vast en de Coninck steekt hem met een mes in de onderbuik. De Rebel overlijdt aan de opgelopen verwondingen.

Wie weet wordt dit de aanzet tot een nieuwe reeks "Wachtebeke en Winkel in de oude rechtspraak". Liefhebbers, die zich geroepen voelen, kunnen zich melden bij het bestuur.

Veel leesgenot.
Guy Hoebeke

DE VIERSCHAAR TE WACHTEBEKE

Wies Creve

INLEIDING

Al onze lezers zullen wel al sinds lang weten dat het oudste civiele gebouw van Wachtebeke, de Vierschaar, lang geleden als een rechtbank werd opgericht. Wij zijn vanaf onze jaren aan de lagere school al zodanig aan die wetenschap gewend geraakt, dat velen onder ons zich niet eens meer afvragen vanwaar deze benaming eigenlijk is gekomen.

De verklaring is nochtans eenvoudig. Het woord wordt nu bijna niet meer in die betekenis gebruikt, maar verwees in het "plechtige" Nederlands vroeger gewoon naar een menigte, of naar een aantal personen die ergens samen aanwezig zijn. Bij bepaalde kerkgezangen, nu in onbruik geraakt, maar die velen zich nog zullen herinneren, was er sprake van "engelenscharen". Bij een zitting in de plaats waar werd "recht gesproken" - en dat was niet altijd een gebouw - was er dus sprake van een "schare" mensen, maar dan als samenkomst die op "vier" verschillende banken plaatsnamen. Op de eerste bank zat de schout, op de tweede de schepenen, op een derde de aanklager, en daartegenover zat de beschuldigde op de vierde bank.

Deze vorm van rechtspraak is blijven gelden gedurende de hele middeleeuwen tot het einde van het ancien régime. Dat was dus tot het uitbreken van de Franse Revolutie (1789). In onze contreien is die nieuwe wetgeving pas enkele jaren later

van kracht geworden, gezien de Fransen hier pas in 1795 de eigenlijke bazen geworden zijn.

*De **schout** is er vanaf de middeleeuwen tot bij het einde van het ancien régime altijd geweest. In bepaalde gewesten werd hij ook wel **baljuw** genoemd. Het lijkt soms moeilijk de precieze bevoegdheden van deze twee ambtenaren te bepalen; die verschilden danig van stad tot stad. De ene stad hield er totaal andere geplogenheden op na dan de andere. Zelfs de unitaire staten die we nu kennen, en die alle moeite moeten doen om tot een verenigd Europa te komen, waren toen verdeeld in lappendekens van heerlijkheden, graafschappen, hertogdommen en soms niet definieerbare zelfstandige stadstaatjes, waar zeden en gebruiken soms danig varieerden, soms zelfs op een afstand van amper een paar mijlen. Pas in de eerste helft van de 16e eeuw, onder keizer Karel, kwam daarin stilaan verandering, zoals we verder nog zullen zien.*

De schout was een ambtenaar die aangesteld werd door en optrad voor vorsten, grote heren en machtige abdijen. Van ook maar enige vorm van politie was in de middeleeuwen geen sprake. De schout of baljuw was dus belast met het toezicht. Zowel wat betreft de openbare orde, de openbare land- en waterwegen, als wat criminele feiten betrof. Maar omdat hij toch niet alles in de gaten kon houden, werd een rechtsgeding vaak op gang gebracht door verklikking of verdachtmaking.

Eens een zaak voor het gerecht gebracht, fungeerde de schout als voorzitter van de rechtbank. Zodra er een uitspraak viel, werd hij ook belast met de uitvoering van het vonnis!

*De schout werd bijgestaan door de **schepenen**. Die werden soms, later dan weer niet, verkozen voor het leven. Zij kregen geen wedde, maar konden dikwijls wel aanspraak maken op bepaalde vergoedingen en vrijstellingen, en vanzelfsprekend werden ze in de gemeenschap ook voorgehouden bij verdeling van bepaalde voordelen. Zonder dat de schout erbij betrokken was, onderhielden zij ook de relaties met naburige steden en gemeenten. Ze konden ook, zonder inmenging van schout of baljuw, oordeel vellen over heel wat burgerlijke zaken: handel, geldtransacties zoals betalingen en huur, gronden en erfenissen.*

Zij zetelden samen met de schout bij criminele zaken. Zij hielden dan samen zitting als het met de rechtspraak belast college, in zitting van wat "de vierschaar" werd genoemd. De aanklager, die in feite de stem van de machthebber was, legde aan de rechtbank de beschuldiging voor. Een scheiding der machten, zoals wij die nu kennen, bestond toen hoegenaamd niet. De heerser over het gebied stelde vast wat recht of krom was, welke straffen voor een bepaald vergrijp konden gegeven worden, wie over schuld of onschuld in zijn naam kon beslissen, en behield zich ook het absolute recht voor om eventueel gratie te verlenen.

Nadat de beschuldigde had geriposteerd op de aanklacht, was het aan de schepenen om een voorstel tot vonnis te doen. Maar dan was het aan de schout (baljuw) om uitspraak te doen. Tegen deze uitspraak was geen enkel beroep mogelijk!

Bepaald verwarrend is het, wanneer in sommige verhalen met betrekking tot de steden de burggraaf wordt voorgesteld als arbiter bij geschillen. Het zal wel zo zijn, dat hij in veel gevallen een feitelijke macht kon uitoefenen, die hem rechtens niet toekwam. Maar ook toen gold al het recht van de sterkste. Onder graaf Boudewijn V (1035-1067) was de burggraaf eigenlijk niets meer dan de garnizoenscommandant, de militaire bevelhebber dus. Stilaan werd het ambt ook erfelijk, waardoor de burggraaf (vooral sinds graaf Filips van

de Elzas, 1168-1191) eerder een soort vicevorst werd, die vaak genoeg probeerde de schout (baljuw) zijn gezag op te dringen.

We kunnen dus vooropstellen dat de vierschaar uitspraken deed, helemaal gebaseerd op gewoonterecht, vage overleveringen uit niet geboekstaafde verhalen, en dat daarbij wel voldoende verbeeldingskracht aan de dag werd gelegd. Zoals de Romeinen verzot waren op het spektakel in de arena, zoals onze tijdgenoten belust zijn op de sensatie van allerlei sportevenementen, zo hunkerden de middeleeuwers naar de dikwijls vreselijke en wrede publieke uitvoering van allerlei opgelegde straffen. Nadat de pijnbank allerlei bekentenissen had losgewrongen, bleef een brede waaier van straffen ter beschikking. Dat kon gaan van pijniging (schandpaal, zweepslagen, brandmerken...) tot verminking (amputatie van handen of oren...) en tot de doodstraf. Ook die kon op verschillende manieren uitgevoerd worden: ophanging, verdrinking, onthoofden, vierdelen, radbraken, en zelfs levend begraven. Wie er kon tussenuit knippen met veroordeling tot verbanning, hoe moeilijk zijn leven dan ook werd, mocht zich nog gelukkig achten.

Karel V - die wij om een onnaspeurbare reden nooit anders dan keizer Karel noemen, hoewel hij bij de Gentenaars als illuster stadsgenoot nog altijd niet op een goed blaadje staat - was er door geboorterecht eindelijk in geslaagd al onze gewesten onder één bestuur te brengen: de Zeventien Provinciën. Daardoor was hij in staat edicten uit te vaardigen die over het geheel van zijn gebieden konden gelden: de bekende "plakkaaten". Hij gaf als centrale machthebber opdracht de gemeentelijke rechten en "kostuimen" (uit het Franse "coutume") op papier te zetten. Wij kunnen hier bijna spreken over de eerste "codex" die hier te lande verschenen is.

Keizer Karel heeft ook getracht, met meer of minder resultaat, een overal geldend strafwetboek uit te werken, de zogenaamde "Carolina". Hij heeft, gedreven door soms totaal verschillende motieven, zich werkelijk afgesloofd om tot een bestuurseenheid te komen die hij als noodzakelijk voor een goed bestuur zag. Hij was bij het einde van zijn regering doodvermoeid toen hij in 1555 (op 55-jarige leeftijd!) afstand deed van zijn heer-

schappij over de Nederlanden, ten voordele van zijn zoon Filips II, die hem als koning van Spanje het jaar nadien ook zou opvolgen.

Wij zijn eindelijk gekomen waar wij wezen moesten. Filips II heeft over zijn persoon en over zijn wijze van besturen bij bijna alle geschiedschrijvers een slechte reputatie overgehouden. Het is vanzelfsprekend niet de bedoeling in deze bijdrage een overzicht van zijn regeerperiode te geven. Voor beter begrip over het ontstaan van onze Wachtebeekse vierschaar moeten we echter één belangrijk aspect daaruit lichten: de "Criminele Ordonnanties". Filips had toch iets overgehouden van het streefdoel van zijn vader: unificatie van bestuur en te volgen procedures.

DE RECHTSPRAAK ONDER HET STELSEL DER VIER AMBACHTEN

Het is een misvatting te veronderstellen dat in onze streek slechts een zekere vorm van gerechtuitspraken bestond sedert het verschijnen van de nu reeds fameuze Keure van de Vier Ambachten (1242). Velen onder ons zullen zich nog herinneren dat wij in 1992 met veel luister de 750e verjaardag van deze Keure hebben gevierd. De tekst die wij kennen steunt vooral op de Nederlandstalige tekst van 1242 die voorkomt in de zogenaamde Weense Codex 2583, en die in 1453 aan onze toenmalige heer, hertog Filips de Goede van Bourgondië, werd aangeboden. Op die wijze, dacht men, zou die eens en voorgoed op de hoogte zijn van de verplichtingen, maar vooral ook van de voorrechten, die de inwoners van onze gebieden moesten naleven, respectievelijk genoten volgens de aloude gewoonten die hier golden.

Deze tekst van 1242 werd uitgevaardigd door de graaf van Vlaanderen Thomas en zijn echtgenote Johanna.

Deze graven uit het Henegouws Huis werden opgevolgd door de zus van Johanna, gravin Margaretha, die twintig jaar later, in 1262, de tekst van de Keure verder liet aanvullen en verfijnen. Pas bij de dood van graaf Lodewijk van Male, in 1384, viel het graafschap Vlaanderen aan het Bourgondisch Huis toe, door het huwelijk van zijn dochter Margaretha met Filips de Stoute, de grootvader van Filips de Goede (1419-1467).

Iedereen schijnt daarbij te vergeten dat graaf Filips van den Elzas (1168-1191) - ja, dezelfde die te Gent het Gravensteen liet oprichten - reeds op schrift een zekere autonomie in bestuur en rechtspraak aan de Vier Ambachten heeft toegekend. Hij heeft hierbij bevestigd wat reeds onder de vermoorde graaf Karel de Goede (1119-1127) als gewoon en geweten werd beschouwd. Want onder de korte regering van deze laatste werd Assenede reeds aangeduid als een "administratio". Toen al werden de Vier Ambachten als een enigszins vaste omschrijving gezien voor de omgeving van Assenede, Boekhoute (met daarbij het voor ons onbekende Botersande), Axel (met daarbij ook Zaamslag) en Hulst.

Het gebied der Vier Ambachten behoorde tot het Duitse Rijk (Rijks-Vlaanderen), maar werd eigenaardig genoeg geplaatst onder het gezag van de burggraaf van Gent, die bestuurde onder het gezag van de graaf van Vlaanderen, die zelf in het feodale stelsel een leenman van de Franse koning was (Kroon-Vlaanderen). Vandaag komt dit nog altijd tot uiting in het wapen van Assenede, dat verkleind ook terug te vinden is in het gemeentewapen van Wachtebeke: een leeuw voor Kroon-Vlaanderen, die in zijn poot de dubbelgekroonde adelaar van het Duitse Rijk draagt.

Het waren dus de burggraaf van Gent en zijn baljuw die de schepenbanken in de Ambachten samenstelden, waarbinnen dan de schout de eerste viool speelde. En reeds in 1218 kwamen de vierscharen, dus de vierkante rechtbanken van de Vier Ambachten te Assenede bijeen om bepaalde gewoontes te coördineren. We kunnen daarbij veronderstellen dat deze samenkomsten, wellicht om beurt, ook in de andere hoofdplaatsen van de Ambachten plaatsvonden. Elk Ambacht had dus een schout, een onderbaljuw en zeven schepenen, die door de Gentse burggraaf benoemd werden.

Maar het kan geen toeval zijn dat precies vanaf 1242, het bijna heilige geboortjaar van de Keure, het feodale hof van Gent, dat dus rechtstreeks van de graaf zijn competentie haalde, geen jurisdictie meer had over de Vier Ambachten.

Welke vorm van uitspraken en van uitvoeringen van vonnissen vanaf dan bekend waren, kunnen

wij kort in de volgende alinea's samenvatten. Die rechtspraak, die totaal steunde op plaatselijke gebruiken en vaak ook op de willekeur van de heren van toen, bleef bestaan om zo te zeggen tot omtrent precies het jaar dat eindelijk besloten werd een rechtbank te Wachtebeke op te richten: de Vierschaar.

DE CRIMINELE ORDONNANTIES VAN FILIPS II

Op 5 juli 1570 verscheen de ordonnantie van Filips II over de criminele justitie. Ze werd op 9 juli aangevuld door een ordonnantie over de te volgen procedure. Zoals hierboven reeds werd aangegeven, zouden deze beide verordeningen eigenlijk overal in de Nederlanden van toen moeten van kracht geweest zijn. Om twee redenen bleef dat wel een illusie. Ten eerste gingen deze maatregelen vaak in tegen reeds eeuwen gevestigde gebruiken, en iedereen weet hoe moeilijk het is tegen tradities in te gaan. Wat nog meer tegenstand verwekte, was het feit dat deze teksten uitgevaardigd werden door de toenmalige landvoogd Alva. Zonder de geschiedenis er grondig op na te lezen, weten wij dat diens naam nu nog altijd geassocieerd wordt met een schrikbewind.

De tegenstand tegen dit opgedrongen keurslijf kwam vanzelfsprekend het meest tot uiting in grote steden, zoals Antwerpen en Gent. In landelijke gebieden werd daar niet zo zwaar aan getild, maar dat belette niet dat men, telkens als overleg en plaatselijke "costuimen" faalden, steeds meer een beroep ging doen op de strikte richtlijnen van de ordonnanties.

Die kunnen dan ook beschouwd worden als een stevig startpunt voor een verdere eenmaking van de rechtspraak, en bijna tot het einde van het ancien régime hebben ze hun invloed laten gelden. Sommige al te strenge clausules werden in de loop van de volgende twee eeuwen wel enigszins gemilderd (zoals het gebruiken van de pijnbank en het brandmerken). Daardoor werden ook de activiteiten van de stadsbeul stilaan wat ingesnoerd.

Hier past wellicht een anekdotisch tussenstukje over de intrigerende besogne van een beul. De

scherprechter werd inderdaad door de gemeente aangesteld en genoot heel wat voorrechten.

Van oudsher werd de beul soms "per stuk" betaald. Om zijn inkomen op peil te houden had hij er dus alle belang bij dat de rechters zoveel mogelijk pijnigingen, verminkingen en zelfs executies ordonneerden. Om diezelfde geldbeugel nog wat ronder te maken, had hij vaak als enige burger het recht gokspelen te organiseren. Bovendien, om zijn leven draaglijk te houden, en ook om zijn stress wat te verlichten, had hij "geniet", zoals dat toen werd uitgedrukt, van de stadshoeren. In 1669 kreeg de beul van Gent het toen royale jaargeld van 600 gulden, hij had de beschikking over een huis dat hij naar eigen inzicht kon bewonen of verhuren; voor het gebruik van die woning kreeg hij een voorraad hout (verwarming) en kaarsen (verlichting); om de lange avonden ietwat op te vrolijken bracht men hem jaarlijks ook nog 12 tonnen bier, accijnsvrij. Er werden ook nog enkele leuke supplementen voorzien als hij een veroordeelde moest ophangen of als hij iemand het hoofd moest afhakken: hij kreeg dan respectievelijk extra 6 gulden (strop), of 12 gulden (zwaard).

De schepenen en de schout van de vierschaar konden uitspraak doen over een hele reeks mislagen en misdaden. Zij konden optreden bij een familie- of burenvete, bij huisvredebreuk (wat wij nu - nadat wij stomweg van een teveel aan gallicismen naar het Engels-Amerikaans zijn overgeschakeld - "stalking" noemen), bij vervalsing van maten en gewichten voor drank en graan, bij betwisting van in- en uitwegen, bij diefstal en roof met geweld, en bij slagen en verwondingen. Maar ook beledigingen konden zwaar bestraft worden, zeker als die de gezagsdragers betroffen, het dragen van verboden wapens, en alles wat tegen de goede zeden inging: daarbij werd expliciet niet alleen verkrachting, maar nota bene ook het schaken van vrouwen vermeld (alsof dat in onze plattelandstreken wel meer dan wenselijk voorkwam!).

Verwondingen, poging tot doodsslag, vergiftiging en a fortiori moord werden dikwijls slechts in eerste instantie voor de vierschaar gebracht. Deze kon ook een definitief en zeer streng vonnis uitspreken. Maar in nogal wat gevallen was daartegen een hoger beroep mogelijk. Of dat in het

gebied van de Vier Ambachten ook altijd zo is geweest, is niet heel duidelijk. Het (met meer uitgebreide bevoegdheden beklede) feodaal hof van de burggraaf van Gent had hier na 1242, het jaar van de Keure dus, niet veel meer te vertellen.

Bij de vonnissen die in die tijd werden geveld, mochten de vrouwen zeker niet klagen over een tekort aan emancipatie. Wanneer een uitspraak viel, kregen vrouwen voor eenzelfde misdrijf zonder meer een straf die maar half zo zwaar was als die een man zou gekregen hebben!...

HET AMBACHT MET TWEE VIERSCHAREN

We zagen dat elk der Vier Ambachten reeds lang, vanaf de 12e eeuw al, een zekere zelfstandigheid had wat betrof bestuur en rechtspraak. Zeker na de uitgifte van de Keure in 1242 werd in elk der Vier Ambachten recht gewezen in een naar wetten en gebruiken daartoe opgerichte rechtbank, de vierschaar. De beide dorpen van het werkgebied van onze Heemkundige Kring, Wachtebeke en Sint-Kruis-Winkel, behoorden tot het Ambacht Assenede. Tussen haakjes: hoewel vaak beweerd wordt dat de benaming "Meetjesland" pas in de 19e eeuw algemeen in gebruik kwam, wordt het Ambacht Assenede reeds op de beroemde kaarten van veldmaarschalk Joseph Graaf de Ferraris (1771-1778, onder keizerin Maria-Theresia en keizer Jozef II) in een landsdeel gesitueerd dat Meetjesland genoemd wordt.

Bij om het even welk geschil waarbij de tussenkomst van een rechtbank noodzakelijk bleek, moesten onze brave of minder brave inwoners in die tijden naar Assenede trekken. Wij kunnen ons nu bezwaarlijk inbeelden welke moeite dat moet gekost hebben. Die verplaatsing kon alleen te voet, te paard of in een of ander voertuig dat door paarden werd getrokken. Op zichzelf was dat misschien nog het ergste niet, maar de tocht ging dwars doorheen een woest, bebost en haast onbewoond gebied, dat maar al te dikwijls door alle mogelijk gespuis onveilig werd gemaakt. Rovers werden in die tijd vaak door extreme armoede gedreven. Wat er ook van zij, als men opgeroepen werd, moest men in arren moede deze riskante

tocht wel aanvatten, op gevaar af in nog grotere moeilijkheden te verzeilen.

Die toestand sleepte reeds meer dan drie eeuwen aan, toen er in de eerste helft van de jaren vijftienhonderd een ernstig obstakel bijkwam. Onder het bewind van keizer Karel werd de Sasse Vaart gegraven, die Gent moest aansluiten via een waterweg naar de Schelde. De sluis die de schepen toegang gaf naar de zuidelijke uitlopers van die naar zee lopende verbinding met de wereld, gaf haar naam aan het huidige Sas van Gent. Iedereen tevreden, behalve nogal vanzelfsprekend onze eigen inwoners, die om hun bestuurlijke hoofdplaats te bereiken het nu nog veel lastiger kregen. Dat kon niet blijven duren; ze hadden na de troonsafstand van Karel V nog een twintigtal jaren geduld, maar dienden dan bij de Raad van zijn opvolger Filips II een verzoek in om aan de oostzijde van die vaart ook een rechtbank te mogen installeren. Dit zeer tot ongenoegen van de burgemeester en schepenen van Assenede, die daarin een beknotting van hun eigen bevoegdheden zagen.

En toch. Op 14 juli 1579 gaf Filips II een octrooi, zoals toen gebruikelijk in het (archaïsch) Frans opgesteld, waarvan ik dan een (hopelijk leesbare) vertaling heb gemaakt:

«Filips, bij de genade Gods, enz. Aan al diegenen die dit geschrift zullen zien, onze groet. Overwegend dat in onze Privé Raad een controverse heeft plaatsgehad tussen de gezamenlijke inwoners van de parochies Wachtebeke en Winkel, ressorterend onder de jurisdictie van het Ambacht Assenede in ons land en graafschap Vlaanderen, verzoekers aan de ene zijde, en de burgemeester en schepenen van het voornoemde Ambacht Assenede, samen met de notabelen zowel van Assenede als van Ertvelde, verweerders en tegenstanders aan de andere kant; dat reeds genoemde verzoekers aanvoeren hoe ver de uiterste grenzen van deze twee parochies verwijderd zijn, wel drie mijlen of nog verder van de parochie Assenede, en dat daartussen nog het vrije en de jurisdictie ligt van de nieuwe Vaart van onze stad Gent en tevens nog wat bebossing; dat er ook in de voornoemde parochies Wachtebeke en Winkel verscheidene notabele personen wonen, voldoende gekwalificeerd om er als schepenen op

te treden en er recht en rechtvaardigheid te doen heersen; dat er ook elk jaar twee of drie onder hen zijn die verkozen worden en geïnstalleerd als schepenen van het Ambacht Assenede en dat deze verzoekers verplicht zijn tweemaal per week hun eigen parochies te verlaten voor de gedingen en pleidooien die in Assenede plaatshebben, dus ongeveer aan de uiterste grens van bedoeld Ambacht; overwegend dat het vanwege de grote afstand dikwijls gebeurt dat de verzoekers, of het nu de schepenen zijn of anderen die dienen aanwezig te zijn bij de pleidooien, noodgedwongen gedurende de winter of tijdens de kortste dagen reeds een uur voor zonsopgang de weg op moeten, op gevaar van hun leven, en op eigen kosten naar Assenede dienen te gaan, om daar op het gewone uur aan te komen; want om negen ure 's morgens kan de baljuw de vierschaar al sommeren om te zetelen, om te vermijden dat er boetes wegens niet-verschijnen opgelegd worden: voor de eerste maal wordt een boete van 17 schellingen parisis geheven, voor de tweede eveneens 17, en voor de derde maal 3 pond parisis; overwegend dat verzoekers dus moeten blijven tot de vierschaar haar zitting schorst, met name in de winter reeds bij zonsondergang, waardoor zij niet alleen één dag verliezen, maar dikwijls zelfs twee, omdat zij verplicht zijn in Assenede te overnachten, op hun eigen kosten en risico: ofwel kunnen zij over de weg, 's nachts en in volslagen duisternis, terugkeren naar hun woonst in de hogerge-noemde twee parochies, waarbij ze de reeds vermelde bossen en andere gevaarlijke door- en overgangen moeten trotseren.

De genoemde verzoekers in deze zaak vragen of het ons behaagt in de parochies van Wachtebeke en van Winkel een nieuwe bank op te richten, waarin zeven schepenen op aangeven van de baljuw van Assenede recht zouden spreken, één keer per week, en wel op woensdag. Waarop de verweerders inbrachten dat dit ingaat tegen de keure en ordonnantie van graaf Thomas, uitgevaardigd in 1240, en die altijd tot hiertoe ongeschonden werd gerespecteerd. Een dergelijke nieuwigheid en verandering die de verzoekers voorstelden kon er niet komen, en men moest binnen hetzelfde Ambacht geen twee verschillende en gescheiden vierscharen oprichten. Want, zeggen de verweerders, daardoor zouden verschillende kwesties en processen tussen de inwoners van beide omschrijvingen gelijk waar kunnen beslecht worden, want

verzoekers zeggen zelf dat de uiterste grenzen van Wachtebeke en Winkel ten hoogste drie mijlen van Assenede verwijderd zijn. Zij voeren ook aan dat er per week twee zittingsdagen te Assenede zijn, en één dag die de baljuw in onze naam houdt, en dat men gewoon is alle maandagen in aanwezigheid van de schout die optreedt in naam van de heer van Ledekerke de pachten af te handelen, wat een zaak van geringe betekenis is, waar te weinig mensen aanwezig zijn om echt rekening te houden met de vraag van de verzoekers. De inwoners van Assenede hopen dat dit inderdaad niet gebeurt, zij zullen altijd belast blijven met de ontvangst van alle koninklijke brieven en daaraan ook gevolg te geven, samen met alle andere lasten die betaald worden uit de gemeenschappelijke kas van genoemd Ambacht. Verweerders voegen daaraan toe dat er in het Ambacht Assenede slechts één baljuw is, en één klerk die in Assenede woont, die er beiden niet toe gehouden zouden zijn zich te begeven naar waar verzoekers dat zouden willen, zonder vergoed te worden voor deze buitengewone prestaties, waaruit zij besluiten en volhouden dat om al deze redenen de aanvraag van de verzoekers onontvankelijk is.

Beide partijen brengen nog vele andere redenen te berde, en volharden respectievelijk in hun conclusies en blijven op hun stuk staan, ook na repliek, tegenreplik, derde en vierde repliek.

Wij die verzocht worden naar recht uitspraak te doen, laten hiermee weten dat onze Privé Raad het geschil van beide partijen ter plaatse heeft onderzocht, rekening houdend met alles wat door beide genoemde partijen is naar voor gebracht, en dat dit als resultaat heeft gehad, volgens het gelijkkluidend advies van onze zeer geliefde en getrouwe voorzitter en raadsheren van onze Raad in Vlaanderen, dat de vraag van de verzoekers niet ontvankelijk is in de vorm en op de wijze dat zij is ingediend.

Niettemin, om beide partijen te verzoenen en de verzoekers toch tegemoet te komen om de redenen die zij aangehaald hebben, hebben wij besloten en besluiten bij dezen:

Voortaan zullen elk jaar, bij de gebruikelijke wetsaanpassingen door onze commissarissen, vier schepenen verkozen worden in de parochies Assenede, Zelzate, Ertvelde en Kluzen, en van de parochies Wachtebeke en Winkel zullen drie schepenen verkozen worden. Onder deze zeven schepenen zal de meest bekwame aangesteld worden

als eerste schepen. Het is wel te verstaan dat, als de eerste schepen woonachtig is te Assenede, Zelzate, Ertvelde of Kluizen, de tweede schepen van het Ambacht moet genomen worden uit de parochies Wachtebeke en Winkel en vice versa.

Elke zondag zullen te Assenede de activiteiten van de vierschaar gepubliceerd worden voor alle inwoners van de parochies Assenede, Zelzate, Ertvelde en Kluizen, en voor geen andere. Daarin wordt bepaald dat de daaropvolgende dinsdag de zaken van genoemde inwoners zullen behandeld worden, samen met de hangende gedingen voor de schout en de schepenen; naderhand ook die zaken die moeten verschijnen voor de schepenen van de Keure op aanmaning van de baljuw van het Ambacht Assenede, en die dus ook maar alleen betrekking hebben op de inwoners van Assenede, Zelzate, Ertvelde en Kluizen.

Op dezelfde wijze en op dezelfde zondag zullen ook te Wachtebeke, in aanwezigheid van de schepenen van Wachtebeke en Winkel, de zaken aangekondigd worden die de inwoners van deze beide parochies aanbelangen, zowel deze die voor de schout en de schepenen moeten behandeld worden, als die welke voor de schepenen van de Keure moeten verschijnen.

Altijd zal bevoegdheid verleend worden aan de plaats waar de verzoeker woont, en niet aan die van de verweerder. Nochtans zullen de verzoekers hiervoor de baljuw en de klerk van het Ambacht Assenede moeten vergoeden, want deze mannen van de wet zullen verplicht zijn alle weken tweemaal of zo dikwijls als nodig zich van Wachtebeke naar Assenede of van Assenede naar Wachtebeke te begeven; zonder hen zou bij afwezigheid van schepenen geen enkele juridische administratieve arbeid mogelijk zijn.

Wat de uitgaven voor de schepenen betreft die zowel bij de pleidooien te Assenede als te Wachtebeke verschijnen, de baten en emolumenten die aan elke vierschaar zouden toekomen zullen respectievelijk toekomen en afgedragen worden aan de schepenen die op die plaatsen aanwezig zullen zijn. De afwezigen zullen dus geen enkele vergoeding ontvangen.

Daardoor zullen echter deze parochies en dorpen niet gescheiden worden: zij blijven verenigd zoals voorheen voor alle gewone en buitengewone lasten, uitgaven en doelstellingen van welke aard ook. Zij blijven ertoe verplicht geen van dergelijke zaken af te handelen zonder medeweten en toe-

stemming van de schepenen, zowel die van Assenede als die van Wachtebeke: dit alles evenwel ten voorlopige titel, tot wijzelf definitief de kosten der beide partijen evenredig zullen bepaald hebben. Ter staving waarvan wij ons zegel aan deze hebben doen hechten.

Gegeven in onze stad Antwerpen, de veertiende dag van juli, het jaar van genade duizend vijfhonderd negenenzeventig.»

Bij een eerste lezing heeft men de indruk dat het hier gaat om een toch wel wijs besluit, dat terdege rekening hield met de reële toestand in dit woelige tijdperk. Het moet voor iedereen duidelijk zijn dat het niet Filips II is geweest die deze beslissing heeft genomen, maar wel zijn "Privé Raad", die in dat jaar ressorteerde onder landvoogd Alexander Farnese. Die kwam hier in 1578 de taak van Don Juan van Oostenrijk overnemen. Alva was hier dan pas een viertal jaren eindelijk weggehaald. Men realiseert zich vaak niet dat Don Juan niemand minder was dan de zoon van keizer Karel, zoon die hij had (als weduwnaar - laten we hem zijn goede reputatie) met Barbara Blomberg in Regensburg. Maar ook nadien bleef de dynastieke invloed van Karel V toch wel apert aanwezig. Toen de toch wel zeer bekwame veldheer Farnese hier aankwam was hij eigenlijk voorbestemd om landvoogd der Nederlanden te worden, in opvolging van zijn moeder, Margaretha van Parma, die eigenlijk beter Margaretha van Oudenaarde zou geheten hebben, want hoewel een dochter van keizer Karel, was haar moeder een Oudenaardse schone (1522). Alexander Farnese was dus een kleinzoon van Karel V.

Bij zijn aankomst waren de Vier Ambachten eigenlijk frontgebied. Toen de oprichting van de vierschaar te Wachtebeke groen licht kreeg, liepen de begrenzingen tot bij het einde van de eerste helft van de 17e eeuw voortdurend heen en weer. In 1583 begon Farnese aan de verovering van de Vier Ambachten. De uiteindelijke bedoeling was eigenlijk de Republiek der Noordelijke Nederlanden terug onder het gezag van de Spaanse koning te brengen. Onnodig nu nog te zeggen dat dit nooit gelukt is. Reeds het jaar nadien (1584) heroverde Maurits van Nassau, zoon van Willem van Oranje, het Ambacht Axel. In 1591 werd Hulst door de Staatsen heroverd.

Wat nu nog steeds de huidige staatsgrens tussen Nederland en België tot resultaat heeft, die door het ontstaan van de Europese Unie steeds meer van haar betekenis verliest. De facto waren de Vier Ambachten reeds gedurende die wisselende strijd in twee delen getrokken. De staatkundige grens werd definitief vastgelegd bij een traktaat in 1664, na het einde van de Tachtigjarige Oorlog bij de Vrede van Münster (1648).

Wellicht ietwat ver gezocht: de uitwerking van het octrooi van Filips II in 1579 kan, op kleine schaal dan, gelden als een bescheiden voorloper van wat wij nu als federalisme kennen. In de tekst staat uitdrukkelijk dat de beide vierscharen alleen bevoegd zijn voor hun eigen werkgebied. Anderzijds moest het bestuur van het Ambacht, samengesteld uit de schepenbanken van de twee rechtsgebieden, samen en steeds verenigd instaan voor het respecteren van de besluiten die door de hogere overheid werden uitgevaardigd, overheid die wij nu de federale regering zouden noemen.

Wat misschien onze talrijke "democratische" federale, gewestelijke en regionale regeringen de huidige dag ook nog als regel zouden kunnen overnemen uit deze tekst van een "absoluut"

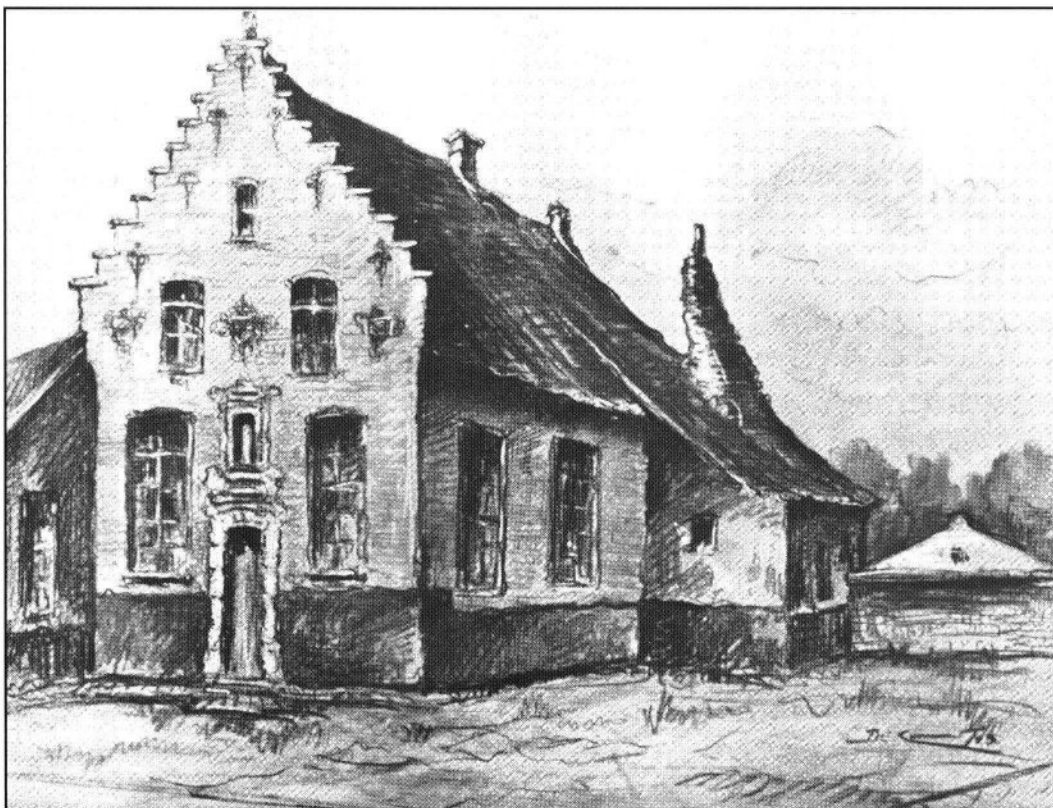
heersende vorst: de leden van een vergadering die op de zitting niet aanwezig waren, konden ook géén beroep doen op een vergoeding!

DE WERKING VAN DE VIERSCHAAR TE WACHTEBEKE

Wij kunnen er niet achter komen wanneer het gebouw, dat wij nu nog altijd kennen, er ook daadwerkelijk stond. Ook indien men onmiddellijk na de uitgifte van het octrooi in juli 1579 aan de bouw zou begonnen zijn, zal het toch wel een lange periode in beslag genomen hebben voor de zittingen hier te Wachtebeke onder dak waren.

Wij kunnen ook niet uitmaken wie de ontwerper, zeg maar de architect is geweest, van dit gebouw in mooie Vlaamse renaissancestijl, en nog minder wie de uitvoerende metsers en timmerlui waren.

Het zal wel zo geweest zijn dat de Wachtebeekse en Winkelse notabelen onmiddellijk zullen gebruik gemaakt hebben van de nieuwe regelingen die hun door deze koninklijke goedkeuring werden toegestaan. Niets zegt immers dat de zittingen niet tijdelijk in een of ander publiek gebouw konden plaatshebben. Eeuwenlang zijn

*De Vierschaar zoals ze er eeuwenlang moet uitgezien hebben
(Houtskooltekening door Jos De Caluwé - vóór 1937)*

bijvoorbeeld de herbergen als vergaderplaatsen gebruikt, overal te lande. Die herbergen waren dan ook heel wat meer dan wat wij nu een café noemen. Vergeten wij bijvoorbeeld niet dat de zittingen van de leden van de Wachtebeekse gemeenteraad nog tot het midden der 19e eeuw in een "herberg" gehouden werden.

Het staat vast dat de rechtspraak, zoals die gold in het graafschap Vlaanderen vanaf de 12e eeuw, in de loop der jaren en onder voorgedij van verschillende vorsten aangepast, bij de uitspraken in onze vierschaar van kracht zijn geweest tot de val van het ancien régime. Het nieuwe "Régime" werd over het hele huidige Belgisch grondgebied in 1795 door de Fransen ingevoerd. Het Franse leger bleef toen niet staan voor de grenzen van de Republiek der Noordelijke Nederlanden. En zo kwamen de Vier Ambachten weerom onder éénzelfde bestuurlijke omschrijving te staan. Toen Napoleon in Waterloo (1815) verslagen werd, en het Verenigd Koninkrijk onder Willem I ontstond, werd als zuidgrens van de provincie Zeeland weerom de grens van vóór 1795 vastgelegd. Het definitieve bepalen van een "Belgische" en een "Hollandse" Overslag stamt uit deze periode; de kerk van de éne parochie Overslag was in de provincie Oost-Vlaanderen gelegen.

Maar de scheur die liep tussen de Twee Ambachten Axel en Hulst, en anderzijds de Twee Ambachten Assenede en Boekhoute, had ook onder dat ancien régime al heel wat betwistingen meegebracht. Zo weten wij dat in 1754 in de vierschaar te Wachtebeke een geschil werd uitgevochten tussen het Ambacht Assenede en het Ambacht Axel. Heel wat mensen die in en rond Overslag woonden, waren al jaren daaraan gewend hun belastingen aan Axel te betalen; maar omdat zij nu bezuiden de staatsgrens ook soms eigendommen of delen daarvan hadden, werden ze nu ook door Assenede aangeslagen! Welk salomonsoordeel daar werd geveld, zijn we niet aan de weet gekomen. Overslag is tot vandaag altijd een "speciaal geval" geweest!

Onze voorzitter Guy Hoebeke is hier voor mij ingesprongen - hij heeft er begrip voor dat ik mij moeilijk kan verplaatsen - en heeft opzoeken gedaan in het Rijksarchief te Gent, waarbij hij getracht heeft enkele tot de verbeelding spreken-

de uitspraken op te vissen die in de Wachtebeekse vierschaar werden gedaan. De buit is eerder mager gebleken.

In zijn "Woord van de voorzitter" heeft hij ons al uitgelegd hoe moeilijk hij het heeft gehad ook maar iets te vinden dat zo nauw als mogelijk bij het "stichtingsjaar" 1579 aansloot. Hij kon slechts vanaf het einde van de 17e eeuw interessante verslagen vinden. Voor ons zijn die niet alleen nog moeilijk te lezen, maar vaak ook nog moeilijker te begrijpen. In het voorwoord is sprake van een ophefmakende moord op Overslag. In dat relaas is sprake van de baljuw Louis vanden Berghe, die we hier ook ietwat verder ter sprake brengen. Het volledige verhaal zal wellicht zoals gesuggereerd nog in een later volledig artikel aan onze lezers gepresenteerd worden.

Er zijn stukken te vinden van processen die doorgingen voor burgemeester en schepenen van het Ambacht, maar ook andere die zelfs moesten doorgaan voor de Raad van Vlaanderen, een hogere instantie dus. Precies daar vond Guy Hoebeke een klacht van de inwoners en notabelen van Wachtebeke en Winkel tegen Jacques de Keyser, baljuw van het Ambacht nota bene, wegens "machtsmisbruik" tijdens de jaren 1660 tot 1665.

Een Livinus van Acker uit Sint-Kruis-Winkel durfde het in 1787 aan een geding aan te gaan tegen de burgemeester en schepenen van het Ambacht en de leenmannen van de heerlijkheid "den Buysen".!

Voor de vierschaar zelf zijn processen wegens onregelmatigheden bij verkopen te vinden, klachten tegen de pastoor en de armenmeesters van Wachtebeke, tegen de "armendissen" van Zottegem en Winkel (vaak door gegoeden nagelaten middelen om te hunner "zielelafenis" aan de armen te verdelen, maar niet altijd voor het beoogde doel gebruikt), betwisting bij levering van bouwmaterialen, winkeldiefstal, landloperij... Zoveel onderscheid met wat vandaag aan schuins-

1. De heerlijkheid De Buizer was een leen behorende tot het Grafelijke leenhof van de Oudburg. Het lag voor het overgrote deel op het grondgebied van Sint-Kruis-Winkel en Desteltonk, maar telde ook 16 achterlenen te Oostakker, Zeveneken en Evergem-Doomzele.

marcheerderij voorkomt is er toch niet...

Het lijkt ons toch interessant, om niet te zeggen, nodig, om een volledige tekst van een bepaald geding hier weer te geven, nauwkeurig zoals onze voorzitter het in het Rijksarchief heeft opgedoken. Al was het maar om de lezers te laten zien hoe sterk onze taal na een goeie tweehonderd jaar is geëvolueerd en niet altijd vlot te lezen. Ook kunnen wij met een zeker leedvermaak vaststellen dat de stijl van rechterlijke uitspraken heden ten dage nog steeds niet veel verder staat wanneer het over de helderheid gaat, en dus een vlug begrip zou moeten toelaten.

«Coleta en Johanna Bauwens fe. Lieven (Wachtebeke) contra pastoor en armenmeesters van Wachtebeke voor Andries Spiessens, 1778-1779.

Quadruplicque omne den heer pastor ende armenmeesters der prochie van wachtebeke de saeke intercipieerende over andries spiessens origineleli betrockenen alsoo verweeiders ter eendere seijde jegens Coleta ende Joanna Bauwens filie Lieven mitsgaeders theresia bouwens filia voornoemden Lieven lest wed(uw)e van lieven opstaele alle tot het zelve wachtebeke heesscheriggen bij requeste vanden 16en mej ter andere Voor Ulieden heeren Burgemeester ende schepeenen der stede ende ambachte van Assenede der residentie ende vierschaere van wachtebeke, ende winckel.

Daer en is voor als nog geene questie van te discussieren wat recht den aermen heeft tot acquireren ende besitten van immeuble goedt nemaer eeniglijk of de verweeiders intercipienten gerecht sijn te doen de voorhandige interceptie.

2. D'affirmative sustineren de verweeiders intercipienten, ende 't is ten notoiren ongelijcke dat d'heesscheriggen de zelve interceptie bestaen te debatteren.

3. De ongefondeerthede van d'heesscheriggen springt terstont voor de ogen. In aendacht nemende dat den origineleli betrockenen alle sijn recht cause ende actie tot het gereclameert goed heeft verkregen van de voorsaeten van de Verweeiders intercipienten hunne qualiteitj uijt crachte vanden annexen koopcontracte.

4. Gevolgentlijk als wanneer d'heesscheriggen met effect souden willen maintenireren s' verweeiders gedaen interceptie te rejecteren sijn sou-

den eerst moeten uijtvaegen alle de wetten degonne disponeren nopende dactien die eenen cooper heeft ex primo et secundo capite evictionis.

5. Als wanneer d'heescheriggen raedt de rechten wilt consulteren hij zal ontmoeten menigvuldige wetten de gonne aen eenen cooper toegesproken sijnde over het gecochte goedt ofte rencontrerende de reclame van diere attributen, ende geven eenige actie ten laste van sijnen autheur ofte vercooper op afdragt, ende garrant van de geentameerde reclame.

6. Hadde vervolgens den origineleli betrockenen de verweeiders in hunne qualiteitj geactioneert tot afdracht ende garrant van d'heeschers aen gerechte reclame niemant en can gefondeerdelijk twijffelen of de verweeiders souden daertoe gecondemneert ende moeten ende gecondempneert worden. Autem de verweeiders en sijn sekerlijk niet gehouden af te wachten een juditieel betreck om te volcomen aen het gonne waertoe sijn naer rechte sijn gehouden.

7. Men zal den neffens copie deser andermael aen d'heesscheriggen laeten justineren d'origineele acte van adven met optie in executione.

8. Concluderende de verweeiders intercipienten op het fondement van alle het gonne hier vooren gededucert ten fijne verclaert worde dat sijn gerecht hebben geweest te doen de voorhandige interceptie ende d'heesscheriggen in hunne contrarie sustenie te sijn niet ontfangelijk noch te gefondeert met condemptatie ten hunne laste inde costen van den debatte dezelve heesscheriggen ordonnerende te rencontreren s' verweeiders intercipienten antwoorde naerder ende pertinentelijk te rencontreren.»

[Bij deze tamelijk ingewikkelde zaak schijnt het erover te gaan dat de gezusters Bauwens als eiseressen ("heesscheriggen") het eigendomsrecht van Andries Spiessens van een onroerend goed betwisten, omdat hij het zou hebben verkregen van het bestuur der armen ("armmeesters"). Verweeiders hierbij zijn pastoor en het armenbestuur, dat de zaak op voorhand al zelf inleidt ("intercipieert") om tot klaarheid te komen. Hierbij wordt aangestipt dat de origineleli betrockene (Spiessens) het recht op bezit reeds heeft verkregen krachtens het beslag dat reeds werd uitgesproken bij vorige inleidingen van het geding. En het gaat niet op, zegt de rechtbank, nu nog te trachten wetten te wijzigen die indertijd zowel in

eerste als in tweede instantie tot dezelfde gunstige uitspraak leidden ("ex primo et secundo capite evictionis"). Verder dus ("autem") zijn de verweerdens zeker niet meer verplicht nog eventueel toekomstige gerechtelijke beslissingen af te wachten om nu al uit te voeren waartoe zij reeds nu gemachtigd waren.]

Dat ook in die tijd een burgerlijke zaak ietwat kon aanslepen, blijkt uit het feit dat de hele affaire in twee verschillende zittingen moest beslecht worden. Hoewel de zaak werd ingeleid op 16 mei 1778, werd ze pas op 8 mei 1782 met hetzelfde resultaat als bij de eerste verschijning voor de rechtbank afgesloten.

In de tekst van het octrooi van Filips II wordt verondersteld dat te Wachtebeke en te Winkel toch wel voldoende ontwikkelde personen te vinden waren die als schepen in de vierschaar konden zetelen. Hun namen hebben wij nog niet teruggevonden.

Toch heeft één van hen hier een tastbaar teken van zijn aanwezigheid achtergelaten. Aan de muur van diezelfde vierschaar waar hij zitting had, vinden wij een gedenksteen die hemzelf en zijn hele gezin voor de vergetelheid heeft bewaard. De platte steen laat hun namen "ter gedagtenisse" zien. Louis Van den Berghe, zoon van Franciscus en Petronelle Yseboodt, was bij leven baljuw en schout van het Ambacht Assenede. Hij is overleden op 13 oktober 1786, in de voor die tijd toch wel zeer hoge leeftijd van 81 jaar. Hij is dus pas enkele jaren voor de grote Franse omwenteling van 1789 gestorven. Hij heeft dus gedurende zijn hele carrière nog recht kunnen spreken volgens de sinds lang geldende wetten en "costuimen".

Gedurende 56 jaar is hij getrouwd geweest met Coleta Catharina De Smet, die zelf 91 jaar oud was toen ze in 1796 overleed. Zij heeft het dus moeten aanzien dat de Fransen hier de baas werden.

Het gezin heeft 11 (elf!) kinderen gehad, van wie er bij de dood van moeder reeds 6 overleden waren. Onder deze laatste zes werden een abdis en een begijn vermeld.

Deze religieuze status, en ook de levensloop van de vijf overlevenden, geven voldoende aan welk enorm aanzien deze familie in de gerechtelijke

omschrijving genoot. De overlevende vijf waren respectievelijk begijn, pastoor te Stekene, koopman in wijn, jonge juffrouw, en de jongste was Joannes-Baptista, pater in de abdij van Baudelo. Na de overwinning van de Franse revolutionairen te Fleurus op 25 juni 1794 werd de abdij definitief gesloten op 31 december 1796.

Onze Wachtebeekse pater, geboren op 9 februari 1752 en als pater Josephus geprofest op 14 juli 1778, was blijkbaar van geen kleintje vervaard. Hij week uit naar Sao Paulo in Brazilië nota bene, waar hij overleed op 21 januari 1815. Precies in datzelfde jaar werden de Fransen hier ook definitief verdreven. Bij ons weten was pater Josephus de eerste Wachtebekaar die de hogere kerkelijke wijding heeft gekregen.

HET GESLACHT DELLA FAILLE, HEREN VAN HET AMBACHT ASSENEDE

Op de meeste oude foto's, die nogal evident niet ouder kunnen zijn dan uit de tweede helft van de 19e eeuw, zien we boven de nis die zelf net boven de ingangdeur van de smalle voorgevel is aangebracht, het wapenschild van de adellijke familie Della Faille.

Men mag niet denken dat dit wapenschild daar werd aangebracht bij de constructie van het gebouw, dus in of kort na 1579. Toen hadden de Della Failles hier nog helemaal niets te vertellen.

Wie waren die Della Failles eigenlijk? Gewoon afstammelingen van een West-Vlaamse boerenfamilie. Die heetten Verfaillie, Verfaille, of Vanderfaille. Een naam die in Vlaanderen, en dan vooral in West-Vlaanderen, nog relatief vaak voorkomt. Zoals wij nu nog altijd horen beweren, zijn de West-Vlamingen gehaaide zakenmensen. Welnu, een van die Vanderfailles is bij het einde van de jaren vijftienhonderd naar Verona uitgeweken. In 1599 kreeg hij een zoon, Jan Baptist. Of het nu de vader of de zoon is geweest, maar in ieder geval lieten ze ginds hun "moeilijke" Vlaamse naam veritaliaansen: Vanderfaille werd Della Faille. Een manier van doen die sedert de renaissance wel meer voorkwam bij mensen van enige betekenis. Wij weten allen dat Mercator, Vesalius en Ortelius eigenlijk een Vlaamse naam

droegen, en dat de bekende "Italiaanse" beeldhouwer Giambologna (of ook: Giovanni da Bologna, 1529-1608) van Zuid-Nederlandse afkomst was en dus ofwel Jean de Bologne of Jan van Boonen heette. Door deze "italianisering" is de in onze oren toch voornaam klinkende geslachtsnaam Della Faille in onze geschiedenis verweven geraakt.

Toen de moeder van Jan Baptist weduwe was geworden, is ze in 1612 hier hertrouwd met Jan vander Speeten, advocaat in de Raad van Vlaanderen, die enkele jaren later, in 1626, de heerlijkheid Eeklo heeft verworven. Daardoor kon Jan Baptist al vlug een carrière opbouwen en werd hij ook raadsheer in de Raad van Vlaanderen. Zijn moeder stierf in 1643, zijn stiefvader in 1644, en zo erfde Jan Baptist de heerlijkheid Eeklo, nadat hij zelf reeds een en ander had verworven.

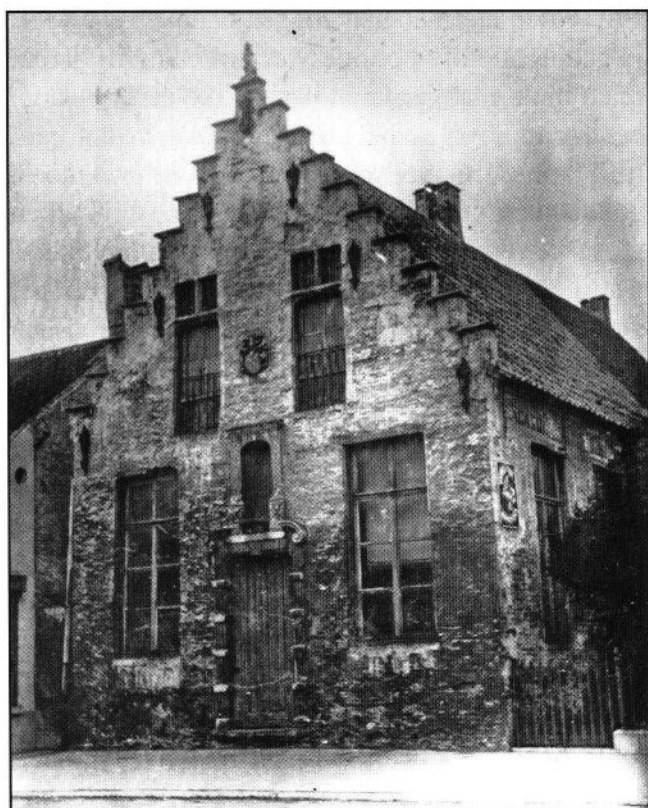
Zijn gebied Eeklo ligt wel heel dicht in de nabijheid van het Ambacht Assenede, en toen de Spaanse koning Filips IV blijkbaar in grote geldnood zat, verkocht hij "zijn geliefd" Ambacht Assenede voor 40.000 gulden aan Jan Baptist Della Faille, bij acte van 24 december (kerstavond) 1649. Merkwaardig, precies het jaar nà de Vrede van Münster. Zagen de Spanjaarden dan al

in dat er hier aan de grens eigenlijk niet veel meer te rapen viel?

Jan Baptist was ondertussen in 1644 al in de adelstand opgenomen, en verbleef vanaf het jaar daarna in een patriciërswooning aan het Ravenstein te Gent. Hij stierf in 1666. Na hem volgden Pieter Idesbald, weerom een Jan Baptist, een Jan Francies en uiteindelijk de laatste, Emmanuel Jan Jozef (1728-1808). Die kreeg in 1768 van keizerin Maria-Theresia de titel van graaf. Zijn heerlijkheid (het Ambacht) bestond uit de parochies Assenede, Wachtebeke, Sint-Kruis-Winkel, Ertvelde, Zelzate en een deel van Kluizen. Zij noemden zich van dan af met een langere naam Della Faille d'Assenede.

Na het vertrek van de Oostenrijkers en de intocht van de Fransen na de slag van Fleurus in 1794 was de rol van de Della Failles uitgespeeld. Alle feodale praktijken en voorrechten werden afgeschaft. Toen Emmanuel in 1808 overleed, werd hij aan de buitenmuur van de kerk van Winkel (waar de familie een buitenverblijf had) begraven, omdat begraven in de kerken verboden was geworden. De grafsteen die we nu nog aan die zijgevel zien, had eigenlijk in de Sint-Michiëlskerk te Gent moeten hangen (bij het Ravenstein).

Wanneer of sedert wanneer het in steen gekapte wapenschild van de (graven?) Della Faille d'Assenede in de gevel van de vierschaar werd aangebracht, blijft voor ons nog altijd een raadsel. Bij de recente restauratie wordt in elk geval een getrouwe kopie ervan opnieuw boven de (nu afgesloten) voordeur opgehangen.

De toch wel zeer verwaarloosde voorgevel van de Vierschaar vóór 1937. Boven de lege beeldnis het wapenschild van de Della Failles.

DE VIERSCHAAR VAN 1795 TOT 1937

Nadat het Franse bestuur vanaf 1795 het eeuwenoude juridische systeem had omvergeworpen, werden alle mogelijke gedingen vanzelfsprekend niet meer door de schepenen beslecht, niet in de grote Gentse Keure, en nog minder in de kleine kring van het Ambacht Assenede, waartoe Wachtebeke behoorde. Het nieuwe bestuurlijke apparaat kwam er natuurlijk niet met één slag. Stilaan moesten de inwoners eraan wennen dat er nu andere normen golden. Die werden in de jaren die volgden steeds maar verder aangescherpt, en zeker onder de succesvolle loopbaan van Napoleon Bonaparte werden strenge en precieze wetboeken uitgegeven, die in Europa hun gelijke nog niet hadden gekend. De "Code Civil" (1804) is in België in zijn grote lijnen nog altijd van kracht als het Burgerlijk Wetboek. Aan de "Code Pénal" of Strafwetboek werd reeds een paar jaar na de Franse Revolutie gewerkt. De revolutionaire gedachte nam daar de plaats in van de oude willekeur van de adel en de geestelijkheid, en zelfs van de voorrechten die steden en gemeenten van hun erfelijke heersers hadden afgedwongen (de Keuren). In 1810, weerom onder keizer Napoleon, verscheen een definitieve tekst, die niet voor dubbelzinnige verklaring vatbaar kon genoemd worden. De tekst was eenvoudig en klaar. Dit wetboek is ook in België van kracht geweest onder de hele regering van Leopold I. Onder zijn opvolger, Leopold II, werd in 1867 een nieuw Strafwetboek uitgegeven.

Het is dus duidelijk dat het gebouw nu door de historische ontwikkelingen een totaal andere bestemming moest krijgen, in zoverre het daarvoor bruikbaar was. De "parochies" Wachtebeke en Winkel maakten nu deel uit van het Département de l'Escaut. De prefectuur daarvan was de legale overheid van de plaatselijke besturen. In het gemeentelijk archief zijn nog heel wat stukken te vinden, ondertekend door "le Préfet".

Heel wat gebouwen, in het hele land, die vroeger een bestemming hadden die was aangepast aan de eerdere vaste gewoonten bij de bevolking, werden door de nieuwe administratie voor de nu ingevoerde reglementering gebruikt. Een evolutie die eigenlijk al op gang gekomen was vóór de eigenlijke "revolutie". Onder het toen nog Oostenrijks bestuur

van Jozef II (de keizer-koster die in 1790 overleed) had men al te maken gehad met drastische inperkingen van plaatselijke voorrechten die iedereen tot dan toe heel normaal had gevonden. Vooral de voor de geestelijkheid vanzelfsprekende ver om zich heengrijpende machtsposities werden dan al met een vloed van decreten fel verzwakt. Dat werd nog meer merkbaar na de komst van het Franse bestuur. Niet alleen de kerkgebouwen en de kloosters moesten het ontgelden, maar ook alles wat aan het feodalisme deed denken, werd afgeschaft, of in andere gevallen, vervangen.

In geen enkel document hebben we kunnen terugvinden wat men heeft aangevangen met het gebouw van de vierschaar gedurende de jaren van 1795 tot 1815. Men kan aannemen dat het werd gebruikt als zetel van de administratie die hier ter plaatse het centrale bestuur vertegenwoordigde.

Dat werd anders toen na Waterloo (1815) het Koninkrijk der Verenigde Nederlanden vaste vorm kreeg. De aloude provinciegrenzen werden opnieuw in ere hersteld. En men moest opnieuw uitzien naar een aanpassing van de bestaande modaliteiten. Heeft men de vierschaar toen nog een zekere periode als zetel van het bestuur gebruikt? Het zou kunnen. Wat zeker is: tot 1860, dus toen het nieuwe België reeds dertig jaar oud was, werd de vierschaar als leslokaal gebruikt. Wij willen hiermee niet zeggen dat dit zo geweest is gedurende die periode van vijfenveertig jaren; maar in de zestiger jaren van de 19e eeuw besloot het toenmalige gemeentebestuur dat in het centrum van de gemeente een nieuwe school moest gebouwd worden, in het Rechtstro. Wij willen hier niet verzeilen in een alleszins toch onvolledige uiteenzetting van de toestanden die op het gebied van organisatie van het onderwijs in België in die tijdsomstandigheden heersten. Eventjes verwijzen wij naar ons tijdschrift nr. 3 - 35ste jaargang 2008 (over de Plaatselijke Openbare Bibliotheek), waarin allusie gemaakt wordt op het cultureel peil van onze bevolking gedurende die jaren die de invoering van het verplichte onderwijs voorafgingen. Misschien moeten wij toch wel enige bewondering kunnen opbrengen voor onze vroege vaders van destijds, omdat zij het inzicht konden opbrengen dat de jeugd die het toch enigszins verder wilde brengen, over meer faciliteiten moest kunnen beschikken.

Wat er van zij: omdat er nieuwe schoolgebouwen zouden opgericht worden, had de vierschaar als schoolgebouw afgedaan. En op 3 september 1861 werd het gebouw openbaar verkocht. Hieruit kunnen we alleen maar concluderen dat deze rechtbank, die tot het Franse bewind altijd de zetel van burgerlijke bestuurszaken was geweest, ook daarna - zowel onder het "Hollandse" als daarna onder de Belgische onafhankelijkheid in de handen is gebleven van de civiele autoriteiten.

Op die derde september is koper van de vierschaar: Josephus Eyerman, koster van de parochie Sint-Catharina te Wachtebeke. Hij wilde daar gaan wonen. Eyerman was een nogal merkwaardige figuur. Hij is voor een eerste maal gehuwd te Wachtebeke in 1825, maar werd al weduwnaar twee jaar later. In 1828 wordt hij verkozen als hoofdman (voorzitter) van de Confrérie van de Heilige Ambrosius, opgericht in 1754, en die vandaag nog altijd bestaat, zij het in fel afgezwakte vorm als men er de vigerende reglementen uit die vroegere jaren op naslaat. In het kroniekboek van de confrérie worden tot 1773 notities bijgehouden, en dan vindt men niets meer terug tot 1828. Wellicht zijn de opeenvolgende woelige periodes in die tussentijd van vijftig jaren daaraan niet vreemd geweest. Maar toch moet de vereniging in die tijdspanne nog altijd en soort van verborgen leven hebben geleid, want plots duikt in diezelfde kronieken het nieuws op dat hoofdman Philip Dhooze in 1828 overleden is. Precies dan volgt de verkiezing van Eyerman.

En in dat jaar leven wij nog altijd onder de regering van Willem I van Oranje. De nieuwe hoofdman is duidelijk van mening dat de oude reglementen van de confrérie moeten aangepast worden. Tamelijk autoritair beslist hij dat de sinds 1754 geldende regels voorbijgestreefd zijn. Eigenhandig ontwerpt hij totaal nieuwe verordeningen, die duidelijk meer op formeel katholieke leest geschoeid zijn. Onder invloed van zijn ker-

kelijke overheid, die hij als koster zoveel als mogelijk naar de geest wilde volgen? Het zou kunnen. Voor de rest neemt hij het niet zo nauw. Waar hij het uithaalt de stichtingsdatum van de confrérie op 7 december 1758 te situeren, terwijl in het gebruikte annalenboek duidelijk te lezen staat dat dit 24 november 1754 is geweest, weten we niet. Wat we wel weten: de rooms-katholieke kerk plaatst de feestdag van de heilige Ambrosius op 7 december. Wellicht vond Eyerman dat die datum in de ogen van zijn pastoor beter uitkwam.

Veel succes moet hij bij zijn confrères met zijn nieuwe voorschriften blijkbaar niet gehaald hebben. Al in 1837 wordt genoteerd dat J.L.F. Eyerman "bedankt" heeft voor zijn functie als hoofdman. De aloude regels worden van dan af opnieuw gevolgd. Eyerman kon het niet verkroppen dat zijn nieuwe regels niet werden gevolgd en trok dus de deur achter zich dicht. In zijn plaats wordt tot 1848 (het beruchte revolutiejaar, dat als dusdanig bij Ambrosius wel geen rol zal gespeeld hebben) P. De Pauw als hoofdman aangesteld. Wanneer die in dat jaar overlijdt, komt Bruno Carnoy in zijn plaats. En... wordt Eyerman opnieuw als lid in de confrérie opgenomen! Carnoy overlijdt al in 1851, en onze koster is dan zodanig gefrustreerd omdat hij niet opnieuw als hoofdman verkozen wordt, dat hij zich al het jaar nadien, in 1852, definitief als confreer laat doorstrepen.

Exit Josephus Eyerman, zou men denken. Nog niet uit de geschiedenis van Wachtebeke. Sommige auteurs hebben het eigenaardig gevonden dat hij er in 1861 in gelukt is de vierschaar aan te kopen. Hij was toch de naaste slippendragger van de pastoor, dacht men, en waarom is hij dan geslaagd tegenover een bestuur van de gemeente dat tegenover de parochiale geestelijkheid duidelijk niet gunstig gestemd was? Men vergeet daarbij dat het hier om een openbare verkoping ging.

*De handtekening van Josephus Eyerman
onder een verhuurovereenkomst op 3 november 1861 aan de familie Sinitor*

Hoe moeilijk de toenmalige bestuurders het met de uitslag van de verkoping hadden, zal ten overvloede blijken uit wat volgt.

Reeds op **19 november 1861**, nauwelijks een goeie paar maanden na de aankoop, laten Eyerman en zijn echtgenote Sophie Haemers een **schenking onder levenden** bij notariële akte opmaken, waarbij ze, inderdaad als eigenaars van het gebouw en van de "medegaande grond", het geheel overmaken aan de **Kerkfabriek van Sinte Catharina te Wachtebeke**, waardoor die bij het overlijden van de schenkers de rechtmatige eigenares wordt van de "oude gemeenteschool", zoals het gebouw uitdrukkelijk in de akte genoemd wordt. De openbare verkoping, gevolgd door de schenking, zou wel definitief het wilde verhaal moeten ontzenuwen dat lang de ronde deed: de kerkfabriek zou de eigendom op slinkse wijze in het bezit gekregen hebben. Wat niet belet dat sommigen nog altijd de mening toegedaan zijn dat Eyerman, koster zijnde, als "stroman" voor het kerkbestuur is opgetreden.

Wat velen niet hebben opgemerkt: bij de schenking aan de kerkfabriek maken de milde gevers eigenaardig genoeg restrictie van ongeveer veertig centiares aan de noordkant van het goed, die ze reserveren ten voordele van het gemeentebestuur, "streckende tot verbreding van het kerkstraetjen". Gaf het echtpaar Eyerman hiermee zijn instemming te kennen met het door de bevolking geopperde bezwaar tegen de al te nauwe toegang die de Kerkstraat recht tegenover de kerk toch maar had in die jaren? Het wel zeer smalle uiteinde van die straat is nu nog te zien op oude foto's. Een reuze exemplaar daarvan bevindt zich in de lange zijgang van ons heemkundig lokaal, en wekt bij heel wat kijkers precies de bedenking op dat de Kerkstraat vroeger toch maar een heel miserabel weggetje was. Ere wie ere toekomt: de mooie brede uitweg van de Kerkstraat (want het is nu maar voor sommigen een toegang meer) danken we aan de vooruitziende blik van die eigenaardige Joseph Eyerman.

Vanaf het ogenblik dat alle gevolgen van de schenking bij het gemeentebestuur goed genoeg doorgedrongen zijn, stelt dit bestuur op 14 augustus 1862 een reeks bezwaren tegen de schenking op. Men noemt hierin de gift helemaal niet voor-

delig, zelfs nadelig. In hoofdzaak verwijst men naar het feit dat het hier om een zeer oud en zelfs bouwvallig gebouw gaat, dat jaarlijks reparaties nodig zal hebben, en op termijn zelfs hoge onkosten zal vergen. Duidelijk wordt gevreesd dat dit alles ten laste van de gemeente zal komen.

Reeds op 21 augustus 1862 beantwoordt de Kerkfabriek in een omstandige brief de bezwaren van de gemeente, en blijkt daarbij vanzelfsprekend niet te geloven dat er iets kan ingebracht worden tegen een zo milde gift aan het plaatselijk kerkbestuur. De brief wordt o.a. ondertekend door de toenmalige pastoor Van Rossen. Nog vóór pastoor Camerman, die we verder nog ontmoeten, was G.D. Van Rossen een legendarisch priester hier op de parochie. Hij is hier als pastoor gekomen op 17 juni 1823 (dus nog onder het "Hollands Bewind" en nog voor Eyerman hier koster werd). Hij is hier, nadat hij onder andere ook het klooster had gesticht, in september 1868 op rust gegaan, dus na niet minder dan 45 jaar herderschap. Als wij het nu over de hele afhandeling van de inbezitname van de vierschaar hebben, moeten we goed beseffen dat pastoor Van Rossen de hele afhandeling van naaldje tot draadje heeft meegemaakt en... beïnvloed.

Nog lang na 1862 moet er over deze zaak nog heel wat heen-en-weer getouwtrek geweest zijn, tot tenslotte de gouverneur van Oost-Vlaanderen te kennen gaf dat, na ampele overwegingen, de schenking toch "voldoende nuttig" bleek. Om de hele controverse dan toch door de gemeenteraad te halen, werd een aangepaste akte van schenking verleden op 14 februari 1863, en op 30 maart van hetzelfde jaar volgde de goedkeuring door de raad, mits een paar punten van licht voorbehoud. Dit voorbehoud werd alleen maar geformuleerd om de door de gemeente aan te gane verplichtingen zoveel als mogelijk te beperken.

De Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen, onder het voorzitterschap van gouverneur De Jaegher, keurde het besluit van de schenking aan de Kerkfabriek goed op 6 juni 1863.

Tot dan woonde het schenkend echtpaar nog steeds in hun eigendom. En alsof hij zijn onwankeerbare trouw aan de "geboden van onze Moeder de Heilige Kerk" nog eens extra wilde bewijzen,

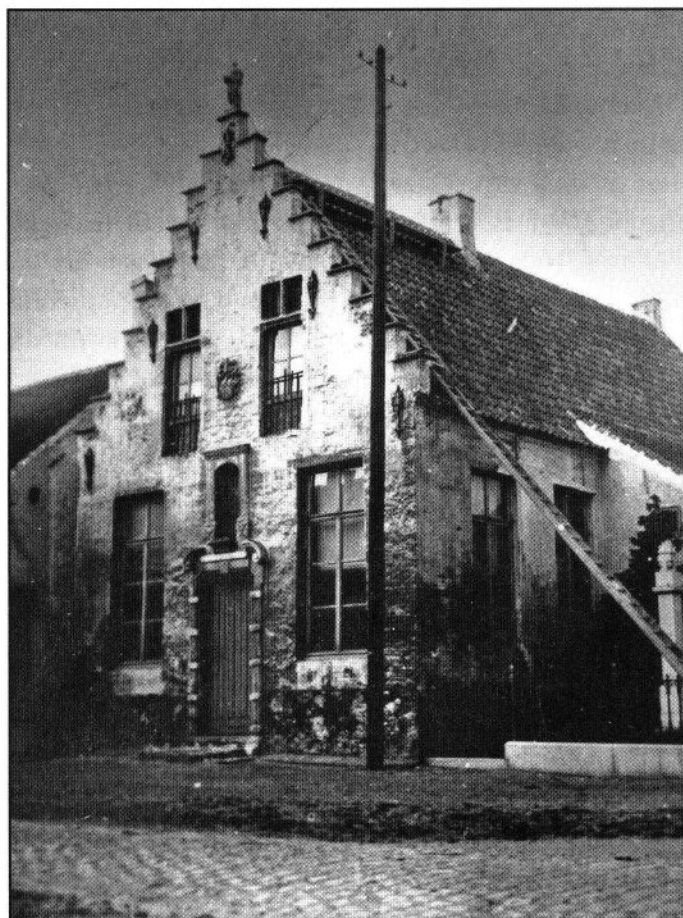
overleed koster Joseph Eyermaer precies op kerstdag 25 december 1866. Zijn echtgenote ging hem enkele dagen nadien in diezelfde kerstperiode na, op Sylvesterdag 31 december 1866.

Wat heeft het bestuur van de Kerkfabriek, vanaf 1867 nu volle eigenaar van de vierschaar, met deze nieuwe aanwinst aangevangen?

In de bezwaren die het gemeentebestuur in 1862 tegen de schenking inbracht, vinden we terug dat het lokaal dat vroeger als school dienst deed, nu, dus terwijl de koster er woonde, gebruikt werd als vergaderzaal van de Sociëteit van de Heilige Vincentius. Heeft men nu het wegvallen van de schenkers de lokalen ook nog gebruikt als zetel voor sommige parochiale "sociëteiten"? Niet volgens wat pastoor Camerman daarover later schreef. Die vermeldt dat na het overlijden van de legateurs het pand als woonhuis werd verhuurd aan particulieren. In het jaar 1937 noteert de pastoor in zijn "Liber Memorialis" dat het huis "gedurende de laatste veertig jaren", dat zou dus vanaf ongeveer de eeuwwisseling 1899-1900 geweest zijn, gehuurd werd door "de familie en

gebroeders Ongena, eerst voor 160, dan voor 200 fr. 's jaars". Deze gebroeders droegen in de volksmond de bijnaam "Schoen"; waren zij misschien schoenlappers? Alle vier droegen zij bovendien nog een aparte bijnaam als voornaam: Vetter, Smous, Ons Heere, en Kisse. De laatste, Kisse Schoen, heb ikzelf nog heel goed gekend. Een braaf man, maar baas van een in onze ogen reusachtige hond, waarschijnlijk een ordinaire trek-hond. Als kleuters uit de Kerkstraat trokken Miel Cloeckart, Jozef Bracke, Roger De Cock en ikzelf elke dag voorbij de woonst van Kisse, toen wij vanaf 1933 tot 1936 naar de "kakschool", de kleuterklasjes in het klooster, trokken. Telkens de hond buiten lag, of nog erger, stond, waren we allen dood van schrik.

Ik weet niet in welk jaar de laatste "Schoen" overleden is. Eén ding is zeker: onder impuls van pastoor Camerman, en dat blijft voor hem een blijvende historische verdienste, werden reeds in 1935 door de Kerkfabriek stappen gezet om de vierschaar als monument te laten erkennen en om ze dan ook helemaal in haar oorspronkelijke staat te laten restaureren.

De Vierschaar zoals ze er nog uitzag toen de gebroeders "Schoen" daar woonden

DE RESTAURATIE IN 1937

In zijn notities over deze restauratie haalt pastoor Charles Camerman uitgebreid uit over ongeveer alles wat hij over het gebouw aan de weet was gekomen. Gezien de verhuur aan particulieren kan het voor ongeveer alles dienstig geweest zijn, van herberg tot verkoopsmagazijn en misschien ook als schoenmakersatelier. Nu, wat de pastoor neerschrijft over wat vóór 1937 zou gebeurd zijn, geven we hier letterlijk tussen aanhalingstekens «» weer.

«In den loop der tijden is dit gebouw door brand verwoest geweest (waarschijnlijk in de 18e eeuw). N.B. Het is niet gekend aan wie dit huis toen toebehoorde, noch door wien de herstelling ervan gedaan werd. In verband daarmee werd boven de hoofdingang in witten steen het opschrift gebeiteld: "God lof, alleen door 't prochiegeld - Ben ik hier wederom hersteld"». Deze passus geeft ons even stof tot nadenken. Indien de vierschaar eigendom was van de burgerlijke autoriteiten tot de verkoop in 1861, waarom moest een herstelling in de jaren 1700 dan met "parochiegeld" gebeuren?

Pastoor Camerman vervolgt: «Ten gevolge van de verduistering der meeste archieven der vierschaar, zijn zeer weinig bijzonderheden over het voormalig bestuur van Wachtebeke bekend. De herstelling is niet meer in de oorspronkelijke staat. Dit bewijzen de simili gevelwanden. Het gebouw was echter vierkant gebleven zonder bijgebouwen. Eene nog latere verbouwing heeft veel afbreuk gedaan aan de oorspronkelijke stijl. De kroonlijsten in eiken hout welke zeer opmerkelijk over staken, zijn vervangen door een gemetseld lijstje. De trap is verlengd en aangebracht in een bijgebouw dat tot keuken en achterhuis moest dienen. De vensters zijn vervangen en doormetst; de buitenluikjes zijn weg gebleven enz. We vinden ook nog in Potter & Broeckaert, dat de Vierschaar bekroond was met een beeld van Ste Catharina, patrones der parochie, en dat de gevel versierd was met het wapen der heeren della Faille van Assenede.» Dit laatste zal wel kloppen. Wij zagen vroeger al dat de Della Failles hier reeds in het midden van de 17e eeuw de "heren" geworden waren. Met "simili" wordt hier witte bepleistering van de buitenmuren bedoeld, een techniek die in die jaren veelvuldig toegepast werd, die ouderen onder ons nog hier en daar wel gekend hebben, maar die nu ten dage bijna hele-

maal uit het straatbeeld is verdwenen. Ook de "bijgebouwen", die ook alleen maar onze senioren nog voor de geest staan, verdienen hier aandacht. Zij zijn nog te zien op bijna alle schilderwerkjes die Jos De Caluwé op grote schaal verspreid heeft. Ook Oscar Galens heeft dit oude uitzicht vereeuwigd op een schilderijtje op triplex dat in het bezit is van ons bestuurslid Jef Kinget. Op de achterzijde vinden we een tekst van hoofdonderwijzer Jozef Dewaele:

MIJN OUWE VIERSCHAAR

*Het oordeel was geveld
het vuur zou mij verteren
mijn dagen zijn geteld
wie zou mij nog begeren.*

*Bedolven onder 't stof
lag ik hier als verlaten
geen zoete stem, geen woordje lof
niets zou nog kunnen baten.*

*Hoera! Mietje Van de Voorde
zag het ding daar staan
omdat ik niemand toebehoorde
als kind, nam zij mij aan.*

Statie, 30 oktober 1967, J. Dewaele

Op relatief "jonge" foto's, waarop nog te zien is dat het monument der gesneuvelden stond opgesteld aan de hoek van het dorp en de Kerkstraat, is het bijgebouw nog duidelijk te zien. In helemaal verbleekte letters is op diezelfde foto, aan de lange gevel aan de Kerkstraat, nog het geschilderde woord "HERBERG" te zien.

Wij laten nu opnieuw pastoor Camerman aan het woord: «Het gebouw was slecht onderhouden, en enkele hoeken dreigden in te storten. De aangemete bouw, de afhellende muur en de hokken (voor honden en zwijnen) dienende tot omheining, benevens de in stuk vallende poort, gaven aan gansch het gedoe een slordig uitzicht. Aan reparatie viel niet te denken, en de omstandigheden schenen me gunstig tot het uitvoeren van een plan reeds lang opgevat: de Vierschaar enkele jaren geleden (ministerie Poulet) tot monument IIIe klas ingeschreven, volkomen in zijn primitieven (Zeeuwsche) stijl te laten herstellen. Einde 1935

Het monument voor de gesneuvelden stond tot 1937 aan de vierschaar opgesteld

werden door de Kerkfabriek al de noodige stuks in orde gebracht, de plannen opgemaakt, die naderhand door Provinciaal en Ministerieele besturen werden goedgekeurd. Tot architect werd de heer Adrien Bressers van Gent aangesteld, een vakkundige van gekende bevoegdheid. Aanvankelijk was het bestek veertig duizend franken. De aanvraag tot het verkrijgen der gebeurlijke toelagen werd naar de bevoegde besturen gestuurd. Het gemeentebestuur, na onderzoek der beraadslaging van den Kerkraad, verleende eene toelage, bedragende 1/6 van den laagsten aanbiedingsprijs (10.000 fr.). Na vele maanden wachten en herhaald aandringen, werd door 't Ministerie van Schoone Kunsten eene toelage toegestaan van 4359 fr. En eindelijk, in Juni 1937, 25% door het Ministerie van Werkverschaffing als buitengewone subsidie (18.193 fr.). De Provincie gaf niets. De aanbesteding met goedkeuring der Provincie werd gedaan bij beperkten oproep. Drie aannemers, gekend voor hunne bekwaamheid in dit vak, werden uitgenoodigd. Slechts één aanvaardde. De gebroeders Den Dooven, van Gent, schreven in voor de som van 59.496 fr., en na de wettelijke goedkeuring, werden ze als 'aannemers' van de herstellingswerken der Vierschaar aangesteld.

Den 8 October werden de werken begonnen, onder leiding en opzicht van den heer Bressers, en op het einde van ditzelfde jaar nog voltrokken. Ik was

gelukkig, boven den ingang van den nieuwen gevel, in den witten steen te mogen laten griffen: 1937 - Dit jaar, dank zij 't Kerkbureau - Werde de oude Vierschaar kunstjuweel.

Toen kwam de tijding van wege 't Ministerie ons door den h. Gouverneur gezonden, "dat vermits de aanbesteding niet openbaar geschied was de belofte van alle toelagen werd ingetrokken!... en dat, nadat de aangewende pogingen van den h. Gouverneur om het Ministerie op dit besluit te doen weerkomen, vruchteloos gebleven waren, de Kerkraad verzocht werd niet langer aan te dringen!!!". Door bemiddeling van den heer Deputé Van de Wattijne, heb ik aan den heer Gouverneur, en deze op zijn beurt aan 't Ministerie, een rekest gezonden, met al de proefstukken erbij, waarvan, alleen om te bewijzen tot welke "knoeierij en teleurstellingen" de vereischte betrekking met openb. besturen kan aanleiding geven, ik hier het besluit wil meedelen:

"Ik weet niet, wie hier in fout is. Heel zeker ik niet (om niet te zeggen de leden der Kerkfabriek, die buiten de officieele zittingen van den Raad er niet in gemengd waren). Maar wat ik zeker weet is, dat de pastoor zich heeft moeten waarborg stellen om heel de som te betalen.

Wil nu bedenken, dat die som, aanvankelijk 40.000, door schrijven en wachten ten overstaan van Provinciaal en vooral Ministerieel Bestuur, na

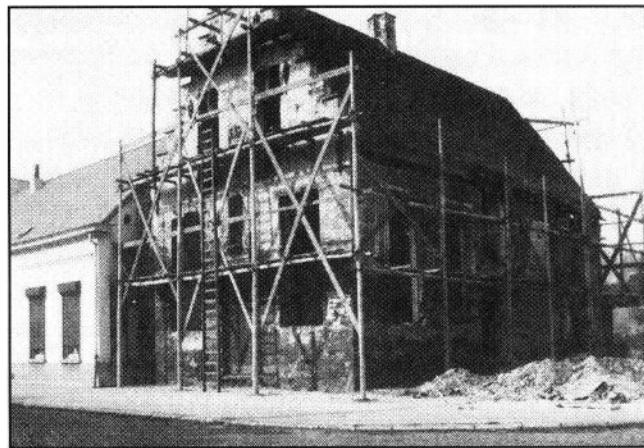
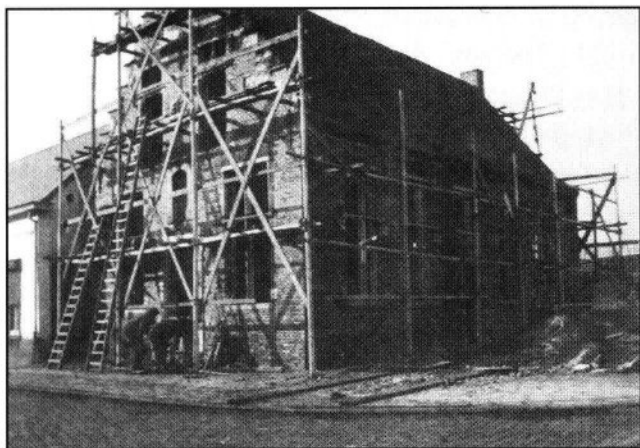
bijna twee jaren, ten gevolge van verhooging in den prijs van materiaal en loonen in de aanbesteding 60.000 is geworden...en dat ik op eigen initiatief, met goedkeuring van de bevoegde besturen, buiten 't monument en op eigen kost nog een oude waterput liet opmetselen, in den hof een bijgebouwke in denzelfden stijl en eene gelijkaardige omheining liet maken, en zoo komt de rekening welke ik met de aannemers te vereffenen heb op 94.000 fr. Daarbij het % van 4.000 fr. voor eereloon aan architect en... het hofje dat ik zal aanleggen. Dit maakt dat, de toelage der gemeente van 10.000 fr. afgerekend ('t was ook heel weinig! ingezien het voordeel en de verfraaiing hierdoor bijgebracht) en de 5.000 fr. voor afstand van 60 met. grond tot het verbreden der Kerkstraat (N.B. die ze waarschijnlijk nooit zullen geven!), in plaats van 31.000 fr. zooals 't budget voor 1938 aangeeft, meer dan 80.000 fr. te mijnen laste valt. Ik kan moeilijk gelooven, dat dit de loon zal zijn van zooveel zorg en goede trouw! En liever dan dit aan ons volk bekend te maken durf ik hopen dat Ued. deze zaak

wege Ministerie van Werkverschaffing.

3.313 nog te ontvangen Ministerie van Werkverschaffing; 5.000 afstand van grond (Gemeente).

N.B. Al de documenten etc. berusten in 't dossier.»

Uit dit uitgebreid verslag blijkt duidelijk dat de pastoor noch de hogere ambtenarij, noch het plaatselijk gemeentebestuur gunstig beoordeelt bij hun gebrekkige samenwerking tot het bekomen van de nodige steun voor restauraties, verfraaiingen en allerlei verbeteringen bij het uitzicht van de dorpskom. De gemeente verwijt hij vlakaf een zekere krenterigheid: 10.000 fr. subsidie, dat vindt hij echt aan de lage kant als men het hele opzet in aanmerking neemt; bovendien is hij er verre van zeker van dat het plaatselijk bestuur ooit wel het stukje grond zal betalen, dat zou gebruikt worden om de Kerkstraat iets breder te maken. Waar hebben we dat hier hoger nog gelezen? Wat meer is, de provincie "geeft niets"! Enigszins verwonderlijk, want in de hele procedure worden zowel de gouverneur

De Vierschaar tijdens de restauratiewerken 1937

grondig zal onderzoeken om eene oplossing te bekomen die wat aarde aan den dijk moge brengen".

Het proces werd aan een nieuw onderzoek onderworpen, en eindelijk in Nov. 1938 werd door 't Ministerie van Werkverschaffing de beloofde toelage weerom toegestaan.

De eindafrekening met den h. aannemer te vereffenen was: 88.198 fr. meer 4.100 aan den heer architect. Alles is vereffend.

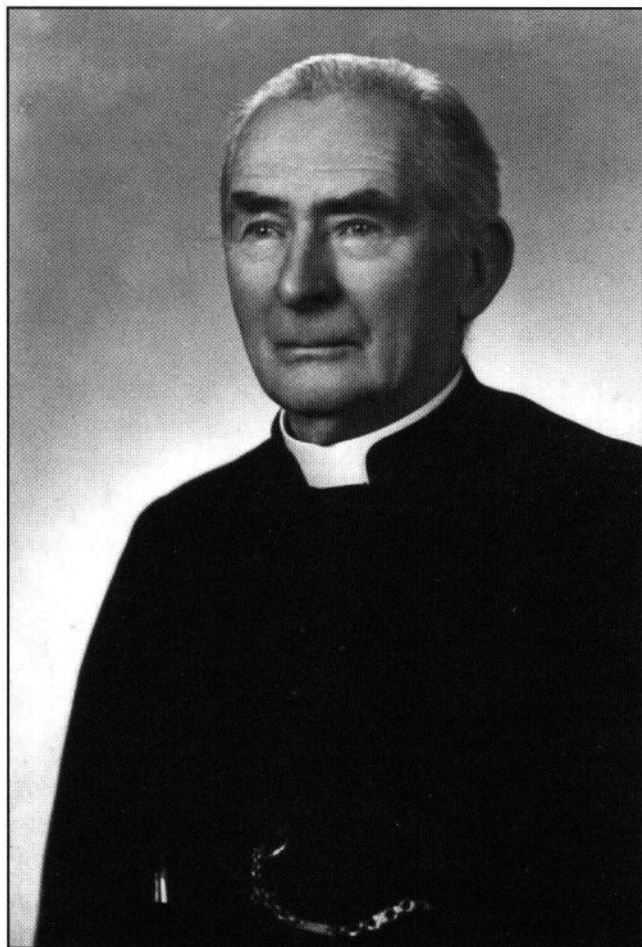
Als toelagen werden verleend en gegeven: 10.000 fr. van wege de Gemeente; 4.259 fr. van wege Ministerie van Schoone Kunsten; 14.880 fr. van

als de deputatie voortdurend ingezet. En wat dan te zeggen over die muggenzifters van "het ministerie", die de modaliteiten van de aanbesteding in vraag durven te stellen?... Camerman, die de dreiging van een persoonlijke borg van 80.000 fr. boven zijn hoofd zag hangen, heeft daardoor hoogstwaarschijnlijk wel een paar nachten zonder slaap doorgebracht...

Zeventig jaar na deze grote werkzaamheden is het bestuur van de Kerkfabriek, onder het voorzitterschap van Chris Scheire, in 2008 tot een tweede restauratie van de vierschaar overgegaan. Een paar vergelijkingen dringen zich daarbij op. Architect

Adrien Bressers behoort al een tijd niet meer tot de levenden, maar de architecten die de taak vandaag op zich genomen hebben, behoren nog altijd tot het "Architectenbureau Bressers"! In 1937 was er reeds sprake van instortingsgevaar. Welnu, toen men de hele zaak vóór de laatste restauraties aan het nakijken was, kon men weerom constateren dat de zware houten dwarsbalken aan de uiteinden die uitgaven naar de zuidkant, naar de woning dus van Jef Kinget, zodanig doorgerot waren dat er evenals in 1937 een ernstig instortingsgevaar dreigde.

Een interessante vermelding in de tekst van Charles Camerman is ook, dat hij een "oude waterput" liet opmeten. De laatste jaren is men veel te vlot over deze mededeling heengelopen. Omdat niemand van onze generatiegenoten ooit water in deze put heeft gezien, maar alleen een vaste bodem ter hoogte van de straatoppervlakte, heeft men decennialang gemeend dat het hier ging om een doodgewoon sierstuk, ontsproten uit de romantische kijk op de geschiedenis die men toen had. Bij de restauratie van nu, 2009, gaat men ervan uit dat hier wel degelijk een diepte voor waterwinning

*Pastoor Charles Camerman
(1875-1971)*

gelegen was. Een kort aanhangsel, naar een tekst van voorzitter Chris Scheire, dat we aan het einde van onze eigen tekst hierbij publiceren, geeft toch wel nog enige stof tot nadenken.

De miserie die men in 1937 ondervond bij aanvragen voor toelating tot verbouwen en diverse subsidies van verschillende instanties, heeft zich opnieuw voorgedaan bij de lange "processietocht" die het huidige bestuur heeft moeten afleggen.

Maar op één punt heeft "de goede oude tijd" het met glans gehaald op de moderne omstandigheden die we nu kennen: de restauratie begon in 1937 op 8 oktober en tegen het jaareinde waren de werken voltooid! Ik geloof niet dat het dit keer tegen hetzelfde tempo is gegaan.

Welke diensten heeft de vierschaar nog bewezen nadat ze in 1937 in al haar glorie herrezen was?

Zodra het gebouw vernieuwd was, vond de pastoor dat het tijd werd om de bibliotheek, die tot dan nog onder het beheer stond van onderpastoor Van der Guchten, uit de oude lokalen van het toenmalige "patronaat" in de Molenhoekschool weg te halen. Precies in dat jaar is genoemde onderpastoor uit de parochie vertrokken. En het was Richard Scheire, die al in 1933 de "Akte van Bekwaamheid tot het Ambt van Bibliothecaris" had verworven, die nu in feite de dagelijkse gang van de bibliotheek in handen kreeg. Hij is dus de man die als eerste de parochiale Wachtebeekse boekenschat in de vierschaar kon ordenen, beheren en later uitbreiden. Op het gelijkvloers (want de zolder werd niet gebruikt) kreeg hij echter alleen de rechtse helft toebedeeld. Het gedeelte dat uitgaf naar de zijde van de (ongebruikte) toegangsdeur in de smalle hoofdgevel werd als kantoor voor de Christelijke Mutualiteit voorbehouden.

Ook het ACV heeft dit kantoortje nog tegelijkertijd moeten gebruiken. Toen deze beide organisaties dan verhuisden naar een toen nog onbewoond huis in het dorp naast het gemeentehuis, kreeg de bibliotheek de hele beschikbare oppervlakte toegewezen. Dat is in de zeventiger jaren van de vorige eeuw gebeurd. Maar dat de activiteiten van de bibliotheek gaandeweg zodanig aanzwollen dat de vierschaar als lokaal wel erg benepen werd, blijkt alleen al uit het feit dat in de jaren tachtig een lokaal in het huis Dorp 43 werd ingenomen als jeugdafdeling, annex personeelsruimte. De oopen-

volgende pogingen, ook nog gestimuleerd door een serie decreten van de Vlaamse regering, om een nieuwe en ruimere locatie te krijgen, kenden hun bekroning in de opening van de nieuwbouw aan het cultuurcentrum, dat opende op 13 oktober 1998. Die evolutie is voldoende beschreven in ons tijdschrift nr. 3/2008.

De vierschaar bleef dus achter als een lege ruimte tussen vier muren en een afbrokkelende omheining, aanleunend bij een slecht of helemaal niet onderhouden "hof", waarin een "bijgebouwke", dat jarenlang een openbaar "toilet" moest voorstellen, bijna in puin aan 't vallen was.

Toch heeft de parochie het gebouw nog een tiental jaren gebruikt als secretariaat. Daar waren op bepaalde uren vrijwilligers aanwezig die de activiteiten van de parochie konden regelen, de agenda bijhouden en een deel van de onvermijdbare administratie op zich namen. Nu en dan vonden in het gebouw ook wel bijeenkomsten plaats van wat men vroeger "sociëteiten" zou genoemd hebben.

Tot dan eindelijk het bestuur van de Kerkfabriek, eigenares van de vierschaar, besloot dat het nu wel genoeg geweest was. Het geheel bood van jaar tot jaar een steeds meer verwaarloosde indruk. Dit jaar zullen we opnieuw, naar een woord van pastoor Camerman, een "kunstjuweel" recht tegenover de kerk kunnen bewonderen.

DE RESTAURATIE IN 2009

Het bestuur van de Kerkfabriek, eigenares van de Wachtebeekse vierschaar, kon het terecht niet langer aanzien dat dit oudste civiele gebouw van de gemeente verder in verval geraakte. Niet alleen om zijn historische waarde, ook om zijn architectonische schoonheid was het meer dan aangewezen alles in het werk te stellen om dit monument te herstellen en meer nog, zo goed mogelijk te bewaren voor een verdere toekomst.

Het doel dat in de raadsvergaderingen werd naar voor geschoven was op zichzelf lovenswaardig genoeg. Het is wellicht overdreven te stellen dat de hele bevolking wakker lag van de lamentabele toestand waarin onze antieke rechtbank verkeerde. Toch werd ook meer dan eens door de gewone voorbijganger en zeker door de inwoners die meenden over een zekere culturele bagage te beschik-

ken, de opmerking gelanceerd dat deze verwaarlozing in het centrum van de gemeente toch wel hard te betreuren was. Een paar maal moest ik van totaal verschillende personen een regelrechte sneer horen: of men eigenlijk van plan was het hele pand te laten instorten om er daarna dure bouwgrond van te maken!... Sommige van die verdenkingen werden niet altijd in de richting van het kerkbestuur gelanceerd. Enkel en meenden dat het gemeentebestuur voor de ruïneuze toestand de grote verantwoordelijke was.

Dit maar om te zeggen dat de gelukkige beslissing tot restauratie niet te vroeg kwam. De criticasters vroegen zich vanzelfsprekend geen enkel ogenblik af hoeveel een degelijke redding van de vierschaar wel zou kosten, en nog minder vanwaar dat geld dan moest komen.

Het is hier niet de bedoeling in detail na te gaan welke lange weg de initiatiefnemers gedwongen hebben afgelegd om de nodige fondsen te verzamelen. We kunnen even verwijzen naar het relaas van pastoor Charles Camerman, wanneer hij het had over zijn lijdensweg bij de restauratie in 1937. Wij zijn hier niet geroepen om vergelijkingen te maken. Alleen weten we allen dat de snelheid waarmee elke administratie dergelijke dossiers afhandelt niet in fenomenale mate is toegenomen. Toch: ere wie ere toekomt. Het bestuur van de Kerkfabriek kan geloofd worden voor zijn vasthoudendheid, de betrokken besturen voor hun uiteindelijke toestemming tot het geven van niet onaanzienlijke subsidiebedragen.

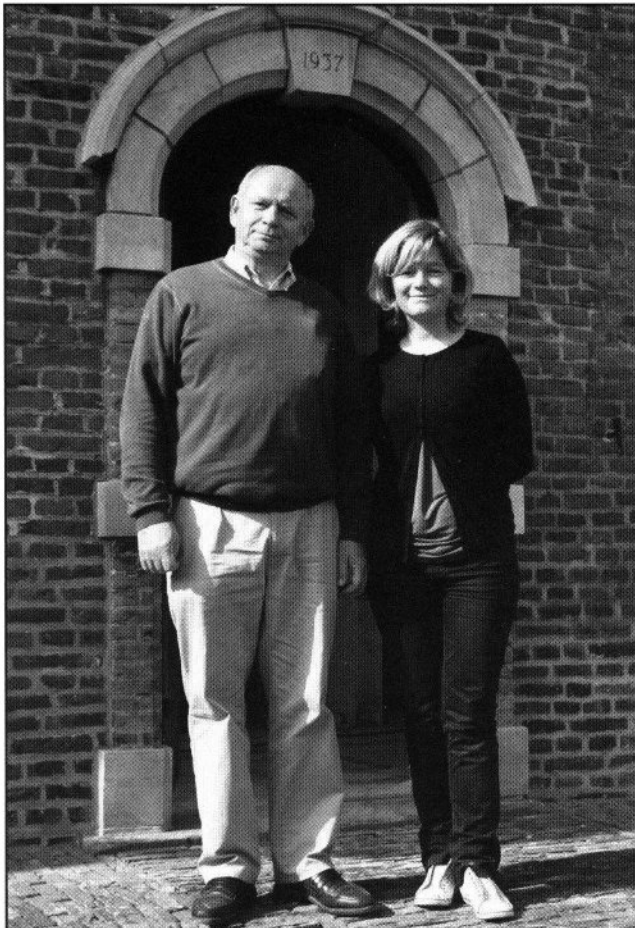
Door welke instanties worden de restauratiewerken betaald? 60% van het nodige geld komt van de Vlaamse regering, 20% van het Provincie-bestuur, en ons plaatselijk gemeentebestuur komt voor dezelfde 20% ook in de werken tussen. Samen is dat 100%, horen wij nu al handenwrijvend opmerken. Niet te vroeg juichen! Deze subsidies worden alleen verleend voor wat men echt "restauratie" kan noemen. De opdrachtgevers, het kerkbestuur dus, zagen echter onmiddellijk in dat het toch niet wijs zou geweest zijn alleen maar terug te keren naar een exacte kopie van het gebouw, zowel binnen als buiten, zoals het er enkele jaren voordien nog stond. Tot wat zou het vernieuwde monument dan eigenlijk nog moeten dienen? Wat zou het nut geweest zijn van al die gemaakte kosten? Alleen maar een zo exact mogelijke reconstructie met het

oog op een fotosessie voor een mooi ansichtkaartje?

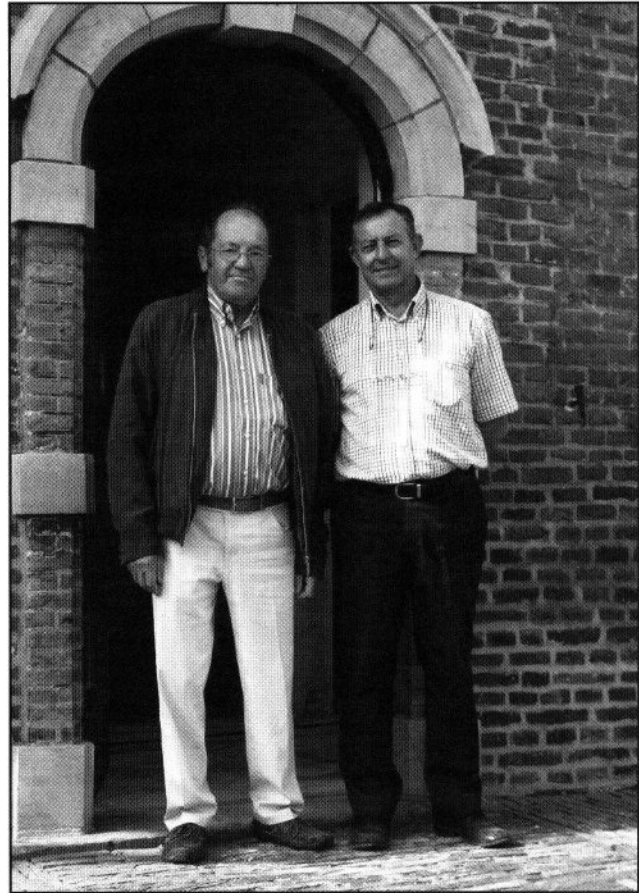
Gelukkig heeft men van de gelegenheid gebruik gemaakt om er voor te zorgen dat de vierschaar ook in de toekomst een nuttig gebruik zal kennen. Nadat de eigenlijke restauratie hier wordt aangepakt, zullen wij zien welke bijkomende ideeën daarbij nog werden uitgewerkt. En de kosten die daaraan verbonden zijn, worden niet ondergebracht onder het begrip "restauratie". Die komen er inderdaad bij! De Kerkfabriek moet dus op een of andere wijze instaan voor de financiële implicaties die nog opduiken.

Het architectenbureau Bressers, dat we nog kennen uit 1937, kreeg weerom de opdracht om het hele opzet uit te werken.

Na ampele overweging is men in april 2008 begonnen, enerzijds aan een gedeelte afbraak, en daarbij dan aan een ander onderdeel van de noodzakelijke voorbereidende werken, uitbreken van bepaalde

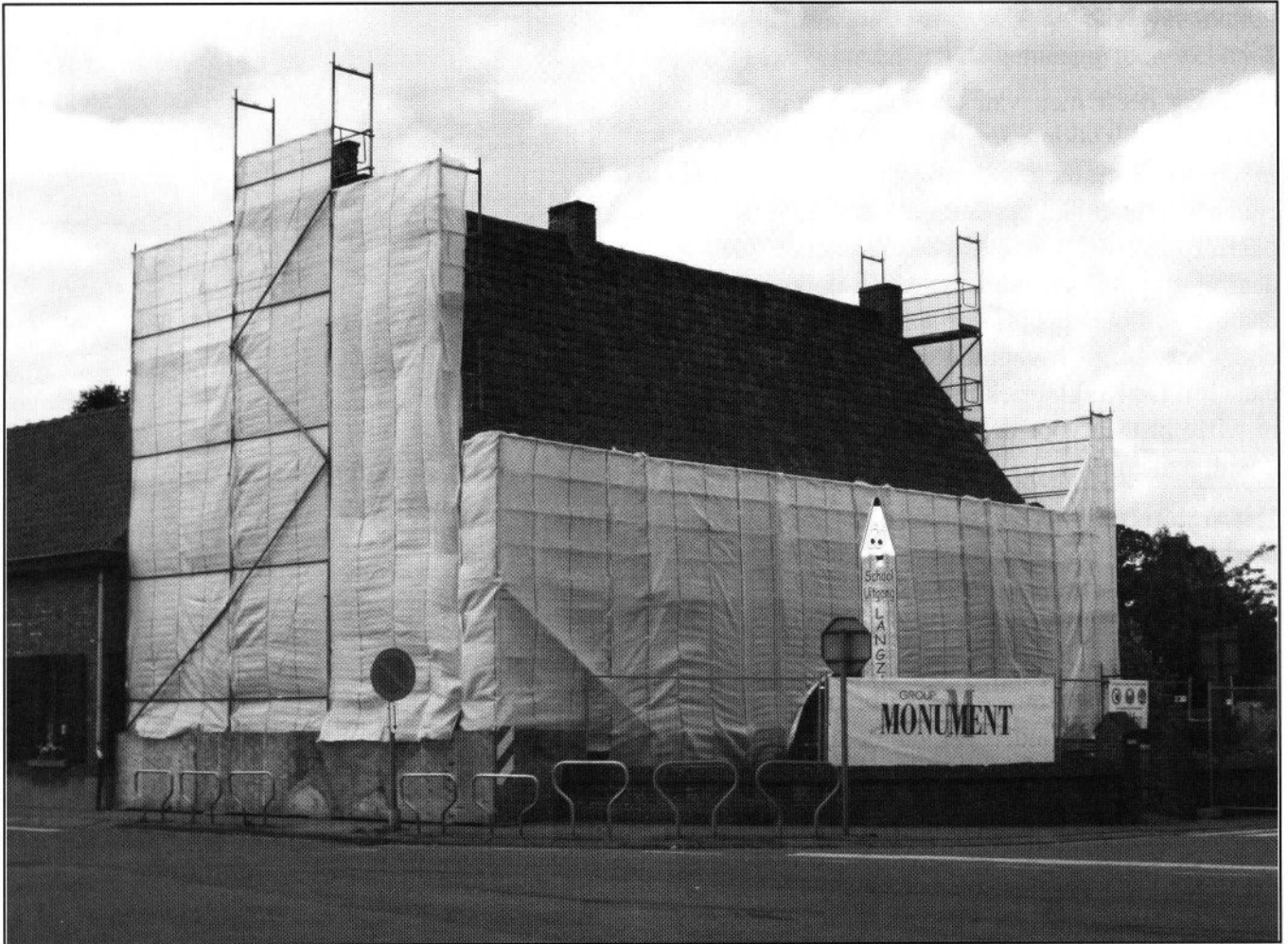
De voorzitter van de Kerkfabriek, Chris Scheire, en stagiare-architect Elke Steenwinckel van het architectenbureau Bressers.

Schepen van Openbare Werken, Lucien De Block met projectleider Dirk De Pauw van het aannemersbedrijf Vankerckhove.

elementen in het gebouw zelf. Eigenlijk maar net op tijd, zou blijken. De zware moerbalk, die over de hele lengte de kleinere dwarsbalken moest torsen, was helemaal rot. Wat impliceerde dat het hele boeltje, als we het zo oneerbiedig mogen noemen, gewoon op instorten stond.

De zolder werd leeggemaakt. Alle planken boven en onder werden daar verwijderd. Het hele dak ging er af. De vloer beneden werd uitgebroken, en de zandgrond daaronder uitgedolven tot 50 centimeter diepte. Nader onderzoek bracht aan het licht dat al het houtwerk, vooral van de ramen, in deplorabele toestand verkeerde en met geen middelen goed te herstellen viel. Er bleef als men het zo bekijkt toch niet zoveel meer over. Toch moest men ook nog de blik laten gaan over het "bijgebouwke" dat in de totaal verwaarloosde zogenaamde "hof" stond te treuren, en over de omheining, die er ooit zo mooi opgemaakt voorkwam, maar die nu soms van zijn schuin staande koprand stukken baksteen op het voetpad liet vallen. De toestand was bijna om bij te huilen, maar niet om bij te wanhopen, om een reeds lang gekend gezegde te parafraseren.

De Vierschaar tijdens de restauratie 2009

Onder een nieuw dak, met pannen afgedekt, werden nieuwe gebinten en een nieuw onderdak geconstrueerd. De zolder daaronder kreeg een nieuwe planken vloer. Beneden werd de bevloering volledig aangepast, en al het houtwerk werd in nieuwe eik uitgevoerd. De vensters werden winddicht gemaakt: dubbel glas, en de buitenruiten werden in lood gevat. Alle smeedijzer werd vervangen. De buitenmuren en het beeld aan de kopgevel werden gereinigd. Die kopgevel staat naar het schijnt enigszins bolvormig, en werd vast verankerd in de nieuwe moerbalk.

Op diezelfde kopgevel prijkte vanaf de 17e eeuw het wapenschild van de familie Della Faille. Deze steen was in zoverre verweerd en onherkenbaar geworden, dat hij niet meer te redden viel. Aan de hand van afbeeldingen die ervan bestonden, werd een nieuwe steen gekapt, die nu het historische heraldisch schild van onze vroegere heren opnieuw zal weergeven.

Aan de buitenkant wordt alle houtwerk van deuren en ramen geverfd in "ossenbloedkleur". Deze diep wijnrode kleur, die voor vele inwoners ietwat ongevoon zal voorkomen bij een eerste aanblik, is nochtans historisch volkomen verantwoord. Heel wat houtwerk uit de late middeleeuwen en de renaissance, horend bij kerken, belforten, stadhuisen, gerechtshoven en andere openbare gebouwen, werden in die kleur afgewerkt.

Nu we het hebben over wat buiten is gebeurd: er werd voorzien in een regenwaterput van 5000 liter die voor wassen en spoeling gebruikt kan worden. De afvoer naar de riolering gebeurt gescheiden: regenwater en spoeling worden apart gehouden. Vanaf het hek wordt het toegangspad in klinkers uitgevoerd, en de hof wordt volledig in grasperk aangelegd. Er worden daar wel twee lindebomen geplant. Lindes schijnen reeds van onheuglijke tijden attributen bij rechtspraak geweest te zijn, en waren er steeds bij te vinden, zeker toen de zittin-

gen nog in open lucht gebeurden. Volgens overleveringen zetelden de rechtsprekende schepenen, ambt dat door Karel de Grote (742-814) werd ingevoerd, al van in de zeer vroege middeleeuwen in een kring van lindebomen.

Het bijgebouwtje dat tegen de buitenomheining aanleunt, en dat voorheen nogal eufemistisch als openbare toiletgelegenheid omschreven werd, is nu omgevormd tot een afgesloten bergruimte die kan gebruikt worden door de initiatiefnemers van verschillende activiteiten die binnen de vierschaar kunnen georganiseerd worden.

Want als men daar binnenkomt, langs de Kerkstraat, zal iedereen die zich de oude toestand herinnert, verbaasd staan over de drastisch vernieuwde binneninrichting. Men valt binnen via een portaal dat uitgaat op een trap die naar de nu nuttig gebruikte zolder leidt. Die wordt namelijk voor het archief bestemd. Op deze min of meer centrale ruimte bij de trap zijn nu heuse toiletten voorzien; niemand die in hoge nood verkeert, hoeft nog buiten te gaan zoeken waar hèt misschien wel zou

De nog onafgewerkte polyvalente ruimte achteraan de Vierschaar

kunnen. Er werd zelfs gedacht aan een bescheiden inrichting voor het bereiden van hapjes en dranken. Wat wij tegenwoordig jammer genoeg met een verfoeilijk "Nederlands" woord een "kitchenette" noemen.

De rest van de ruimte gelijkvloers werd in twee verdeeld. Links, de zijde van de straatkant naar de Dorpstraat toe, wordt voorbehouden aan het secretariaat van de parochie. Rechts zullen we dan een polyvalent zaaltje vinden van ongeveer 7 x 6,85 meter, dus zoiets als 48 vierkante meter. Dit lokaal zal kunnen gebruikt worden door gelijk welke vereniging die hiervoor een akkoord bij het kerkbestuur zou aanvragen. Nu reeds staat vast dat de Wereldwinkel daar eindelijk zijn vaste stek zal vinden. Maar ook zangkoren, muziekfanaten, besturen of beperkte samenkomsten van jeugdgroeperingen, en zelfs hobbyclubs zouden daar gelegenheid vinden om in een aangepast kader samen te komen. Totaal nieuw daarbij is, dat de verenigingen die het gebruik van deze locatie zouden aanvragen, helemaal geen verband moeten hebben met de bestaande zuiver parochiale organisaties. Het is duidelijk dat alleen de Kerkfabriek hier beslissingsrecht heeft.

Maar door op die wijze de aloude Vierschaar open te stellen voor wat in onze tijd leeft, denkt het kerkbestuur terecht aan te tonen dat de inspanningen die op financieel vlak door vele instanties geleverd werden, en dus eigenlijk door alle burgers, ook voor de hele bevolking vruchten kunnen dragen.

Het blijft een mooie gedachte: na meer dan vierhonderd jaren kan dit eerbiedwaardige gebouw, dat na hoogten en laagten in zijn geschiedenis zijn vernieuwde pracht in ons centrum uitstraalt, nog altijd aan de inwoners zijn permanent nut bewijzen.

DE WATERPUT AAN DE VIERSCHAAR

Bij het verslag dat pastoor Camerman bracht over de restauratie van de vierschaar in 1937, konden wij reeds lezen dat hij het daarin had over het opmettelen van een "oude waterput".

In verband daarmee kreeg ik vanwege de voorzitter van de Kerkfabriek Chris Scheire enige bijkomende informatie, die me toch wel behartenswaardig voorkomt.

Oudere Wachtebekenaren, en zeker "inboorlingen", tot welke dubbele categorie ik mezelf reken,

De vernieuwde gebinten en de nieuwe plankenvloer op de zolder.

hebben hun leven lang niets anders geweten dan dat de grond tussen Dorp, Godshuisstraat, Lindestraat, Rechtstro en Kerkstraat de "Grote Dries" was (en is), en de "Kleine Dries" dan de scherpe driehoek Godshuisstraat, Lindestraat en Smishoek.

Het woord "dries" heeft in de oude volkstaal heel wat betekenissen gehad. Dikwijls werd daarmee een dorpsweide bedoeld, met bomen begroeid, waar men dan maar schapen en ander vee liet grazen. Er is misschien enig verband in de bestemming van een "dries" met wat elders een "meent" genoemd wordt: een gemeenschappelijke (weide)grond. Het moderne woord "gemeente" kwam daaruit voort.

Een archeoloog van het provinciebestuur liet bij de laatste restauratie aan de voorzitter opmerken dat er op een dries steeds een drenkplaats voor dieren was. Hij vroeg zich af waar die hier kon geweest zijn.

Op 3 november 1861, dus twee maanden nadat hij de vierschaar had aangekocht, verhuurde Josephus

Leopoldus Franciscus Eyerman reeds een stukje van zijn eigendom aan de arbeider Pieter Sinitor. Uit de verhuuringsakte lichten we de volgende passus:

«4° De pagter zal moeten gedoogen 't gebruik der gereserveerde kamer hier voren langsh het deel hem bekend als pompplaets en voorders zou ook den gereserveerden grond langsh de bestaende poort uitkomende ter dorp placht dit ten minsten schade doendelijks en zonder eenig vergeld en het wat uitoeffening der verpagter of actiehebbende het opvolgendlijk geradig vond te bestemmen.»

Uittreksel uit algemene huurvoorwaarden die het kerkbestuur heeft uitgeschreven, nadat het door de schenking Eyerman eigenaar was geworden:

«6. ... Zij zullen daarenboven geene vergoeding kunnen eischen voor den doorgang en overweg naar de voorbehouden kamer ten noorden, langs de pompplaets en de poort ten dorpe uitkomende of anderen ingang die in den noordgevel mochte gemaakt worden, doch dit altijd ten minste schade mogelijk.»

Tijdens de restauratie van 2009, zo meldt voorzitter Chris Scheire, werd een regenwaterput gestoken in de tuin. Daarvoor moest de grond eerst bemaald worden. Twee weken moest er gepompt worden om de ondergrond voldoende droog te krijgen, m.a.w. het grondwaterdebiet naar deze plaats is hoog. Dat de pompput in de tuin van de vierschaar eeuwenoud is, staat dus vast. Deze put werd door de omwonenden gebruikt, waarschijnlijk als drinkwaterbron. Nog vroeger is deze plaats misschien nog in gebruik geweest als drenkplaats voor dieren.

De kerk en de vierschaar zijn op een hoogte gebouwd: de tuin van de vierschaar helt zichtbaar af naar de Kerkstraat toe.

Chris Scheire stelt daarbij letterlijk de volgende vraag: *"Zou het kunnen dat de combinatie van relatief hoge, dus altijd droge, plaats met gemakkelijk drinkwater de eerste woonkern van Wachtebeke geweest is? Mooier gezegd: dat deze pompput aan de Vierschaar de bakermat is van Wachtebeke?"*

Indien men als argument de "grote Dries" gebruikt, met zijn relatief gemakkelijke waterwinning, om aan te tonen dat in lang vervlogen tijden de omgeving waar nu de vierschaar staat zeker wel de eerste bewoners wist aan te trekken, moet men toch op zijn hoede zijn. Gewoon omdat de "grote Dries" op een kaart van 1530, ongeveer vijftig jaar vóór de oprichting van de Vierschaar, gewoon nog niet bestond. Deze kaart werd uitgevoerd in opdracht van de gemeente Wachtebeke (Bron: Historische kaart bezitsstructuur) en mij overgemaakt door ons medelid en mijn goede vriend Jozef Bracke. Op het wegenplan van Wachtebeke dat daarop staat uitgetekend, komt helemaal geen "kerkstraat" voor. Het hele gebied, gelegen tussen de "kleine Dries", verder wat nu Dorp heet tot Pottershoek, en dan noordwaarts langs de Langeledevaart tot aan Walderdonk en van daaruit weerom naar de huidige Smishoek, ligt er totaal "onbestraat" bij en wordt in zijn geheel "Ste Pieters cheyns" genoemd. De "kleine Dries" is reeds dan ingebracht als een scherpe gelijkbenige driehoek, waarvan de korte basis (de huidige Lindestraat) naar links verlengd wordt als "den Heerwegh van Brugge naer Antwerpen", en rechts als "den Heerwegh naer Antwerpen". Vanaf de scherpe top aan de zuidkant gaat de straat naar de kerk (het huidige Dorp) en zo verder naar de Langeledevaart, en daarover

naar de "Prochie van Wynckele". Andere wegen zijn in dit hele gebied niet te bespeuren, behalve een kleine doorsteek vanaf het "Goet ter Braem" (de Warande) naar de toen ook al zo genoemde "Groenstraete" (wellicht was deze verbinding de huidige Verbeuldestraat).

Tussen haakjes: ik kan het niet laten nog even terug te komen tot het opvoeren van mijn geliefd stokpaardje. Op diezelfde toch zeer oude kaart vinden we de oostgrens vastgelegd van de "Prochie van Wachtebeke", binnen het "Assenede Ambacht". En rechts daarvan begint dan de "Prochie van Moerbeke", gelegen in "TLandt van Waes". Haakjes gesloten.

Op het deel van de Ferrariskaart waarop Wachtebeke staat weergegeven (1775) komt de Kerkstraat dan wel voor. Maar dan toch in twee wel onderscheiden stukken. Vanaf de vierschaar tot ongeveer waar nu de handel in brandstoffen Van de Voorde gevestigd is, wordt de straatbreedte afgeleid op ongeveer dezelfde breedte als alle andere straten (behalve het dorp, dat enigszins breder uitvalt). Net daar voorbij vertrekt een dreef in de richting van de Langelede, en alles wat tot aan Walderdonk daartussen ligt, blijkt landbouwgrond in percelen te zijn. De weg langs Walderdonk vertoonde ettelijke woningen, maar het verdere stuk van de Kerkstraat geen enkele. De Ferrariskaart geniet de reputatie zeer nauwkeurig te zijn. Eigenaardig genoeg wordt de vierschaar hier afgebeeld als een gebouw in U-vorm, met de korte zijde naar de kerk gericht. Alsof daar een complex stond dat groter was dan het rechthoekige gebouw dat we nu kennen. In de Kerkstraat zelf staan niet meer dan vier huizen weergegeven.

De vraag over "de bakermat" wordt aan "historici" gesteld. Wat mij nu al de bedenking ontlokt: de (amateur)historici die reeds sedert jaar en dag de wijk Kalve als eerste bewoonde site van Wachtebeke beschouwen, zullen hier een taaie materie kunnen vinden om verder op te kauwen. Een zekere Antoon Vloemans schreef ooit een citaat, dat we eigenlijk best voortdurend voor ogen houden: "Wie de geschiedenis schrijft staat toevallig altijd aan de goede kant".

Wies Creve
augustus 2009

De Vierschaar nà de restauratie in 2009

LITERATUUR

DR. WIM MEEWIS - *De Vierschaar* - Uitgever DNB/Pelckmans 1992

REDACTIE drs. A.M.J. DE KRAKER - H. VAN ROYEN lic. - MARC E.E. DE SMET lic. - *Over den Vier Ambachten* -
Uitg. Duerinck bv, Kloosterzande 1993

CHARLES CAMERMAN Pr. - *Restauratie der Vierschaar* - Liber Memorialis Parochie Sint-Catharina 1937

GEMEENTELIJK ARCHIEF WACHTEBEKE

DIVERSE AUTEURS - *Bijdragen in eigen tijdschriften Heemkundige Kring Oud Wachtebeke*

Ir. GUY HOEBEKE - *Uittreksels Sententieboek Processen Ambacht Assenede* - Rijksarchief Gent

Ir. CHRIS SCHEIRE - *De Restauratie 2009 en de Waterput* - Gesprekken

HET BESTUUR VAN ONZE HEEMKUNDIGE KRING DE VIERSCHAAR vzw

Guy Hoebeke <i>Voorzitter</i>	Walderdonk 62 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 05 38 guy.hoebeke@telenet.be
Eddy Van Acker <i>Vice-voorzitter - Redactie</i>	Geraniumlaan 4 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 64 04 eddy.van.acker@pandora.be
Luc. De Maesschalck <i>Secretaris</i>	Marcel Herpelinckstraat 28 9042 Sint-Kruis-Winkel	Tel. 09 345 07 23 brigitte.dm@skynet.be
Jacques De Smet <i>Penningmeester</i>	Molenhoek 4 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 08 55 jacques.desmet97@gmail.com
Wies Creve	Winkelwarande 76 9042 Sint-Kruis-Winkel	Tel. 09 345 72 27
Cesar David	Azalealaan 4 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 01 62 cesardavid@skynet.be
Yvonne De Maesschalck-De Coene	Rechtstro 10 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 03 62
Jozef Kinget	Dorp 52 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 96 52 jozef.kinget@telenet.be
Guy Trangez	Melkerijstraat 42 9185 Wachtebeke	Tel. 09 345 94 51
Hilair Van Rompu	Grote Markt 8/B5 9060 Zelzate	Tel. 09 345 00 38
Rita Veldeman	Azalealaan 3 9185 Wachtebeke	Tel. 0485 16 75 91

Lid worden kan door betaling van 10 EUR per jaar aan één van onze bestuursleden
of op rekening 448-2594321-57 van de Heemkundige Kring De Vierschaar vzw te Wachtebeke.

Voor deze bijdrage krijgt elk lid het jaarboek en 3 nummers van ons tijdschrift.

Elke 1e zondag van de maand van 10.00 tot 13.00 uur is iedereen welkom in onze praatherberg « Den Dhust »
en in ons documentatiecentrum en onze tentoonstellingsruimten, in het oude rusthuis « De Mey ».